
**BULLETIN
SLOVENSKEJ
ASOCIÁCIE
KNIŽNÍC**

**ROČNÍK 14
MIMORIADNE ČÍSLO**

BRATISLAVA 2006

Realizované s finančnou podporou
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky.

Bulletin Slovenskej asociácie knižníc

Ročník 14

Mimoriadne číslo/2006

Vydáva Slovenská asociácia knižníc (sekretariát: Centrum VTI SR, Nám. slobody 19, 812 23 Bratislava) ● Hlavný redaktor Ján Kurák ● Výkonná redaktorka Mária Mlynáriková (tel.: 02/43 42 05 97, e-mail: publik@cvtisr.sk, mlynarikova@cvtisr.sk) ● Členky redakčnej rady: Jana Amrichová, Ľudmila Čelková, Eleonóra Janšová, Marta Sakalová, Valéria Závadská ● Vychádza 4x ročne ● Registračné číslo 2512/2001 ● ISSN 1335-7905 ● Tlač CVTI SR ● [www. sakba.sk](http://www.sakba.sk)

OBSAH

<i>Daniela Gondová: Úvod</i>	3
<i>Andrea Doktorová: Správa o plnení úloh vyplývajúcich zo Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006 (apríl 2006)</i>	5
<i>Dušan Katuščák: Strategický plán knižníc 2007 – 2013</i>	57
<i>Kolektív autorov: Knižnice pre vedomostnú spoločnosť. Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva 2007 – 2013</i>	62

Úvod

Slovenská asociácia knižníc v tomto mimoriadnom čísle Bulletinu Slovenskej asociácie knižníc predkladá významné dokumenty spracované v rámci projektu „Knižnice 2007 – 2013“. Dňa 7. júna 2006 sa v Martine ako súčasť daného projektu konala celoslovenská konferencia s rovnomeným názvom, ktorú organizovala Slovenská asociácia knižníc a Slovenská národná knižnica v spolupráci so Spolkom slovenských knihovníkov. Konferenciu finančne podporilo Ministerstvo kultúry SR v rámci grantového programu Kultúrne aktivity v oblasti pamäťových inštitúcií, podprogram Knižnice a knižničná činnosť.

Cieľom konferencie bolo:

- zhodnotenie plnenia uznesenia vlády SR č. 310/2001 k Stratégii rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006 a uznesenia vlády č. 801/2002 k Programu elektronizácie knižníc SR, t. j. posúdenie realizácie základných vládnych materiálov v oblasti knihovníctva a knižníc,
- predstavenie hlavných strategických téz Knižničného systému SR na plánovacie obdobie 2007 – 2013.

Hodnotenie realizácie jednotlivých úloh Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006 spracovala Mgr. Andrea Doktorová. *Prvým príspevkom* tohto bulletinu je práve kompletný text tohto odpočtu. Pri jeho príprave autorka vychádzala z podkladov získaných z vedeckých, verejných a akademických knižníc, z čiastkového hodnotenia úloh stratégie do roku 2003 a zo štatistických údajov.

K projektom informatizácie a elektronizácie sa vyjadril doc. PhDr. Dušan Katuščák, PhD., ktorý súčasne predložil aj náčrt strategických téz na obdobie 2007 – 2013. Tieto tézy sú obsahom *druhého príspevku*.

Všetky materiály prezentované na konferencii boli zverejnené na webovej stránke Slovenskej asociácie knižníc a na portáli pre knižničnú a informačnú teóriu a prax InfoLib. Vďaka podpore Spolku slovenských knihovníkov a prevádzkovateľa spomínaného portálu CVTI SR sa k obsahu jednotlivých materiálov uskutočnila verejná diskusia.

V rámci Slovenskej asociácie knižníc bola vytvorená ad hoc pracovná skupina v zložení: Mgr. Beáta Bellérová, PhDr. Daniela Birová, Mgr. Andrea Doktorová, PhDr. Daniela Gondová, PhDr. Judita Kopáčiková, PhDr. Dušan Lechner, Ing. Daniela Sližová, Mgr. Ladislav Svršek. Po viacerých stretnutiach, dlhých diskusiách a vymenách názorov na opodstatnenosť a obsah jednotlivých úloh pracovná skupina strategické tézy upravila, doplnila a zapracovala viaceré pripomienky z verejnej diskusie. Výsledkom je dokument s názvom „Knižnice pre vedomostnú spoločnosť: stratégia rozvoja slovenského knihovníctva 2007 – 2013“ (*tretí príspevok* bulletinu).

Materiály z tohto bulletinu, a to Správa o plnení úloh vyplývajúcich zo Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006 (apríl 2006) a Knižnice pre vedomostnú spoločnosť. Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva 2007 – 2013, budú predložené Ministerstvu kultúry SR. Je predpoklad, že poslúžia ako vhodné východisko na spracovanie oficiálneho vyhodnotenia plnenia vládnych uznesení č. 310/2001 a č. 801/2002 a na prípravu stratégie rozvoja slovenského knihovníctva v súlade so zámerom z programového vyhlásenia vlády SR z augusta 2006². Očakáva

sa, že stratégia bude finalizovaná v priebehu budúceho roka, čo poskytuje dostatok času na premýšľanie, diskutovanie a následné skvalitnenie jej obsahu. Doterajšie skúsenosti potvrdili, že prerokovanie zásadných knižničných dokumentov na vládnej úrovni je mimoriadne dôležité a užitočné.

Slovenská asociácia knižníc považuje prijatie a schválenie materiálu „Knižnice pre vedomostnú spoločnosť: stratégia rozvoja slovenského knihovníctva 2007 – 2013“ vládou SR za svoju prvoradú úlohu. Vyslovujeme presvedčenie, že naďalej budeme mať podporu a pomoc všetkých, ktorým na osude slovenského knihovníctva záleží.

Poznámky:

¹ Veľká časť týchto materiálov bola uverejnená v Bulletinu SAK č. 3/2006.

² Citát z Programového vyhlásenia vlády SR, časť 6.3: „Za významný predpoklad ochrany kultúrneho dedičstva vláda SR považuje schválenie Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva, múzeí a galérii.“

PhDr. Daniela Gondová, október 2006

I. Správa o plnení úloh vyplývajúcich zo Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006 (apríl 2006) U

Dňa 12. mája 2000 Národná rada SR prijala zákon o knižniciach¹, ktorý sa z hľadiska dĺžky času prípravy a vecnej formulácie obsahu vôbec nerodil jednoducho napriek tomu, že pre niekoho, a tým máme na mysli aj mnohé oficiálne autority, bol a doteraz je dosť nezaujímavý. Naopak, iní, na knihovníckom živote asi viac zainteresovaní jednotlivci už vtedy – teraz s odstupom času možno ešte väčšmi – videli a vidia jeho slabé, teda málo radikálne a málo novátorské ustanovenia, ktoré by knižniciam viac pomohli v prekonávaní problémov, a to hlavne finančných. Také boli totiž očakávania. Či boli z hľadiska právneho vedomia oprávnené alebo nie, to necháme bokom.

Máme viacero dôvodov sa domnievať, že podobný osud stihol aj v kultúrnej oblasti doteraz skôr výnimočný a ojedinelý programový dokument, ktorým je vládou SR prerokovaná **Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006**² (ďalej len „stratégia“). Podobný v tom smere, že sme mu rovnako prikladali veľkú dôležitosť a vkladali doň veľké nádeje a očakávania, ktoré sa nám teraz môžu zdať nedostatočne naplnené.

Či je to naozaj tak, a ak áno, prečo je to tak, sa teraz pokúsime zhodnotiť z podkladov, ktoré ku koncu roka 2003 ministerstvu kultúry a v apríli tohto roku Slovenskej asociácii knižníc poskytli slovenské knižničné inštitúcie, za čo im touto cestou ďakujeme. K slovíčku *zhodnotiť* si však dovoľujeme poznamenať, že nemáme ambície komplexne analyzovať stav, resp. vývoj slovenského knihovníctva v rokoch 2001 až 2006 a konštatovať, či je dobrý alebo zlý. (Aj keď čo-to sa indikovať dá.) Chceme sa spoločne skôr pozrieť na to, či boli naše strategické oblasti a zámery vytypované správne, či boli úlohy definované časovo a vecne reálne a ako sa nám ich podarilo alebo nepodarilo naplniť.

To všetko nie je samoúčelné. Lebo oveľa dôležitejším dôvodom nášho spoločného stretnutia, než je pohľad dozadu, na to, čo bolo, je formulovanie našich ďalších budúcich zámerov na zopár rokov dopredu. Prosím, majte to počas dnešného dopoludnia na pamäti.

Boli sme si od začiatku vedomí toho, že pohľad na tie isté skutočnosti z rôznych úrovní knižničného systému môže byť rôzny, čo nám potvrdili aj zozbierané podklady. Z niektorých sme sa naozaj dozvedeli veľa, aj veľa podrobností o práci a výsledkoch aktivít knižníc v predchádzajúcich rokoch. Každý regionálny alebo odvetvový knižničný subsystém by tu mal čo prezentovať. To by sme tu však museli byť nie zopár hodín, ale dní. Aj preto sme sa na správnej rade SAK dohodli, že uverejneniu plných textov odpočtov, ktoré nám poskytli krajské metodiky, bude venované jedno číslo *Bulletinu SAK*. Naproti tomu iné podklady boli oveľa viac deklaratívne a všeobecné ako text pôvodnej stratégie, ktorej s obľubou vyčítame práve jej prílišnú deklaratívnosť, a teda aj nedostatočnú záväznosť pre tých, ktorí o knižniciach rozhodujú.

K tomu treba hneď na úvod pripomenúť to, čo sa píše v závere strednodobého **rámcového** plánu: „Jeho cieľom je prioritne nasmerovať ľudské a materiálne zdroje, odborné procesy a technológie na uspokojovanie používateľov knižnično-informačných služieb, čo je nezastupiteľná úloha knihovníctva. Jeho úspešná realizácia bude závisieť od stanovenia **taktiky a činností, prostredníctvom ktorých sa vytýčené ciele majú dosiahnuť** v určenom čase. Pochopiteľne, aj od operatívneho riešenia konkrétnych

priamych problémov i tých, ktoré s nimi súvisia. V tomto duchu sa predložená stratégia pod garanciou ministerstva kultúry musí **zapracovať do plánov a výkonov knižníc a ich zriaďovateľov.**“

Kto to neurobil a čakal, že stanovené úlohy bude realizovať a v plnom rozsahu finančne saturovať štát ako nové nároky na štátny rozpočet, materiál a uznesenie vlády³ k nemu, zle čítal. Aj keď treba povedať, že pôvodný úmysel predkladateľa taký bol, rokovanie vlády tento smelý zámer ministra kultúry redukovalo na povinnosť správcov rozpočtových kapitol uplatňovať si pri spracúvaní návrhu rozpočtovej kapitoly finančné požiadavky na zabezpečenie úloh vyplývajúcich z realizácie stratégie a ministerke financií zohľadňovať požiadavky rezortov v rámci zdrojových možností štátneho rozpočtu.

Pesimista povie, že po takomto kompromise nemalo predloženie materiálu na rokovanie vlády význam, ale nie je to tak.

Treba mať na pamäti, že vládny dokument definoval ciele jednotného, spoločného postupu knižníc a kladol dôraz na lepšie koncentrovanie jestvujúceho potenciálu, disponibilných ľudských a materiálnych zdrojov, odborných procesov a technológií tam, kde je to nevyhnutné. Myslím, že každá jedna knižnica mohla nájsť definovanie svojho rozvoja v záujme knižničných služieb v tomto dokumente. Nemusela hľadať vlastnú cestu, len stanoviť vlastné formy a metódy realizácie podľa svojich podmienok, čo možno považovať za veľký prínos. Viaceré skúsenosti potvrdili, že sa lepšie presadzovali záujmy knižníc vo finančnej konkurencii iných organizácií odvolaním na existenciu vládou akceptovaného programu. Rovnako to bolo pri stanovovaní priorít grantových systémov ministerstiev kultúry a školstva či pri príprave a hodnotení žiadostí o podporu projektov z európskych štrukturálnych fondov. Pri hodnotení žiadostí podaných v rámci Operačného programu Základná infraštruktúra, opatrenia 3.1.4 a opatrenia 3.2 projekty predložené v súlade s prioritami vládnych dokumentov reálne získali vyšší bodový kredit.

Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006 stanovila týchto 8 strategických úloh:

1. Informatizácia a internetizácia knižníc.
2. Zabezpečenie informačných zdrojov pre knižnice.
3. Knižnično-informačné služby znevýhodneným používateľom.
4. Program záchranu, stabilizácie a konzervácie tradičných nosičov informácií v SR.
5. Ochrana a sprístupňovanie knižničného fondu.
6. Vzdelávanie zamestnancov knižníc a rozvoj ľudských zdrojov.
7. Výstavba a rekonštrukcia budov knižníc.
8. Informačná výchova a vzdelávanie detí a mládeže.

Koordináciu úloh bol poverený minister kultúry. Pre rezorty kultúry, školstva, zdravotníctva, vnútra, práce, sociálnych vecí a rodiny, vedúcemu Úradu vlády SR a prednostom krajských úradov boli uznesením vlády č. 310/2001 stanovené konkrétne úlohy. Z dôvodu naplňania stratégie bolo dané odporúčanie aj starostom obcí, primátorom miest a predsedom SAV. Ako sa už spomenulo, pre rezorty financií sa stanovila úloha zohľadňovať pri spracúvaní návrhov rozpočtov na roky 2002 až 2006 požiadavky finančných kapitol podľa zdrojových možností štátneho rozpočtu.

Viaceri predkladatelia odpočtu skonštatovali, že **práve nedostatok finančných prostriedkov neumožnil knižniciam a ich zriaďovateľom plniť strategické úlohy a bránil v napĺňaní základných cieľov a zámerov.**

Áno, bol to veľmi vážny dôvod, ktorý možno nielen beztriestne, ale aj nanajvýš oprávnené použiť ako argument pri každej nerealizovanej úlohe. Ale trochu to zaváňa alibizmom. Osobne – nemusíte s mojim názorom súhlasiť – za rovnako negatívny činiteľ považujem nestotožnenie sa s obsahom materiálu alebo stotožnenie sa iba s tým, čo mi v danej chvíli neskomplicuje situáciu. Na to, samozrejme, má každý jednotlivec právo, každý disponuje iným stupňom poznania, a to, čo považuje za jednoznačné riešenie jeden, nemusí akceptovať a podporovať každý. Viacerí z nás si však aj v odborných kruhoch pamätajú na diskusie o tom, pre koho je uznesenie vlády záväzné, čo nesmerovalo k tomu, aby sa k plneniu stratégie v záujme veci dobrovoľne pridali aj tzv. nepovinné subjekty, ale skôr naopak. Dôsledok takéhoto prístupu pozitívne výsledky asi nepriniesol a pre proces prípravy budúceho programovacieho obdobia z toho plynie poučenie, že verejnej diskusie, podotýkame, konštruktívnej, nikdy nie je dost'. Čoho však rovnako nikdy nie je dost', je čas.

Vláda môže uznesením ukladať úlohy len svojim členom a autoritám štátnej správy. Pomer tzv. povinných a nepovinných subjektov sa teda objektívne veľmi výrazne zmenil po presune kompetencií z miestnej štátnej správy na územnú samosprávu⁴, čo sa dotklo osobitne regionálnych knižníc a regionálnych knižničných systémov. Je potešujúce, že viaceré samosprávne kraje sa prihlásili k ľadnej stratégii a v rámci svojich možností sa snažili naplniť stanovené zábery. Mali to ťažké, lebo nevorili vlastné zdroje a narábali len tým, čo im poskytol štát vo forme dotácie. Na druhej strane štát nebol povinný akceptovať ich požiadavky (aj keď nemáme explicitné vedomosti o tom, či si skutočne nárokovali pri tvorbe rozpočtov osobitné zdroje pre knižnice), lebo zriaďovateľské kompetencie VÚC vo vzťahu ku kultúrnym inštitúciám sú originálne kompetencie, nie prenesené kompetencie štátu. O prenesených kompetenciách sa pri príprave decentralizácie nedalo uvažovať, vieme dobre, že územná samospráva (miestna i regionálna) v niektorých krajoch má stále výhrady voči regionálnym knižniciam v pôsobnosti VÚC, overujú sa rôzne „modely“, teda ukazuje sa, že úloha uznesenia vlády *zabezpečovať zachovanie regionálnych knižničných systémov vrátane metodickkej a bibliografickej činnosti bola formulovaná oprávnené.*

K tomu celému bloku by sa žiadalo zdôrazniť niekoľko vecí:

- Stotožnenie sa so spoločnými cieľmi je základom úspechu. Naopak, vlastné riešenia odčerpávajú potenciálne zdroje.
- Progres (plnenie úloh) je zaznamenaný tam, kde nebolo opomenuté ani formálne rozpracovanie stratégie na podmienky regiónu, knižničného subsystému, jednotlivce knižnice.

Na úrovni iných vládných materiálov:

- Úloha zabezpečovať realizáciu Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva bola súčasťou programového vyhlásenia vlády SR na roky 2003 – 2006.
- Úlohy vyplývajúce nielen zo stratégie, ale aj z Programu elektronizácie knižníc – informatizácia a internetizácia knižníc – sa stali súčasťou Politiky informatizácie spoločnosti SR (uznesenie vlády č. 522/2001), Stratégie informatizácie spoločnosti

v podmienkach SR a Akčného plánu (uznesenie vlády č. 43/2004), Stratégie konkurencieschopnosti SR do roku 2010 – Akčných plánov (uznesenie č. 557/2005), Akčného plánu trvalo udržateľného rozvoja SR na roky 2005 – 2010 (uznesenie 574/2005), Národného programu reforiem SR na roky 2006 – 2008 (uznesenie č. 797/2005), Cestovnej mapy zavádzania elektronických služieb verejnej správy (uznesenie č. 837/2005).

- Stratégia sa využila aj pri stanovovaní priorít Národnej stratégie trvalo udržateľného rozvoja (uznesenie č. 978/2001) a Národného rozvojového plánu – východiskové materiály na čerpanie finančných prostriedkov zo štrukturálnych fondov.

Takto reagovali na stratégiu samosprávne kraje:

Košice

- Košický samosprávny kraj ako zadávateľ dal spracovať štúdiu *Program elektronizácie knižníc v zriaďovacej pôsobnosti Košického samosprávneho kraja*.

Prešov

- Strategické úlohy boli rozpracované v celkovej *Koncepcii rozvoja kultúry na území PSK, ktorej súčasťou bola aj Koncepcia rozvoja knižníc* a v roku 2004 aj *Koncepcia udržateľného rozvoja kultúrnych zariadení PSK*.

Banská Bystrica

- Regionálne knižnice v zmysle pokynov a osnovy zriaďovateľa spracovali *Stratégiu rozvoja a strednodobý plán činnosti regionálnej knižnice na roky 2003 až 2007*, ktorá sa stala orientačným materiálom pri tvorbe ročných plánov.
- Zriaďovateľ v spolupráci s krajským knižničným metodickým pracoviskom vypracoval orientačné normatívne ukazovatele pre regionálne knižnice BBSK (2004) s cieľom zachovať metodické a bibliografické funkcie, stabilizovať odborné pracovné miesta, dopĺňovať knižničný fond a iné.
- Zriaďovateľ vypracoval a Zastupiteľstvo BBSK schválilo *Koncepciu rozvoja kultúrnych inštitúcií v pôsobnosti Banskobystrického samosprávneho kraja do roku 2010 (2004)*.
- Schválená koncepcia bola rozpracovaná a zakomponovaná do *Akčného plánu priorít a opatrení na rok 2005* a nasledujúce, úlohy zamerané na knižnice zakomponovali regionálne knižnice BBSK do plánovaných úloh na rok 2005 a 2006.
- Citované prijaté dokumenty boli zo strany zriaďovateľov regionálnych knižníc zapracované do plánov a výkonov knižníc, zriaďovatelia ale kritizovali nepodporené financovanie naplnenia cieľov stratégie a elektronizácie zo strany štátneho rozpočtu. Vzhľadom na to, že zriaďovatelia museli zabezpečiť na naplnenie tohto cieľa vlastné finančné zdroje, nebolo možné adekvátne naplniť plánované opatrenia a prijaté úlohy.

Bratislava

- V nadväznosti na prijaté UV č. 3120/2001 prijal ešte KÚ v Bratislave na porade vedúcich odborov úlohy pre členov vedenia.
- Prioritné úlohy stratégie sa premietli do *Koncepcie kultúry a športu v podmienkach Bratislavského samosprávneho kraja v rokoch 2002 až 2005*.

- **Stratégia ako vládny materiál je predstaviteľmi samosprávy ponímaná ako nezáväzný materiál; úlohy, ktoré sa plnia a sú zakotvené aj v stratégii, by sa plnili (aj neplnili) bez ohľadu na stratégiu.**

Trnava

- Regionálne knižnice Trnavského kraja sa zúčastnili na vypracovaní *Stratégie verejných knižníc Trnavského kraja*.

Žilina

- Odbor kultúry Žilinského samosprávneho kraja na základe podkladov regionálnych knižníc vypracoval *Koncepciu rozvoja knižníc ŽSK*.
- Na základe požiadavky odboru kultúry ŽSK bola vypracovaná štúdia *Program informatizácie knižníc v zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK*.
- Žilinská knižnica v roku 2002 spracovala *Koncepciu elektronizácie a internetizácie v regionálnych knižniciach Žilinského kraja*.

Trenčín

- *Stratégia rozvoja Verejnej knižnice Michala Rešetku v Trenčíne v rokoch 2003 – 2006*.
- *Koncepcia rozvoja Verejnej knižnice Michala Rešetku v Trenčíne a regionálnych knižníc Trenčianskeho samosprávneho kraja* (prílohy: Čiastková koncepcia Hornonitrianskej knižnice v Prievidzi, Čiastková koncepcia Považskej knižnice v Považskej Bystrici).
- Na základe uvedenej koncepcie rozvoja VKMR a čiastkových koncepcií ďalších dvoch regionálnych knižníc bola vypracovaná *Koncepcia rozvoja kultúry v Trenčianskom samosprávnom kraji v rokoch 2005 – 2010* (knižnice ako samostatná kapitola popri kapitolách múzea a galérie, osvetové zariadenia a hvездáreň).

Nitra

- Krajská knižnica K. Kmeťku v Nitre neuviedla informácie o existencii koncepcií a rozvojových materiálov pre knižnice v Nitrianskom VÚC.
- V súčasnosti sa pripravuje *Koncepcia rozvoja kultúry NSK na roky 2006 – 2015*, ktorá by mala byť zastupiteľstvu predložená v septembri 2006.

K **odpočtu strategických úloh** sa dá pristúpiť viacerými spôsobmi. Predtým, ako sa pozrieme na vecné plnenie v ôsmich oblastiach v štruktúre pôvodného dokumentu, môžeme prejsť predmetné uznesenie vlády.

Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 310 z 11. apríla 2001 k návrhu *Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006*

VLÁDA SLOVENSKEJ REPUBLIKY

A. berie na vedomie

A. 1. návrh *Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006*,

B. poveruje ministra kultúry

B. 1. koordináciou úloh vyplývajúcich z realizácie *Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006*,

príbežne

C. ukladá

ministromi kultúry v spolupráci s prednostami krajských úradov a ministrom výstavby a regionálneho rozvoja

C.1. presadzovať zaraďovanie výstavby a obnovy knižničných budov do sústavy programov verejných prác s ohľadom na celkovú rozostavanosť, priebežne
(PREVAŽNE) NESPLNENÉ

ministromi kultúry v spolupráci s ministrom školstva

C.2. vypracovať a predložiť na rokovanie vlády novelizovaný a komplexný Projekt elektronizácie knižnic ako súčasť rozvoja informačných sietí v Slovenskej republike⁵, 31. 12. 2001
SPLNENÉ: UV 801/2002 zo 17. 7. 2002

ministromi kultúry v spolupráci s vedúcim Úradu vlády Slovenskej republiky

C.3. zabezpečiť finančne výhodné pevné pripojenie knižnic financovaných z verejných zdrojov v Slovenskej republike na internet prostredníctvom vládnej dátovej siete GOVNET,

do 31. 3. 2002 vedecké, krajské a regionálne knižnice

do 31. 12. 2002 mestské knižnice v sídlach okresných miest

do 31. 12. 2004 mestské a obecné knižnice s profesionálnym pracovníkom

(PREVAŽNE) NESPLNENÉ

ministromi kultúry v spolupráci s ministrom školstva, ministrom vnútra a predsedom SAV

C.4. vypracovať a predložiť na rokovanie vlády Program záchranu, stabilizácie a konzervovania tradičných nosičov informácií v Slovenskej republike⁶, 31. 12. 2001
SPLNENÉ: UV 766/2002

ministromi školstva

C.5. zahrnúť do Stratégie rozvoja informačnej spoločnosti v Slovenskej republike rozvoj knižničného systému, deklarovať služby knižnic ako základ verejných informačných služieb,

31. 12. 2001

(ČIASTOČNE) SPLNENÉ

C.6. zahrnúť získavanie informačných zdrojov knižnic, ktoré informačne zabezpečujú vzdelávanie, vedu a techniku (predovšetkým vedecké a akademické knižnice), do financovania v rámci programov a projektov určených na podporu vedy a techniky, priebežne
(ČIASTOČNE) SPLNENÉ

C.7. pristúpiť k prijatiu Manifestu UNESCO a IFLA o školských knižniciach a uplatniť jeho princípy pri novelizácii právnych predpisov potrebných na revitalizáciu školských knižnic v Slovenskej republike v súčinnosti s realizáciou programu INFOVEK,

31. 12. 2003

SPLNENÉ

C.8. budovať Slovenskú pedagogickú knižnicu ako metodické, koordinačné a vzdelávacie pracovisko pre školské knižnice, priebežne
SPLNENÉ

C.9. uplatňovať požiadavky na zabezpečenie informačných zdrojov špecializovaných vedeckých, akademických a školských knižnic vrátane úhrad príslušných podielov

národných licencií na prístup dokumentov v elektronickej podobe, v spolupráci s predsedom Slovenskej akadémie vied na prístup k databáze Web of Science a úhrad za služby elektronického zasielania dokumentov,
priebežne **(ČIASTOČNE) SPLNENÉ**

ministromi zdravotníctva

C.10. zabezpečiť získavanie informačných zdrojov lekárskejších knižníc vrátane úhrad príslušných podielov národných licencií na prístup dokumentov v elektronickej podobe a úhrad za služby elektronického zasielania dokumentov,
priebežne **(ČIASTOČNE) SPLNENÉ**

C.11. v rámci Národného programu podpory zdravia poskytovať účelové prostriedky na rekonštrukcie a stavebné úpravy smerujúce k debarierizácii budov a priestorov knižníc, ktoré poskytujú knižnično-informačné služby verejnosti,
od 1. 1. 2004 **NESPLNENÉ**

prednostom krajských úradov

C.12. zabezpečovať činnosť a rozvoj verejných knižníc a knižnično-informačných služieb v súlade so Stratégiou rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006,
priebežne

C.13. vytvárať krajským a regionálnym knižniciam podmienky na aktívnu účasť pri realizácii regionálnych a celoštátnych knižničných programov a pri kooperácii v rámci Knižničného systému Slovenskej republiky,
priebežne **(ČIASTOČNE) SPLNENÉ**

C.14. zabezpečiť priestorové, technické a personálne podmienky pre krajské a regionálne knižnice na vybudovanie verejne prístupných miest na zverejňovanie informácií v zmysle zákona č. 211/2000 Z. z. a na sprístupňovanie vonkajších informačných zdrojov prostredníctvom internetu/globálnych sietí,
do 31. 3. 2002 **(ČIASTOČNE) SPLNENÉ**

C.15. zabezpečovať účelové finančné prostriedky na dopĺňovanie knižničných fondov a nákup informačných zdrojov,
priebežne **(PREVAŽNE) NESPLNENÉ**

C.16. zabezpečovať zachovanie regionálnych knižničných systémov vrátane metodologickej a bibliografickej činnosti,
priebežne **SPLNENÉ**

C.17. zabezpečovať fyzickú ochranu knižničných dokumentov vrátane ochrany dokumentov sprístupňovaných vo výpožičnom procese,
priebežne **(PREVAŽNE) NESPLNENÉ**

ministromi kultúry

ministromi školstva

ministromi vnútra

ministromi zdravotníctva

vedúcemu Úradu vlády Slovenskej republiky

prednostom krajských úradov

C.18. uplatňovať pri spracúvaní návrhu rozpočtovej kapitoly finančné požiadavky na zabezpečenie úloh vyplývajúcich z realizácie Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006 v rámci zdrojových možností štátneho rozpočtu, priebežne

NEMOŽNO VYHODNOTIŤ

ministerke financií

C.19. zohľadňovať pri spracúvaní návrhov štátneho rozpočtu na roky 2002 až 2006 v rámci zdrojových možností štátneho rozpočtu požiadavky rezortov vyplývajúce z realizácie Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006, priebežne

NEMOŽNO VYHODNOTIŤ

D. odporúča

starostom obcí a primátorom miest

D.1. zabezpečovať činnosť a rozvoj verejných knižníc a knižnično-informačných služieb v súlade so Stratégiou rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006,

D.2. vytvárať mestským a obecným knižniciam podmienky na aktívnu účasť pri realizácii regionálnych a celoštátnych knižničných programov a pri kooperácii v rámci Knižničného systému Slovenskej republiky,

D.3. zabezpečiť priestorové a personálne podmienky pre obecné knižnice na vybudovanie verejne prístupných miest na zverejňovanie informácií v zmysle zákona č. 211/2000 Z. z. a na sprístupňovanie vonkajších informačných zdrojov prostredníctvom internetu/globálnych sietí,

(PREVAŽNE) NESPLNENÉ

D.4. v spolupráci s regionálnymi knižnicami zabezpečiť optimalizáciu siete verejných knižníc v regiónoch,

(NESPLNENÉ)

predsedovi Slovenskej akadémie vied

D.5. spolupracovať s príslušnými ministrami pri zabezpečovaní úloh vyplývajúcich z realizácie Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006, osobitne úloh C.4. a C.9.,

SPLNENÉ

D.6. uplatňovať pri spracúvaní návrhu rozpočtu finančné požiadavky na zabezpečenie úloh vyplývajúcich z realizácie Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006 v rámci zdrojových možností štátneho rozpočtu.

(ČIASTOČNE) SPLNENÉ

1. Informatizácia a internetizácia knižníc

Stručná charakteristika úlohy:

Predpokladom integrácie Knižničného systému SR do európskeho kultúrneho a informačného prostredia je informatizácia a internetizácia knižníc. Na to je potrebné:

- a) vytvoriť **finančné zdroje** na internetizáciu a **informatizáciu knižníc**,
- b) vypracovať a realizovať komplexný *Program elektronizácie knižníc ako súčasť rozvoja informačných sietí v Slovenskej republike*,
- c) **pripojiť knižnice na internet** prostredníctvom sietí GOVNET a SANET,
- d) vybudovať **verejne prístupné internetové pracoviská** umožňujúce slobodný a lacný prístup všetkým demografickým skupinám občanov k informáciám vrátane informácií poskytovaných v súlade so zákonom o slobodnom prístupe k informáciám.

Plnenie:

Knihovníctvo v otvorenej spoločnosti veľmi rýchlo mení svoju tvár a prispôsobuje sa novým podmienkam, najmä pokiaľ ide o nové druhy dokumentov, nové komunikačné možnosti a požiadavky na nové služby. Osvojenie metód a foriem modernej knižničnej práce, ktorá sa čoraz viac informatizuje, je nevyhnutnosťou. Sprievodným fenoménom rozvoja knihovníctva je internet. Od všeobecných poznatkov o význame internetu a jeho možnostiach vo vzťahu k službám knižníc bolo potrebné prejsť ku konkrétnym a praktickým krokom.

Treba konštatovať, že automatizácia vnútorných knižničných procesov bola predovšetkým internou záležitosťou knižníc a na jej realizáciu hľadali vnútorné zdroje v rámci vlastných rozpočtov. Niektoré celoslovenské vedecké knižnice procesy informatizácie realizovali vďaka nadačnej, neštátnej podpore. Už v roku 2001 mala väčšina regionálnych knižníc implementovaný lokálny knižničný systém, v obmedzenom rozsahu sa knižnice venovali nevyhnutným inováciám hardvéru a budovaniu štruktúrovanej kabeľáže v rámci lokálnych sietí. Postupne sa začali vytvárať regionálne systémy. Prvým príspevkom z centrálnych zdrojov MK SR bolo podporenie projektov regionálnych knižníc zo Všeobecnej pokladničnej správy v roku 2001 (napr. jednotný softvér RK v Nitrianskom kraji).

A. Financovanie

Nové možnosti financovania knižníc aj mimo zriaďovateľskej pôsobnosti **Ministerstva kultúry SR** sa otvorili po konštituovaní **osobitnej komisie pre knihovníctvo** v Štátnom fonde kultúry (v rokoch 2002 a 2003 v programe) PRO SLOVAKIA, po jeho zrušení od roku 2004 v dvoch podprogramoch programu Ex Libris (2.7 Knižnice a knižničná činnosť, 2.9 Nákup informačných zdrojov pre knižnice) nového grantového systému MK SR. Pri definovaní priorít podprogramov vychádzalo MK SR zo Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006 a z Programu elektronizácie knižníc. V roku 2006 sa grantová štruktúra zmenenila, pre knižnice sú určené hlavne tri podprogramy programu Kultúrne aktivity v oblasti pamäťových inštitúcií (2.1. Knižnice a knižničná činnosť, 2.4.2 Akvizície vo fondových inštitúciách – knižnice, 2.3 Ochrana kultúrneho dedičstva).

Celková rekapitulácia pridelených grantov sa uvádza v tabuľke **Rekapitulácia grantového systému MK SR (Knižničný systém SR) za roky 2001 až 2006** na nasledujúcej strane.

Do roku 2003 bolo základnou prioritou podpory dopĺňovanie knižníc, prostriedky na elektronizáciu z grantov MK SR poskytnuté neboli, MK SR elektronizáciu a internetizáciu knižníc podporovalo priamym saturovaním knižníc, ktoré zriaďovalo.

Rekapitulácia grantového systému MK SR (Knižničný systém SR) za roky 2001 až 2006

Rok	Počet projektov/požadovaná suma (v Sk)	Počet schválených projektov/priznaná suma (v Sk)
2001	127 – 12 822 930	74 – 990 000
2002	229 – 14 536 420	141 – 958 000
2003	224 – 8 982 144	126 – 960 000
2004 – 2.7	340 – 48 435 370	95 – 5 131 000
– 2.9	327 – 29 565 648	127 – 7 707 000
2005* – 2.7	235 – 24 494 351	125 – 6 128 700
– 2.9	381 – 37 046 892	237 – 9 982 000
2006* – 2.1	89 – 8 567 404	41 – 4 999 921
– 2.4.2	209 – 21 831 034	118 – 5 759 000
– 2.3	2 – 161 525	1 – 106 525
Spolu	2163 – 206 443 718	1085 – 42 722 146 Sk

* rekapitulácia schválených projektov za rok 2004 (222 – 12 838 000)

* rekapitulácia schválených projektov za rok 2005 (362 – 16 110 700)

* rekapitulácia schválených projektov za rok 2006 (160 – 10 865 446)

V roku 2004 a 2005 patrila táto oblasť medzi priority grantovej podpory MK SR. V roku 2006 bola elektronizácia knižníc zo strany ministerstva kultúry vyradená z priorit grantovej podpory MK SR.

Grantový systém MK SR (elektronizácia a internetizácia knižníc)

Rok	Počet schválených projektov/priznaná suma (v Sk)
2001	0
2002	0
2003	5 000
2004	3 892 000
2005	4 689 000
2006	0
Spolu	8 586 000 Sk

V akademickom prostredí, ktoré má vynikajúce internetové pripojenie, sa štátna podpora informatizácie realizuje prostredníctvom rozvojových projektov **Ministerstva školstva SR** zameraných na informačné technológie na vysokých školách. Vysoké školy majú možnosť predkladať jednak projekty svojich pracovníkov, ako aj centrálné projekty, ktoré majú celoslovenskú pôsobnosť, prípadne zahŕňajú aspoň podstatnú časť slovenských vysokých

škôl. Pri projektoch vysokých škôl sa vyžaduje minimálne 20 % spoluúčasť príslušnej školy. Pre akademické knižnice verejných vysokých škôl je mimoriadne dôležitá skutočnosť, že od roku 2004 bol tematický záber projektov vysokých škôl doplnený o oblasť pod názvom **Rozšírenie používania informačných technológií v akademických knižniciach** – cieľom je rozšírenie využívania prostriedkov informačných technológií v akademických knižniciach, aby sa postupne dosiahla úroveň zodpovedajúca súčasným potrebám knižníc a požiadavkám ich používateľov. Podmienkou pre odsúhlasenie a financovanie projektu je skutočnosť, že jeho výsledkom musí byť okrem zlepšenia technického vybavenia rozšírenie a skvalitnenie služieb pre používateľov, t. j. projekt musí obsahovať aj tzv. pridanú hodnotu.

CVTI SR a SPgK, ktorých zriaďovateľom je rovnako MŠ SR, nemali možnosť získať osobitné dotácie na IKT a obstarávanie IKT zabezpečovali v rámci svojich rozpočtov, CVTI SR ako príspevková organizácia osobitne z príjmov.

Grantový systém MŠ SR Rozšírenie používania informačných technológií v akademických knižniciach

Rok	Počet projektov/požadovaná suma (v Sk)	Počet schválených projektov/priznaná suma (v Sk)
2004	36	19 – 7 500 000
2005	33	20 – 6 200 000
2006	25	20 – 6 400 000
Spolu	94	59 – 20 100 000 SK

Z oficiálneho štátneho štatistického zisťovania máme údaj o kapitálových výdavkoch knižníc na automatizáciu v tis. Sk:

	Verejné	Vedecké	Špeciálne
2001	2 768	2 533	
2002	3 495	5 130	161
2003	5 673	2 653	423
2004	7 688	18 596	370
2005	5 632	10 918	373
spolu	25 256	39 830	1 327

Financovanie knižníc v pôsobnosti MK SR, ktoré plnia osobitné úlohy vo vzťahu ku Knižničnému systému SR, bolo zabezpečené v rozpočtoch knižníc, ktoré boli účelovo posilnené o prostriedky na projekty kultúrnych aktivít financovaných z VPS a v ostatných rokoch o prostriedky viazané na programovú štruktúru rozpočtovej kapitoly kultúry. V roku 2006 sú už všetky výdavky viazané na programovú štruktúru. Knižnice a knižničná činnosť (teda priamo riadené organizácie rezortu kultúry) sú radené do programu 08S Tvorba, šírenie, ochrana a prezentácia kultúrnych hodnôt – podprogramu 08S0105 Inštitucionálna podpora štátnych RO a PO – prvok Knižnice a knižničná činnosť. Ako podprogram toho programu je radený aj grantový systém. Druhým programom je program 08T Tvorba a implementácia politik – podprogram Konceptia kultúrnej politiky, riadenie a koordinácia programov – prvok Podpora kultúrnych aktivít RO a PO (to sú bývalé VPS).

Z prehľadu poskytnutého MK SR vyberáme náklady súvisiace s touto strategickou oblasťou:

2001:	UKB	1 400 tis. Sk	automatizovaný KS
	UKB	200 tis. Sk	rozšírenie Aleph 500
	UKB	1 300 tis. Sk	JASON, JADE
	UKB	626 tis. Sk	eIFL Direct/EBSCO
	SNK	2 000 tis. Sk	informatizácia a internetizácia
2002:	SNK	750 tis. Sk	program retrokonverzie I. etapa
	UKB	800 tis. Sk	JASON
2003:	UKB	1 260 tis. Sk	Pamäť sveta (Bašagič)
	SNK	1 900 tis. Sk	elektronizácia knižníc (softvér)
	SNK	290 tis. Sk	preklad a vydanie MARC 21
	ŠVK Prešov	275 tis. Sk	výpočtová technika
	ŠVK Košice	255 tis. Sk	výpočtová technika

2004:	SNK	580 tis. Sk	preklad a vydanie MARC 21
	SNK	140 tis. Sk	preklad a vydanie štandardov
	SNK	6 800 tis. Sk	projekt elektronizácie knižníc
	ŠVK BB	255 tis. Sk	modernizácia výpočtovej techniky
	ŠVK Prešov	620 tis. Sk	výpočtová technika (aj KIS3G)
2005:	ŠVK BB	800 tis. Sk	výpočtová technika (aj KIS3G)

Súborné katalógy

Slovenská národná knižnica je v súlade so zákonom o knižniciach gestorom **súborného katalógu monografií** (ďalej len „SKK – M“) a súčasnej i retrospektívnej Slovenskej národnej bibliografie. V predchádzajúcom období sa na budovaní SKK – M podieľali finančnou podporou Nadácia otvorenej spoločnosti (Open Society Foundation) v Bratislave a Open Society Institute v Budapešti.

Na účely spolupráce pri tvorbe SKK – M bol v roku 2002 inštalovaný klient Aleph 500 v knižniciach: Slovenská ekonomická knižnica Ekonomickej univerzity v Bratislave, Slovenská lekárska knižnica v Bratislave, Slovenská poľnohospodárska knižnica pri SPU v Nitre, Štátna vedecká knižnica v Košiciach, Technická univerzita v Košiciach, Univerzitná knižnica v Bratislave, Ústredná knižnica SAV v Bratislave, Univerzitná knižnica Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach.

Obdobie budovania SKK – M od októbra 2002 do októbra 2005 bolo ovplyvnené prípravou a realizáciou projektu KIS3G. V rámci neho nedošlo k zmene v pôvodnej koncepcii budovania SKK – M, avšak využívanie spoločného softvéru viacerými knižnicami proces tvorby a využívania súborného katalógu podstatne zjednodušuje a umožňuje jeho efektívnejšie využívanie najmä účastníkmi projektu KIS3G a používateľmi Európskej knižnice. Programový systém Aleph bol nahradený programovým systémom Virtua a formát UNIMARC formátom MARC 21.

Od roku 2001 do roku 2003 SKK – M obsahoval 17 287 bibliografických záznamov vytvorených online. K nim pribudlo 100 267 bibliografických záznamov získaných z 1. etapy retrokonverzie a potom 12 384 bibliografických záznamov z 2. etapy retrokonverzie. Záznamy vytvorené v SKK – M v systéme Aleph 500 boli konvertované (z formátu UNIMARC do formátu MARC 21) a v roku 2005 boli importované do Súborného katalógu knižníc SR, implementovaného v systéme Virtua. Funkciu SKK – M v systéme Virtua plní od roku 2005 báza clas01 (Monografie).

V SKK – M (clas01) sa **vo Virtue v máji 2006 nachádzalo 956 074 bibliografických záznamov na monografickej úrovni** okrem záznamov Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici a Univerzitnej knižnice v Bratislave, ktoré sú zatiaľ v samostatnej databáze clas03 (SVKBB asi 220 000) a clas05 (UKB 355 523) (asi spolu **956 074 plus 575 000** záznamov).

Systém súborného katalógu je otvorený pre všetky knižnice Knižničného systému SR. Projekt informatizácie knižníc SR predpokladá vypracovanie vykonávacieho projektu SKK – M s využitím funkcionality konzorciálneho súborného katalógu systému Virtua, ktorý bude nadväzovať na predchádzajúci projekt SKK – M. Projekt bude riadne pripomienkovaný a oponovaný na národnej úrovni.

Ústredná knižničná rada na svojom mimoriadnom zasadnutí 29. 6. 2005 odporučila knižniciam Knižničného systému SR implementovať v informačných systémoch, ktoré

používajú, formát MARC 21 od 1. 1. 2006. Od realizácie tohto odporúčania bude závisieť ďalšia kooperácia pri budovaní SKK – M s knižnicami, ktoré nebudú využívať spoločný softvér Virtua. V súčasnosti je možná pasívna i aktívna účasť cez protokol Z39.50 s tými systémami, ktoré pracujú vo formáte MARC 21.

Mimoriadne dôležitými nástrojmi budovania súborných katalógov sú štandardy, pravidlá a metodiky pre knižničný systém SR, ktoré pripravila a zverejnila Slovenská národná knižnica v Martine. Ide najmä o pravidlá AACR2⁷, formát MARC 21⁸, Metodika popisu článkov⁹, Metodika popisu kníh¹⁰, Projekt informatizácie knižníc¹¹, Projekt TEL-ME-MOR¹² atď.

Desiatky prezentácií a prednášok doma i v zahraničí pripravil manažment projektu KIS3G. Cenné poznatky poskytli knižniciam odborníci SNK na základe poznatkov z konverzií súborov do spoločného softvéru Virtua. Praktický význam pre spoluprácu má materiál SNK k spracovaniu dokumentov vo Virtue¹³. Slovenská národná knižnica v oblasti informatizácie podnietila spoluprácu knižníc, múzeí, galérií a archívov. Jednak prakticky dokázala možnosti spracovania muzeálnych a archívnych objektov v systéme Virtua, jednak navrhla spoločný postup pri riešení spracovania knižničných, muzeálnych a archívnych materiálov¹⁴. Okrem toho Slovenská národná knižnica vykonávala funkciu sprostredkovateľa informácií týkajúcich sa perspektívnych projektov digitalizácie a príslušné informácie aktuálne sprístupňovala pravidelne na svojej stránke¹⁵.

Súborný katalóg periodík (ďalej SKP) gesturuje Univerzitná knižnica v Bratislave. K naplneniu úloh stanovených v stratégii smeroval projekt *Dobudovanie systému súborného katalógu knižníc – časť periodiká ako integrálnej súčasť národného knižničného systému SR* riešený roku 2002. Nadviazal na základy položené československým projektom CASLIN a činnosť Univerzitnej knižnice v Bratislave pri tvorbe súborných katalógov od roku 1965. Cieľ dobudovať programové a technické prostredie pre prevádzku systému súborného katalógu periodík a vytvoriť predpoklady na zapojenie knižníc do kooperatívnej katalogizácie sa dosiahol. Projekt získal grant Nadácie otvorenej spoločnosti v Bratislave a Inštitútu otvorenej spoločnosti v Budapešti v celkovej výške 81 195 USD.

Pripravené riešenie, inšpirované modelmi súborných katalógov v okolitých krajinách, získalo ocenenie medzinárodnej konferencie INFORUM v Prahe ako významný knižnično-informačný čin roku 2002. Pri realizácii tohto projektu prešiel systém súborného katalógu celkovou inováciou. Zachoval sa centralizovaný model súborného katalógu s fyzicky existujúcou databázou, vytvorený v predchádzajúcom období, ktorý dovoľuje vyhovujúco a jednotne riešiť problémy spojené so spracúvaním periodík ako komplikovaného typu dokumentov. Prvýkrát v histórii slovenských knižníc sa rozvinula kooperatívna katalogizácia. Knižnice dostali možnosť prebrať údaje z katalógu a vytvárať na ich báze vlastné lokálne katalógy periodík priamo zo systému, ale aj jednorazovo, čo využili najmä akademické knižnice i výskumné ústavy (celkovo 10).

Súčasťou riešenia bol aj systém národnej agentúry ISSN. Riešil sa problém práce v heterogénnom automatizovanom prostredí. Pripravila sa technológia práce pri prepojení systémov ALEPH a Rapid Library. To umožnilo aktívnu spoluprácu ďalších knižníc na tvorbe SKP. Knižnice s inými systémami, resp. bez automatizovaných systémov, dostali možnosť spolupracovať prostredníctvom klienta ALEPH. Do

kooperatívnej online katalogizácie v súbornom katalógu periodík sa od roku 2003 zapojilo celkovo 11 knižníc. Údaje za ďalších asi 200 knižníc spracúvala centrálna redakcia SKP, ktorá postupne zabezpečovala aj retrospektívne spracovanie údajov, redigovanie záznamov, metodické usmerňovanie práce knižníc v SKP, dodržiavanie platných noriem, školenia. Celkový rozsah bázy súborného katalógu periodík vzrástol k 5. máju 2006 na vyše 47 000 záznamov. V spolupráci s knižnicami sa súbežne aktualizuje aj komplementárna báza Adresár knižníc. V priebehu hodnoteného obdobia UKB spravovala a aktualizovala systém lokačných značiek (sigiel) inštitúcií využívaný v systéme SKP a v predchádzajúcom období aj v súbornom katalógu monografií v systéme ALEPH. Prepojením údajov z adresára a súborného katalógu sa výrazne zlepšila informovanosť používateľov o vlastnickej inštitúcii aj prístup k jej medziknižničným službám.

V systéme súborného katalógu periodík sa uplatňujú základné princípy – kontinuita a otvorenosť. Princíp kontinuity sa logicky naplnil nadväznosťou na súborný katalóg periodík budovaný po desaťročia. Systém súborného katalógu bol v hodnotenom období otvorený pre spoluprácu so všetkými knižnicami SR i ČR aj s inými obdobnými systémami. Spolupráca s českými knižnicami pozitívne ovplyvnila rozvoj celého systému. Systém SKP bol na začiatku nového tisícročia aj súčasťou intenzívne v informačných službách využívaného spoločného slovensko-nemeckého súborného katalógu JASON prepojeného na medzinárodnú bibliografickú bázu JADE s možnosťou elektronického objednávanía článkov z nemeckých i vybraných slovenských knižníc.

Počet knižníc SR zúčastňujúcich sa na tvorbe súborného katalógu sa priebežne mení v závislosti od vzniku nových a zániku existujúcich knižníc i inštitúcií. V poslednom období, keď sledujeme trend rušenia knižníc (výskumné ústavy, zdravotnícke inštitúcie, podniky), ročne tento počet predstavuje asi 200 knižníc najrôznejšieho typu.

Školiteľské aktivity súvisiace so súborným katalógom periodík a so spracovaním seriálov boli sústredené na prácu v systéme ALEPH, bibliografický formát UNIMARC a jeho aktualizáciu, na osvojenie si anglo-amerických katalogizačných pravidiel AACR2 pri spracúvaní seriálov, na nové medzinárodné odporúčanie pre bibliografické spracovanie periodík ISBD (CR) a zmeny v klasifikačnom systéme MDT. Prispeli k zvýšeniu pripravenosti knihovníkov a knižníc v implementácii a využívaní základných štandardov a bibliografických pravidiel. Súčasťou týchto aktivít bolo aj vydávanie metodických materiálov a príručiek pre spolupracujúce inštitúcie⁶.

Od konca roku 2005 UKB participuje na riešení prechodu súborného katalógu periodík a komplementárnej bázy adresára knižníc **do prostredia systému Virtua** spravovaného Slovenskou národnou knižnicou v Martine. V rokoch 2005 a 2006 bolo vypracovaných viacero materiálov venovaných špecifikácii dát a konverzii oboch báz do formátu MARC 21 a systému Virtua. SKP bude prístupný v rámci konzorcia KIS3G v samostatnej databáze. Zatiaľ sa vykonala konverzia asi 47 000 bibliografických záznamov SKP do MARC21 a ich skúšobný import do systému Virtua.

Projekt retrokonverzie generálnej bázy slovacikálnych bibliografických údajov, ktorý mal byť podľa *Návrhu opatrení vyplývajúcich z realizácie Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006* pôvodne predložený aj na rokovanie vlády SR, koordinuje a zabezpečuje Slovenská národná knižnica už od roku 1996. (Pozn.: Schválenie vládou nebolo nevyhnutné, lebo nie je nutná jeho medzirezortná koordiná-

cia, je v gescii MK SR.) Uskutočňoval sa prostredníctvom viacerých etáp. Prvá etapa predstavovala elektronický prepis Slovenskej národnej bibliografie – knihy za roky 1901 – 1975, druhá etapa elektronický prepis inkunábul a tlačí 16. storočia zachovaných na území Slovenska, ako aj Bibliografie slovacikálnych tlačí do roku 1700. Dáta boli implementované do Slovenskej národnej bibliografie na CD-ROM-e a boli dostupné i v súbornom katalógu v systéme Aleph. V súčasnosti sú retrokonvertované súbory dostupné v systéme Virtua, pričom sa testuje samostatný portál pre Slovenskú národnú bibliografiu.

Slovenská národná knižnica rozpracovala i ďalšie etapy národného programu retrokonverzie a konverzie bibliografických databáz s výhľadom až do roku 2010.

B. Program elektronizácie knižníc v SR

Bol prijatý vládnym uznesením č. 801 zo 17. 7. 2002. Jeho realizácia má zabezpečiť zlepšenie knižnično-informačných služieb na báze informačných a komunikačných technológií.

Projekt KIS3G (Knižnično-informačný systém tretej generácie) je projekt štátneho informačného systému združujúci subjekty používajúce spoločný knižničný softvér Virtua, ktorý je k dispozícii od decembra 2003. Vychádza zo schváleného Programu elektronizácie knižníc. Projekt KIS3G je v súlade s koncepciami častí štátneho informačného systému, ktoré patria do kompetencie MK SR¹⁷. Virtua je integrovaný knižnično-informačný systém, ktorý Slovenská národná knižnica obstarala pre knižnice na Slovensku v súlade s uznesením vlády SR č. 801/2002. Používateľským a realizačným výstupom projektu KIS3G je Slovenská knižnica, čiže webový portál ku katalógom a zbierkam slovenských knižníc a k portálu digitálnej knižnice Memoria slova¹⁸.

Základnou myšlienkou projektu KIS3G je teda informatizácia knižníc založená na využívaní spoločného softvéru. Predpokladáme, že spoločný softvér bude v rokoch 2006 a 2007 používať asi 50 knižníc a agend, pričom rozsah využívania funkcionality systému záleží len na rozhodnutí knižnice a schopnostiach jej zamestnancov. Projekt KIS3G je postavený na princípoch dostupnosti spoločného softvéru pre knižnice SR na princípe štandardizácie, využívaní siete internet a na profesionálnej spolupráci knižníc. Hlavným cieľom projektu je zlepšovanie kvality, rozsahu a foriem knižničných a informačných služieb. KIS3G je medzirezortný projekt, ktorý si v procese prevádzkovania vyžaduje informačné väzby medzi štátnymi orgánmi rôznych rezortov; má väzby na orgány štátnej správy a miestnej samosprávy, na subjekty v zriaďovateľskej pôsobnosti verejných a štátnych vysokých škôl, vyššie územné celky, obce a mestá.

Do projektu KIS3G vstupujú aj viaceré verejné knižnice, a to hlavne z košického a prešovského regiónu. Treba povedať, že ich rozhodnutie urýchlene implementovať Virtuu, bolo ovplyvnené ukončením vývoja a prevádzky systému Libris, ktorý bol na východnom Slovensku početne rozšírený. Veľmi kladne treba hodnotiť snahu Košického a Prešovského samosprávneho kraja. Zriaďovatelia analyzovali stav knižníc, akceptovali vládou schválené riešenia a postupne zabezpečujú technické predpoklady na uplatnenie globálnych riešení v svojich knižniciach. V Košickom VÚC existuje *Program elektronizácie knižníc v zriaďovateľskej pôsobnosti Košického samosprávneho kraja*. Vo všetkých regionálnych knižniciach Košického a Prešov-

ského kraja sa Virtua využíva na spracovanie článkovej bibliografie. Úplne implementovaná je vo Vranove nad Topľou a v Michalovciach. Zriaďovatelia investovali do projektu vlastné zdroje, ale pomohli získať aj iné zdroje.

Do uznesenia stratégie bola zaradená aj úloha C. zabezpečiť výhodné **Pevné pripojenie knižníc financovaných z verejných zdrojov na internet** prostredníctvom vládnej dátovej siete GOVNET až po úroveň mestských a obecných knižníc s profesionálnym pracovníkom (pôvodný termín posunutý uznesením č. 801/2002 do 31. 12. 2004). Na základe problémov, ktoré sprevádzali zabezpečenie siete GOVNET, na základe čoho vláda nerealizovala projekt v pôvodnom rozsahu, ale iba tzv. MALÝ GOVNET, bolo do tejto siete zapojených iba niekoľko knižníc:

- Univerzitná knižnica v Bratislave,
- Slovenská lekárska knižnica v Bratislave,
- Slovenská národná knižnica v Martine,
- Štátne vedecké knižnice v Banskej Bystrici, Košiciach a Prešove,
- Knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove.

Vzhľadom na existujúcu infraštruktúru v prípade viacerých knižníc sa javilo vhodnejšie realizovať ich pripojenie prostredníctvom siete **SANET**, resp. **SANET II**. MK SR viackrát rokovalo so SANET-om o možnosti uzatvorenia rámcovej zmluvy o podmienkach pripojenia knižníc do vysokorychlostnej siete. Žiaľ, pozitívne oficiálne dohody doteraz nie sú. Sieť SANET v súčasnosti využívajú:

- Slovenská národná knižnica,
- Univerzitná knižnica v Bratislave,
- ŠVK v Košiciach,
- ŠVK v Banskej Bystrici,
- Slovenská pedagogická knižnica,
- CVTI SR,
- Ústredná knižnica SAV,
- Verejná knižnica M. Rešetku v Trenčíne,
- Verejná knižnica J. Bocatia v Košiciach,
- Zemplínska knižnica G. Zvonického v Michalovciach,
- Krajská knižnica L. Štúra vo Zvolene,
- Žilinská knižnica v Žiline,
- Knižnica J. Fándlyho v Trnave a
- **všetky akademické knižnice.**

Pri realizácii internetizácie knižníc je potrebné vždy hľadať optimálny variant, uprednostniť pevné pripojenie za výhodnejších podmienok, než má komerčný používateľ, a usilovať sa podľa možnosti o jednotný spôsob technického zabezpečenia. Doterajší stav, keď sú knižnice nútené využívať zväčša súkromných prevádzkovateľov, je nelogický a prináša oveľa väčšie vynakladanie finančných prostriedkov. K optimalizácii toho stavu sme dosť ďaleko. Knižnice zriaďované štátom a samosprávnymi orgánmi sú ideálnym miestom na slobodný prístup každého k informáciám, či už k tým, na ktoré majú občania nárok podľa zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám, alebo k iným verejným informačným zdrojom odborného, študijného, kultúrneho alebo záujmového charakteru.

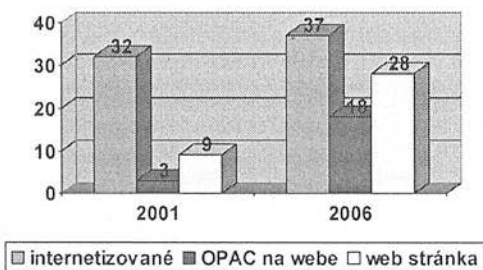
Pracovníci v knižniciach by boli vyhľadávaným miestom predovšetkým pre menej

solventných občanov, ktorí nemajú k dispozícii iné možnosti, ako sa dostať k počítaču a globálnym sieťam. Na to, aby knižnice mohli túto úlohu plniť, musia byť technicky, softvérovo a intelektuálne vybavené a musia mať dostatok finančných prostriedkov na údržbu týchto zariadení a služieb, aby ich nemuseli spolplatiť. Očakáva sa pomoc štrukturálnych fondov. Viaceré verejné knižnice vrátane mestských sa prihlásili do projektu *Verejný internet v knižniciach*, ktorý v priebehu roka 2006 prinesie internetové pracoviská do 110 verejných knižníc. V Košickom VÚC bude zo štrukturálnych fondov podporený projekt *Verejne prístupové body k internetu – knižnice Košického kraja*. V Banskobystrickom kraji bola v predchádzajúcom období rozpracovaná a VÚC podporená I. a II. etapa elektronizácie knižníc v súlade s vládnym projektom, aj keď nateraz na dobudovanie lokálnej infraštruktúry. Zriaďovateľ spracoval a predložil projekt *RegioNet knižníc BBSK* v operačnom programe Základná infraštruktúra a v prípade úspešnosti projektu je pripravený zabezpečiť jeho spolufinancovanie.

Tabuľkový prieskum, ktorý sme realizovali tesne pred prípravou tejto správy nielen v 9 vedeckých a 37 regionálnych knižniciach, ale prostredníctvom metodických pracovísk sme doň zahrnuli aj mestské knižnice, istý obraz o stave automatizácie a internetizácie týchto typov knižníc prináša.

Môžeme z neho vyčítať tieto údaje:

RK (37) - internetizácia

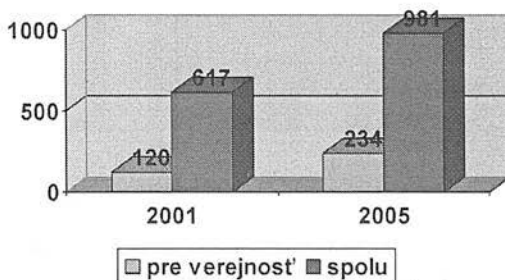

- v roku 2001 bolo internetizovaných 32 z 37 regionálnych knižníc, v roku 2006 sú internetizované všetky (aj keď nie v plnom rozsahu všetkých obslužných miest a pobočiek),
- kým v roku 2001 prevažovalo v týchto knižniciach pripojenie dial up (13) a mikrovlnné (11), v roku 2006 vykazujú 4 knižnice pripojenie optickým káblom, 10 mikrovlnné pripojenie a zvyšok cez ISDN, DSL a aDSL, dial up pre pracovisko knižničných služieb uvádza len Hornonitrianska knižnica v Prievidzi,
- 6 regionálnych knižníc je v SANET-e, 1 v GOVNET-e, zvyšok využíva súkromných providerov,
- všetky regionálne knižnice okrem knižnice v Komárne poskytujú internetové služby pre používateľskú verejnosť, z toho 29 knižníc ako špeciálnu službu, t. j. platenú používateľmi,
- elektronický katalóg mali v roku 2001 na webe vystavené 3 regionálne knižnice, v roku 2006 je takto dostupných 18 OPACov, treba si uvedomiť, že napriek 6-násobnému nárastu je to stále len asi 49 %,

- až 23 regionálnych knižníc má knižničný fond spracovaný v elektronickej forme v úplnosti, v priemere (aritmetický na počet inštitúcií, nie na počet knižničných jednotiek) je to takmer 92 % fondu,
- vlastnú webovú stránku v roku 2001 malo 9 knižníc, dnes má webové sídlo 28 regionálnych knižníc (75 %), k množstvu a kvalite bezpochyby prispieva aj súťaž TopWebLib, ktorú vypisuje Spolok slovenských knihovníkov,
- k aplikačným softvérom Libris, Smartlib, ISIS, Rapid Library z roku 2001 sa v roku 2006 pridal v regionálnych knižniciach Dawinci, Advanced Rapid Library a Virtua, pričom na ústupe je najviac rozšírený Libris, ktorého vývoj a podpora sa skončili,
- podľa oficiálnych štátnych štatistických zisťovaní bol a je stav hardvéru v regionálnych knižniciach takýto:

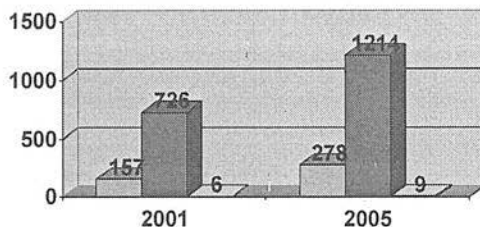
Regionálne knižnice	1	2	3	4
	scrvry	PC spolu	zo stl. 2 pre používatel'ov	zo stl. 3 s prip. na internet
2001	64	617	120	
2005	57	981	234	179
index 05/01	0,84	1,59	1,95	

RK - počet PC

- SNK a vedecké knižnice boli pomerne kvalitne internetizované už v roku 2001, v roku 2006 sú okrem SILK a ŠVK v Prešove na optike, pričom dve menované knižnice majú GOVNET, ostatné všetky SANET, príp. vstup do oboch sietí,
- všetky vedecké knižnice poskytujú internetové služby pre používateľskú verejnosť vzhľadom na typ siete bezplatne,
- elektronický katalóg malo v roku 2001 na webe vystavených 6 vedeckých knižníc, v roku 2006 sú takto dostupné všetky lokálne elektronické katalógy,
- čo môžu vedecké knižnice závidieť regionálnym knižniciam, je počet knižničných jednotiek spracovaných automatizovane, podľa štatistických zisťovaní v roku 2005 majú vedecké knižnice asi 27 % fondu spracovaných automatizovane,
- vlastné webové sídlo v roku 2001 nemala iba Slovenská pedagogická knižnica, dnes ju má aj tá,

vedecké - informatizácia

počet PC pre verejnosť   počet PC spolu
 opac na webe z 9

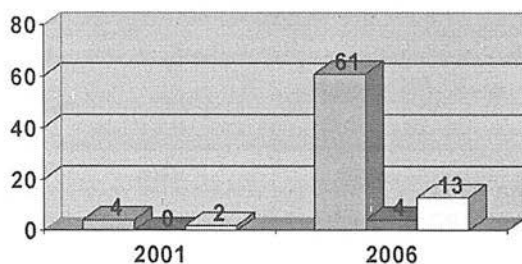
- čo sa týka aplikačných softvérov, ISIS nahradila Virtua, Rapid Library ARL; v zásade sa ukazuje, že do projektu KIS3G sa v budúcnosti zapojí 7 knižníc (ŠVK Košice to neuvádza, ale je to logické, lebo je priamo v rezorte MK SR), vedomosti o perspektíve bývalej SILK sme nezískali, CVTI SR – napriek tomu, že ide o knižnicu v priamej zriaďovateľskej pôsobnosti člena vlády, pre ktorého sú uznesenia vlády záväzné – líniu vládneho projektu elektronizácie knižníc nerešpektovalo a obstaralo v roku 2005 ako náhradu za zastaraný systém BIS-C systém Daimon, ktorého financovanie sa bude realizovať z prostriedkov za poskytované služby,
- podľa oficiálnych štátnych štatistických zisťovaní a doplnení zo strany SILK bol a je stav hardvéru vo vedeckých knižniciach takýto:

Vedecké knižnice	1	2	3	4
	servery	PC spolu	zo stl. 2 pre používateľov	zo stl. 3 s prip. na internet
2001	36	726	157	
2005	64	1214	278	219
index 05/01	1,78	1,67	1,58	

- v roku 2001 boli internetizované 4 zo 106 mestských knižníc, v roku 2006 je ich internetizovaných 61 zo 107, čo je 57 % (index 06/01 15,25),
- údaje o pripojení sa nám nepodarilo zohnať v plnom rozsahu, prevládajú DSL a aDSL linky a mikrovlnné pripojenia, optiku nemá žiadna mestská knižnica, ani žiadna nie je v SANET-e alebo GOVNET-e,
- 46 mestských knižníc poskytuje internetové služby pre používateľskú verejnosť, z toho 42 ako platenú službu,
- elektronický katalóg nemala v roku 2001 na webe vystavený žiadna mestská knižnica, v roku 2006 sú takto dostupné 4, čo predstavuje asi 3,7 % z mestských knižníc,
- až 44 (41 %) mestských knižníc zatiaľ nemá elektronicky spracovaný žiadny knižničný dokument,
- vlastnú webovú stránku v roku 2001 mali iba dve knižnice: knižnica v bratislavskom Ružinove a MsK v Piešťanoch, dnes má webové sídlo 13 mestských knižníc (12 %),

MsK (107) - internetizácia

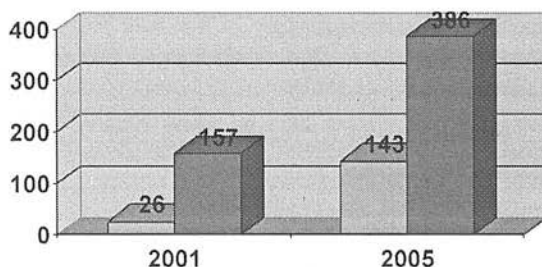

internetizované
  OPAC na webe
  web stránka

- k aplikačným softvérom (2001 malo 42 knižníc) Libris, Smartlib, Rapid Library a vlastným sa v roku 2006 (2006 malo 72 knižníc, index 1,71) pridal v mestských knižniciach Daimon, Dawinci, Advanced Rapid Library, Clavius a **MaSK – Softvér pre malé a stredné knižnice**, ktorý sa vyvíja na báze Winisis zo zdrojov SNK na základe uznesenia vlády SR k projektu elektronizácie s cieľom podporiť informatizáciu malých a stredných knižníc tak, aby bola zabezpečená kompatibilita so spoločným softvérom Virtua a so Slovenskou národnou bibliografiou,
- podľa podkladov z prieskumu bol a je stav hardvéru v mestských knižniciach takýto:

Mestské knižnice	1	2	3	4
	servery	PC spolu	zo stl. 2 pre používateľov	zo stl. 3 s prip. na internet
2001	23	157	26	
2005	46	386	143	102
index 05/01	2	2,46	5,5	

MsK - počet PC

pre verejnosť
  spolu

Informačné technológie v akademických knižniciach

Akademické knižnice	2001	2002	2003	2004	2005
počet serverov		41	45	43	55
PC staníc	1094	952	911	948	1 062
s pripojením na internet	896	850	815	870	965
prístupných používateľom		443	397	451	522
na 1 registrovaného používateľa		0,003	0,002	0,003	0,003
s internetom		379	362	407	482
na 1 registrovaného používateľa		0,002	0,002	0,002	0,003

Zaujímavé sú aj údaje o informačných technológiách v AK. Podľa očakávania dochádza v priebehu posledných rokov k zvýšeniu počtu počítačových staníc všeobecne, prístupných používateľom i s prístupom na internet. Vysoké školy, teda aj AK, využívajú Slovenskú akademickú sieť SANET, vďaka ktorej majú rýchly a bezproblémový prístup k internetu. Trend zvýšenia počtu počítačov je viditeľný od roku 2004, keď nastáva pozitívna zmena v sledovaných údajoch – počet počítačových staníc pre používateľov sa zvýšil. K tejto skutočnosti prispela aj možnosť podávať rozvojové projekty jednotlivých AK na Ministerstvo školstva SR, zamerané na zlepšenie technických a technologických podmienok pre používanie informačných technológií v AK. Napriek zlepšeniu situácie sú stále alarmujúce priemerné hodnoty na jedného registrovaného používateľa. Je však potrebné uviesť, že na väčšine vysokých škôl, majú poslucháči – okrem výpočtovej techniky v knižniciach – k dispozícii počítačové miestnosti, kde je prístup k informačným zdrojom akademických knižníc.

Úplná informatizácia školských knižníc a ich celková internetizácia sa mala stať základným prostriedkom na odstránenie dlhodobého nedostatku informačných zdrojov pre žiakov a pedagogických zamestnancov. Reálny obraz procesu informatizácie a internetizácie školských knižníc je znázornený v nasledujúcej tabuľke:

Školské knižnice	2003	2004	2005
Počet škôl	3 178	2 975	3 105
Počet školských knižníc	5 388	5 131	5 483
Počet počítačov v školských knižniciach	343	437	689
z toho s pripojením na internet	182	306	429
Počet školských knižníc na 1 počítač	15,7	11,7	7,95

Na základe uvedených kvantitatívnych ukazovateľov a ich porovnania možno povedať, že výrazne zaostáva informatizácia školských knižníc a že komplexné vybavenie školských knižníc počítačovým vybavením každoročne len mierne narastá. Zistenie, že ešte v roku 2005 na jeden počítač pripadalo 7,95 školských knižníc, je priam alarmujúce. Je v silnom protiklade s odporúčaním Modelu školskej knižnice, ktoré navrhuje, aby výpočtovú techniku školskej knižnice tvoril 1 počítač pre školského knihovníka a minimálne 5 až 15 počítačov pre používateľov školskej knižnice.

S nízkym stupňom informatizácie školských knižníc súvisí aj zaostávanie procesu ich internetizácie. Dôkazom tohto tvrdenia sú aj ostatné štatistické údaje z roku 2005, podľa ktorých má z počtu 5 483 školských knižníc len 429 pripojenie na internet. Školské knižnice využívajú akademickú sieť SANET, respektíve SANET II, na ktoré sú pripojené základné a stredné školy v rámci projektu INFOVEK Slovensko. Objektívne možno konštatovať, že aj v súčasnosti len pomerne malý počet školských knižníc môže využívať počítač na zvýšenie efektívnosti knižničných činností a na skvalitnenie knižnično-informačných služieb.

K tomuto celému bloku by sa žiadalo zdôrazniť niekoľko vecí:

- Zámer financovať elektronizáciu knižníc prostredníctvom medzirezortných *programov financovania*, z ktorých by mohli čerpať prostriedky štátne i neštátne subjekty, sa neuskutočnil. Zdroje naďalej plynú z viacerých miest, čo je neprehľadné, menej sa dá sledovať efektívnosť. Ale nejde o viaczdrojové financovanie, stále sú to iba zdroje verejného rozpočtu.
- Roztvárajú sa nožnice medzi verejnými (obecnými) a inými knižnicami v úrovni ITK vybavenosti. Priepasť sa bude ťažko likvidovať.
- Minimum verejných knižníc je v GOVNET-e a SANET-e, napriek tomu knižnice sprístupňujú internet, ale ako platenú službu.
- V oblasti informatizácie nastal posun od interných procesov knižníc (akvizícia, bibliografia, spracovanie) smerom k službám.
- Knižnice i zriaďovatelia začali uprednostňovať výhodu jednotných, spoločných a kooperatívnych riešení.
- Čo konverzia, resp. reformátovanie lístkových katalógov?
- Ako je to s národnou bibliografickou registráciou, zberom a archiváciou elektronických dokumentov, ktoré existujú iba na webe?

2. Zabezpečenie informačných zdrojov pre knižnice

Stručná charakteristika úlohy:

Zabezpečenie informačných zdrojov knižníc je prioritnou **strategickou** úlohou knižníctva, pri ktorej je potrebné:

- zvýšiť objem finančných prostriedkov na dopĺňovanie knižničných fondov vrátane finančných a účelovo vyčleniť v jednotlivých rezortoch finančné prostriedky na nákup literatúry,
- iniciovať vytváranie konzorcií na nákup a využívanie informačných zdrojov,
- posilniť nákup elektronických dokumentov do fondov knižníc formou celonárodných licencií a tak zabezpečiť ich dostupnosť v maximálnej možnej miere pri minimalizácii nákladov,
- vytvoriť podmienky pre elektronické sprístupňovanie úplných textov dokumentov (document delivery) v slovenských knižniciach, a to nielen pasívne, ale aj aktívne.

Plnenie:

Štatistiky jednoznačne dokazujú prudký pokles dopĺňovania knižníc informačnými zdrojmi ako obraz hlbokého podhodnotenia zabezpečenia akvizičnej činnosti knižníc

v celej škále typov knižníc. Knižnice Knižničného systému SR sú však povinné poskytovať knižničné a informačné služby. Túto úlohu môžu knižnice plniť len vtedy, ak majú vo svojich knižničných fondoch dokumenty a ak majú prístup k vonkajším informačným zdrojom.

Pravidelné štatistické zisťovania dokazujú neustály pokles v oblasti dopĺňovania knižničného fondu. Ustaviteľne sa znižujúce finančné prostriedky a kritická situácia v akvizičnej činnosti nielen knižníc spôsobili, že MK SR predložilo v roku 2003 na rokovanie vlády samostatný materiál **Analyza akvizičnej činnosti v oblasti múzeí, galérií a knižníc**¹⁹. Aj z iniciatívy tohto materiálu sa zatiaľ udržali samostatné grantové akvizičné podprogramy a pre priamo riadené organizácie je vytvorený v rámci programového rozpočtovania program zabezpečenia akvizičnej činnosti knižníc v pôsobnosti MK SR.

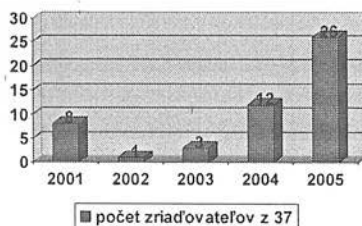
Navyše náklady na obstaranie knižničných dokumentov zvýšilo zavedenie jednotnej dane z pridanej hodnoty a zmena colných a daňových predpisov po našom vstupe do Európskej únie. Následne sa mediálne pertraktovala ambícia MK SR „vrátiť“ štátu odvodené prostriedky späť do knižníc prostredníctvom posilnenia grantových dotácií, čo bola pravda len čiastočná, lebo hlavný nárast prostriedkov zaznamenala oblasť literatúry a knižnej kultúry, ktorú si so sférou knižníc s obľubou zamieňa nielen laická verejnosť.

Z prieskumu v 37 regionálnych a 9 vedeckých knižniciach sa medziiným ďalej zistilo, že okrem Slovenskej akadémie vied žiaden zriaďovateľ nedáva knižnici v rámci rozpočtu účelové finančné prostriedky na nákup fondu vo forme limitu.

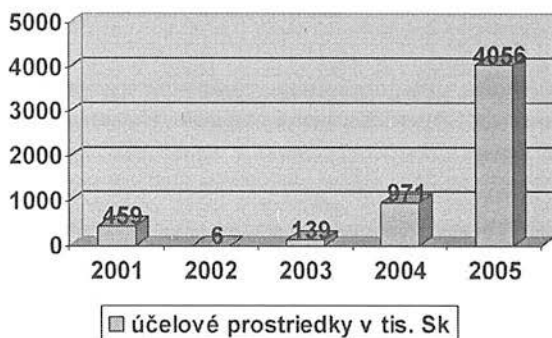
Bežne dáva zriaďovateľ knižniciam príspevok, t. j. bežný transfer na činnosť alebo rozpočet bežných výdavkov, z ktorého si sama knižnica určuje sumu, ktorú použije na akvizície. Presnejšie, na akvizície použije tzv. zvyškovú sumu, resp. zvyšok, ktorý jej ostane po uhradení všetkých de facto obligatórných výdavkov, ako sú mzdy, odvody, a úhrady energií a služieb. Online elektronické databázy verejné knižnice nenakupujú s výnimkou VKJB v Košiciach, ktorá v roku 2005 uhradila licenciu na JASPI.

V ostatných dvoch rokoch sa však častejšie stalo, že VÚC účelovo dofinancovali nákup fondu rozpočtovými opatreniami v priebehu fiškálneho roka. Kým v roku 2001 takto poskytl regionálnym knižniciam spolu 459 tisíc Nitriansky a Žilinský samosprávny kraj, v rokoch 2002 a 2003 túto skutočnosť vykázali spolu len 4 knižnice, tak v roku 2004 účelové dotácie vo výške 971 tisíc Sk dostalo 12 regionálnych knižníc, z toho všetky v Banskobystrickom a výberovo v Košickom a Trnavskom samosprávnom kraji. V roku 2005 sa takto poskytnutý objem zvýšil na 4 056 tisíc Sk, z toho takmer 2 mil. pre knižnice v Nitrianskom kraji a zvyšok vo všetkých krajoch okrem Košického a Bratislavského.

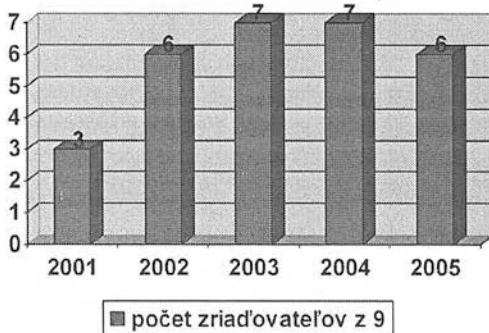
RK - zriaďovateľ osobitne na IZ

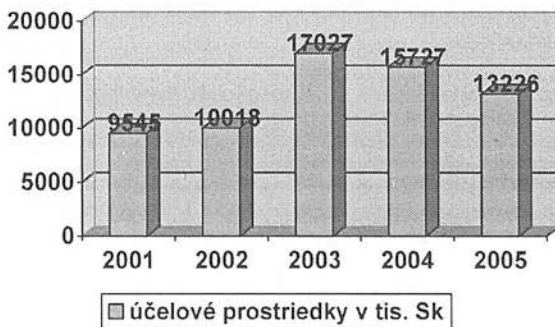
RK - zriaďovateľ osobitne na IZ

vedecké - zriaďovateľ osobitne na IZ

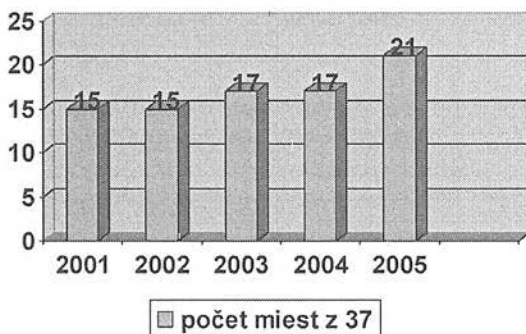

vedecké - zriaďovateľ osobitne na IZ

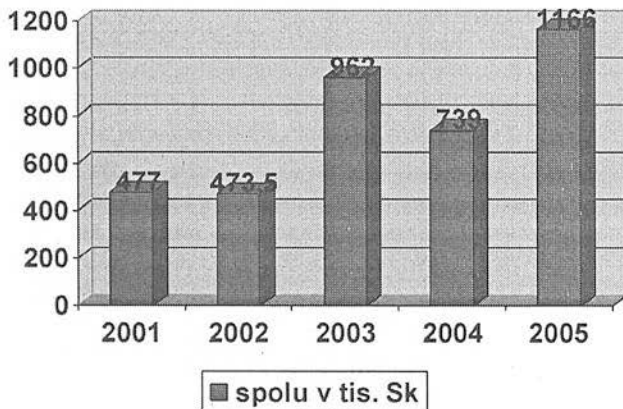

Rovnako potešiteľné je, že sa z roka na rok objavujú v rozpočtoch knižníc príspevky miest, teda miestnej samosprávy, v ktorých regionálne knižnice sídlia. Kým v roku 2001 si sídelné mestá cenili činnosť regionálnych knižníc pre svojich občanov na 477 tis. Sk (najviac v Košickom kraji), v roku 2005 dalo 23 miest knižniciam 1,16 mil. Sk, pričom najviac (po 200 tisíc) mestá Košice a Prešov.

RK - dar sídelného mesta na nákup

RK - dar sídelného mesta na nákup

Ak akvizície vo verejných knižniciach nezlepšil, tak prinajmenšom zachránil v ostatných dvoch rokoch grantový systém MK SR, ktorého globálny vývoj sme už uviedli.

Rekapitulácia grantového systému MK SR (nákup IZ) za roky 2001 až 2006

Rok	pridelená suma	z toho verejnú knižnicu	
			v tom RK
2001	618 000	512 000	395 000
2002	822 000	782 000	290 000
2003	773 000	735 000	150 000
2004 – 2.9	7 707 000	6 897 000	4 470 000
2005 – 2.9	9 982 000	5 777 000	4 205 000
2006 – 2.4.2	5 759 000	2 449 000	3 310 000
Spolu:	25 661 000 Sk	17 152 000 SK	12 820 000 Sk

Každoročne vykonávané štatistiky, ako aj analýza uvedených ukazovateľov dokazujú len mierny nárast doplňovania **školských knižníc** základnými informačnými zdrojmi.

	2003	2004	2005
Prírastok knižničného fondu	105 778	141 491	170 692
Prírastok knižničného fondu na jedného registrovaného používateľa	0,24	0,34	0,40
Prírastok knižničného fondu na jedného potenciálneho používateľa	0,11	0,15	0,18

Reálny nárast knižničných dokumentov je v hlbokom rozpore s odporúčaním Modelu školských knižníc, ktoré považuje z hľadiska množstva knižničných dokumentov za vhodné, aby školské knižnice mali celkovo 3 zväzky na jedného používateľa. V skutočnosti ročný prírastok dokumentov na jedného používateľa po prepočítaní je len 0,24 – 0,40 zväzku.

Je potrebné poznamenať, že ročný prírastok knižničných dokumentov sa v roku 2005 zvýšil po prvé pomocou grantového programu Ministerstva kultúry Slovenskej republiky (program Ex libris – podpora literatúry, knižnej kultúry a knižníc), v rámci ktorého boli 3 školským knižniciam pridelené finančné prostriedky na nákup informačných zdrojov v sume 80 000 Sk. Po druhé pomocou finančného príspevku Ministerstva školstva Slovenskej republiky, v rámci ktorého bolo 8 školským knižniciam, výhercom súťaže o najzaujímavejšie podujatie školskej knižnice k Medzinárodnému dňu školských knižníc, organizovanej Slovenskou pedagogickou knižnicou, pridelené finančné prostriedky na nákup kníh v sume 100 000 Sk. Po tretie pomocou knižného daru Spolku slovenských spisovateľov a Vydavateľstva Slovenskej akadémie vied VEDA. Po štvrté pomocou knižného daru od ministra školstva Slovenskej republiky. Jeho zásluhou 630 školských knižníc na stredných školách dostalo 50 titulov knižnej edície SME – Knihy XX. storočia.

Školské knižnice doplňujú knižničné fondy nákupom a knižnými darmi. Knižné dary jednotlivcov sú poväčšine zastarané, multiplicitné dokumenty. V dôsledku uvedeného možno povedať, že ide skôr o kvantitatívne zvyšovanie počtu knižného fondu ako jeho kvalitatívne obohacovanie. Na druhej strane je potrebné zdôrazniť, že objem finančných prostriedkov na nákup knižničného fondu pri narastajúcich cenách jednotlivých nosičov informácií je priam žalostný.

Náklady (v Sk)	2003	2004	2005
Celkové finančné náklady na školské knižnice	13 346 121	16 037 733	21 009 421
Finančné náklady na 1 školskú knižnicu	2 477	3 125,60	3 831,70
Finančné náklady na 1 registrovaného používateľa	30,90	38,60	49,95
Finančné náklady na 1 potenciálneho používateľa	14,46	17,80	23,05

Finančné náklady na akademické knižnice

Po výraznom zvýšení celkových finančných nákladov v roku 2003 pokračuje ich znižovanie z roku 2004, súhrn finančných nákladov vynaložených na mzdy a nákup knižničného fondu je nižší ako uvádzané celkové finančné náklady. Nie je zrejmé, na čo sa tieto prostriedky minuli, keďže sa osobitne nesledujú bežné výdavky AK. Predpokladá sa, že na výpočtovú techniku, nábytok a pod. Náklady na nákup dokumentov a mzdové náklady sa zvyšujú. Celkové náklady na jednu knižnicu stúpajú. Je to odraz vyšších mzdových nákladov (zvýšenie z dôvodu uplatňovania valorizácie platovej tabuľky pre pedagogických zamestnancov). Priemerná mzda v roku 2005 vo výške 12 735 Sk nedosahuje úroveň priemernej mzdy v národnom hospodárstve (17 274 Sk). Mierne sa zvyšujú aj náklady na nákup knižničného fondu: priemer na jednu vykazujúcu knižnicu a na jeden dokument ma stúpajúcu tendenciu, ako aj náklady na jedného potenciálneho i registrovaného používateľa.

Akademické knižnice	2001	2002	2003	2004	2005
Celkové finančné náklady v tis. Sk	112 783	102 037	167 190	147 470	132 656
na 1 knižnicu v tis. Sk	322	2 834	4 776	5 898	5 306
Mzdové náklady v tis. Sk	51 124 710	59 139	66 694	73 169	76 488
na 1 prep. zamestnanca/rok v tis. Sk	102	119	131	145	152
Náklady na nákup kniž. fondu v tis. Sk	41 259	37 273	32 028	34 544	35 888
na 1 knižnicu v tis. Sk	1 178	1 035	915	1 381	1 435
na 1 dokument v Sk	420	337	245	333	317
na 1 potenciálneho používateľa v Sk	256	222	170	174	164
na 1 registrovaného používateľa v Sk	290	274	237	241	261

V štatistických ukazovateľoch nie sú premietnuté finančné náklady vynaložené na nákup elektronických informačných zdrojov, ktoré AK získavajú v rámci centrálnych rozvojových projektov MŠ SR na národné, resp. akademické konzorcionálne licencie. Tieto finančné prostriedky sa ročne pohybujú v rozpätí asi 30 mil. Sk.

O potrebe vytvárania konzorcií, vo vzťahu k elektronickým zdrojom s obľubou hovoríme, uvádzame tzv. konzorciálny prístup, ale slovenská legislatíva tento pojem nepozná. Vzhľadom na skutočnosť, že sa z jedného zdroja (konkrétne z prostriedkov MŠ SR) financuje získavanie externých informačných zdrojov, je označenie konzor-

ciom interne akceptovateľné, najmä je dôležité a podstatné, že v SR máme prístup k viacerým plnotextovým informačným zdrojom. Významný pokrok nastal najmä v spolupráci akademických knižníc, ktoré predkladajú tzv. centrálné grantové projekty, kde určitá akademická knižnica zabezpečuje ako administrátor a platca nejaký zdroj aj pre ostatné knižnice. Akademické knižnice od roku 2003 pre svojich používateľov sprístupňujú plnotextové časopisecké bazy ACM a IEEE, od roku 2005 je to Knovel, ProQuest, Science Direct. Je predpoklad, že uvedené informačné zdroje budú prístupné i naďalej a v 2. polovici roka 2006 k nim pribudne báza SCOPUS.

Čo sa týka obstarávania externých **elektronických informačných zdrojov** knižníc všeobecne, nárast sa v rokoch 2001 až 2006 výrazne pocítil hlavne v akademickom prostredí, pre ktoré sú tieto zdroje prioritne určené. Na Slovensku neexistuje jediná verejná knižnica, ktorá by si platila licenčný prístup k zahraničnej elektronickej online databáze.

Prvým projektom, ktorý mohol preniknúť aj do verejných knižníc, bol projekt **eIFL DIRECT** (Electronic Information For Libraries). Cieľom projektu je umožniť otvorený prístup slovenským knižniciam k elektronickým informačným zdrojom z oblasti humanitných, sociálnych vied, prírodných vied, techniky a medicíny z takmer 8 000 titulov časopisov s vysokým podielom článkov v plnom texte. Prístup je otvorený pre všetky registrované knižnice od skúšobnej prevádzky na jeseň roku 1999. V súčasnosti je prístup k 12 databázam: Academic Search Premier, Business Source Premier, MasterFILE Premier, Newspaper Source, Regional Business News, Health Source: Nursing/Academic Edition, Health Source: Consumer Edition, MEDLINE, ERIC, Clinical Pharmacology, Communication & Mass Media Complete a American Humanities Index, prístup do dvoch posledne menovaných databáz bol poskytnutý zdarma na rok 2004. Na Slovensku má prístup k databázam EBSCO 131 knižníc.

SNK bola gestorm účasti Slovenska a koordinátorom v projekte eIFL Direct od roku 2002, dovtedy to bola Nadácia otvorenej spoločnosti.

Finančné zdroje projektu (predplatné):

2000 – bolo hradené z Nadácie otvorenej spoločnosti s príspevkom Open Society Fund v Budapešti

2001 – 29 540 USD z MŠ SR, 10 000 USD Slovenská lekárska knižnica zo Štátneho fondu zdravia (MZ SR), 2 460 USD zo štátneho fondu Pro Slovakia (MK SR), 12 000 USD Univerzitná knižnica v Bratislave (MK SR), 29 540 USD Univerzita Komenského v Bratislave (MŠ SR)

2002 – 52 315 USD SNK Martin (Ministerstvo kultúry SR) a 1 685 USD z Nadácie otvorenej spoločnosti Bratislava

2003 – predplatné 54 000 USD bolo hradené SNK Martin (Ministerstvo kultúry SR)

2004 – predplatné 57 300 USD bolo hradené SNK Martin (Ministerstvo kultúry SR)

2005 – predplatné 59 300 USD bolo hradené SNK Martin (Ministerstvo kultúry SR)

Vo forme národnej licencie, ktorú v plnom rozsahu od roku 2001 financuje z účelovo vyčlenených prostriedkov Ministerstva školstva SR Univerzita Komenského v Bratislave ako administrátor za slovenskú stranu; je pre 18 verejných vysokých škôl, Slovenskú akadémiu vied a 5 vedeckých knižníc – Slovenskú národnú knižnicu v Mar-

tine, Univerzitnú knižnicu v Bratislave, Centrum VTI SR, Slovenskú pedagogickú knižnicu v Bratislave a Slovenskú lekársku knižnicu v Bratislave – zabezpečený prístup k Web of Knowledge, t. j. citačné bázy Web of Science, Current Contents Connect (CCC) a Journal Citation Reports (JCR), od roku 2005 aj Essential Science Indicators (ESI). Úloha zabezpečiť jej dostupnosť bola explicitne uvedená v stratégii spolu s kvalifikovaným odhadom predpokladaných požiadaviek na finančné zabezpečenie informačných zdrojov.

Okrem toho už viac rokov fungujú aj virtuálne záujmové združenia (účastníkmi sú niektoré akademické a vedecké knižnice), v rámci ktorých sa sprístupňujú plnotextové časopisecké kolekcie vydavateľstiev Elsevier Science, Springer, Wiley, ďalej e-knihy Safari TechBooks a portál Engineering Village2.

Treba povedať, že vypracovať uvedené odhady koncom roku 2000 na 6-ročné obdobie spolu s doložkou ekonomických vplyvov tak, aby to bolo priechodné cez ministerstvo financií, bolo naozaj dosť zložité. V predkladacej správe bolo spresnené, že „v oblasti dopĺňovania knižničných fondov ide o objektívne požiadavky knižníc, ktoré by si vyžadovali financovanie, aj keby uvedená stratégia nebola schválená“. Ako sa to podarilo, vidíme v tabuľkách, ktoré boli uvedené v prílohe k stratégii.

Predpokladané požiadavky na finančné zabezpečenie informačných zdrojov (v tis. Sk)

	2002	2003	2004	2005	2006
odvetvie kultúry					
MK SR – SNK, UKB, SKN	25 000	27 500	30 250	33 275	36 602
skutočnosť	12 741	9 438	13 985	12 676	
Vedecké a verejné knižnice v pôsobnosti KÚ	32 000	33 200	38 720	42 600	46 800
ŠVK skutočnosť	4 350	5 638	6 075	6 917	
regionálna skutočnosť	12 408	12 152	17 473	19 989	
Verejné knižnice v obciach	37 000	40 700	44 770	49 240	54 170
skutočnosť	23 202	22 995	24 364	26 738	

	2002	2003	2004	2005	2006
odvetvie zdravotníctva					
MZ SR – SLK	6 050	6 655	7 320	8 050	8 857
skutočnosť	1 410	3 099	4 768	2 844	
Lekárske knižnice	24 600	27 060	29 776	32 742	36 016
skutočnosť	19 325	17 164	15 117	12 077	

	2002	2003	2004	2005	2006
odvetvie školstva					
MŠ SR (SPgK, CVTI a akademické)	50 000	55 000	60 500	66 550	73 205
skutočnosť	42 129 + 2 280 EIZ pre AK	37 474 + 2 690 EIZ pre AK	39 772 + 2 800 EIZ pre AK	41 146 + 15 909 EIZ pre AK	
Web of Science	18 560	18 560	14 900	16 000	17 100
skutočnosť	20 440	19 543	17 700	30 000	
Školské knižnice (v pôsobnosti KÚ a OÚ)	10 000	11 000	12 100	13 310	14 641
skutočnosť	7 821	8 348	11 381	14 120	
Knižnice SAV	14 100	15 510	17 061	18 767	20 643
skutočnosť	5 908 (len ÚK SAV)	13 377	16 102	13 812	

Stratégia explicitne hovorí aj o zabezpečení document delivery služby JASON spolu s databázou JADE. Prostriedky na úhradu služby v rokoch 2001 a 2002 účelovo poskytlo Univerzitnej knižnici v Bratislave MK SR. Vzhľadom na to, že využívanie systému JASON potom partnerská nemecká strana obmedzila na úroveň pôvodného projektu z roku 1996 – 1997, systém bol profílovo obmedzujúci a konvergoval až k nule. Vzhľadom na novú reálnu situáciu v oblasti poskytovania plnotextových dokumentov sa ukazuje možnosť využívať iné systémy štandardne vysoko hodnotené s rovnakým finančným krytím. Od roku 2003 sa pre MMVS zo Slovenska využíva služba SUBITO, ktorú hradia knižnice zo svojich zdrojov.

Je potešiteľné, že v oblasti elektronických medziknižničných služieb môžeme hovoriť o prvých výsledkoch nielen ako pasívni účastníci kooperácie. Univerzitná knižnica v Bratislave poskytuje službu dodávania dokumentov pod názvom EDO od septembra 2005 ako súčasť MVS pre iné slovenské a zahraničné knižnice aj pre svojich individuálnych používateľov.

K tomuto celému bloku by sa žiadalo zdôrazniť niekoľko vecí:

- explicitne uvedené zdroje (WoK, JASON a eIFL) boli zo strany štátu zabezpečené,
- využívanie elektronických zdrojov výrazne stúplo,
- začali sa hľadať formy kooperácie knižníc (hoci len v rámci rezortov), aj keď právne konzorciá nemáme etablované (pozn.: *tu nám najviac chýbajú odborníci – znalci licenčného práva*),
- nastal vzostup elektronických služieb,
- etabloval sa grantový systém pre akvizície verejných, akademických i školských knižníc; čiastočné prekonanie rezortizmu zo strany MK SR, ale aj MŠ SR (pozn.: *mali by sme si to ubrániť*),
- nedostatok klasických informačných zdrojov sme neznižili,
- mali by sme sledovanie úhrad e-zdrojov oficiálne zviditeľniť v štátnej štatistike (pozn.: *hľadať spôsob; je alebo nie je to nákup knižničného fondu?*),

- v rámci spolupráce knižníc je nevyhnutné začať systematicky posudzovať relevantnosť e-zdrojov, ich prekrývanie, komerčnú zaťaženosť a pod.

3. Knižnično-informačné služby znevýhodneným používateľom

Stručná charakteristika úlohy:

Prioritným zámerom je odstraňovať informačné bariéry a sprístupňovať knižničné a informačné služby zdravotne postihnutým, ale aj inak znevýhodneným občanom. Znevýhodnenie sa môže týkať aj sociálne slabších skupín obyvateľstva, národnostných menšín a etnických skupín. Dôležitou súčasťou úlohy je profilácia knižničného fondu s ohľadom na zdravotné postihnutie, modernizácia nosičov a rozvoj špecifických technológií, realizácia **Programu dostupnosti knižnično-informačných služieb pre používateľov so zdravotným postihnutím** a Národného programu rozvoja životných podmienok pre zdravotne postihnuté osoby.

Plnenie:

Posledná dekáda priniesla zásadnú pozitívnu zmenu prístupu spoločnosti k zdravotne znevýhodneným ľuďom. Nemáme na mysli opätovné prehodnocovanie sociálneho zabezpečenia týchto občanov v ostatných rokoch, ale fakt, že ich existencia a právo zúčastňovať sa na normálnom a verejnom živote prestali byť tabuizovanou témou a práca s nimi sa prestala realizovať iba špecifickými metódami a formami a dôsledne izolovať. Z podkladov knižníc k tejto téme je zrejme, že psychologické bariéry knihovníkom v ich práci už neprekážajú.

Na druhej strane si integrácia vyžaduje odstraňovanie iných, hmotných bariér a zabezpečenie osobitej skladby knižničného fondu, a tu nemáme veľký dôvod na kladnú bilanciu.

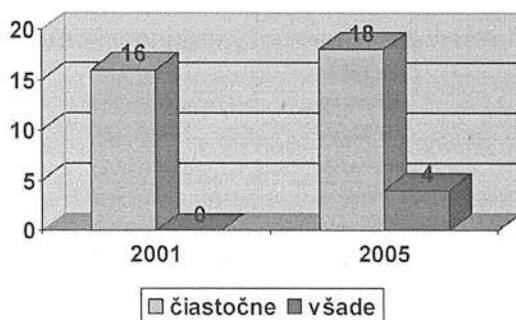
Knižnice iba výnimočne sídlia v účelových budovách a debarierizácia stále zostáva veľkým problémom. Z bleskového prieskumu zisťujeme, že 15 (2001: 21) z 37 regionálnych a 3 (2001: 4) z 9 vedeckých knižníc nemá bezbariérový žiadny priestor. V porovnaní s rokom 2001 nastal kladný posun v 7 knižniciach, a to hlavne tam, kde sa realizovali väčšie alebo generálne stavebné rekonštrukcie (Univerzitná knižnica v Bratislave, Slovenská pedagogická knižnica, Ústredná knižnica SAV, Rožňava, Spišská Nová Ves, viaceré akademické knižnice: Fakulta matematiky, fyziky a informatiky Univerzity Komenského v Bratislave, Evanjelická bohoslovecká fakulta UK, Právnická fakulta UK, Stavebná fakulta STU, Slovenská poľnohospodárska knižnica SPU v Nitre, Univerzitná knižnica Prešovskej univerzity, Technickej univerzity v Košiciach, Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, Univerzity M. Bela v Banskej Bystrici.

Donášku kníh telesne postihnutým používateľom do domu poskytuje 48 percent regionálnych knižníc a žiadna vedecká knižnica.

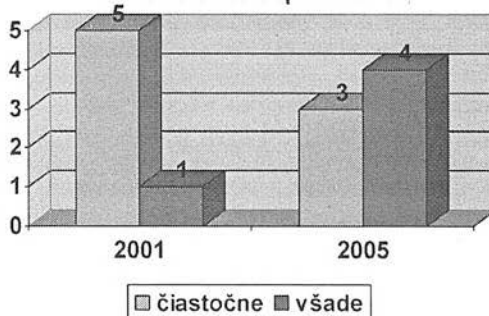
Vôbec sa nerealizovali nasledujúce úlohy:

- rozšíriť ponuky dokumentov v posunkovej reči,
- zriadiť v knižniciach oddelenia pre občanov so sluchovým postihnutím so sústredením výroby a dostupnosti videotéky, aj keď 6 regionálnych a 1 vedecká knižnica uvádza, že so sluchovo postihnutými nejakou formou pracujú a poskytujú im podporu (Univerzitná knižnica v Bratislave, Trenčín, Považská Bystrica, Bardejov, Prešov, Stará Ľubovňa, Svidník).

RK (37) - debarierizácia priestorov

vedecké (9) - debarierizácia priestorov

Za tradičnú a štandardnú súčasť regionálnych knižníc možno považovať poskytovanie osobitných typov dokumentov zrakovo znevýhodneným používateľom. Avizovaný Program dostupnosti knižnično-informačných služieb pre používateľov so zdravotným postihnutím nebol vypracovaný samostatne. Namiesto neho MK SR predložilo v roku 2002 na Radu vlády pre postihnutých *Projekt na vybudovanie systému zabezpečujúceho prístup zrakovo postihnutých občanov k tlačným informáciám*. To všetko z dôvodu decentralizácie a straty priamej možnosti vplývať na samosprávne orgány vo veci uvedenia programu do praxe.

Lepšie saturovať potreby zrakovo postihnutých sa darí iste aj preto, že máme Slovenskú knižnicu pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči, ktorej integrálnou súčasťou je aj výroba a distribúcia dokumentov vo formách prístupných vnímaniu nevidiacich a slabozrakých používateľov (Braillovo písmo, tlač so zväčšeným typom čiernotlačového písma, zvukové nahrávky, digitalizácia textov a reliéfná grafika). Knižnica je v oblasti technického a technologického zariadenia jednou z najlepšie vybavených v strednej Európe (tlačiareň BRAILLO, INDEX Everest, špičkové technické

vybavenie zvukových štúdií na základe japonského grantu a pod.). Knižnica rozšírila klasické nosiče o nové služby na báze elektronických dokumentov nielen vo formáte DAISY. SKN spolupracuje s 26 regionálnymi knižnicami pri pravidelnej obmene súborov zvukových kníh v oddeleniach pre nevidiacich a slabozrakých občanov. Iné kompenzačné, technické pomôcky a špeciálne technológie (lupa, zvukový výstup) vlastní 16 knižníc zapojených do prieskumu (napr. SPgK, Mestská knižnica v Bratislave, Žilinská knižnica) a viaceré akademické knižnice (Filozofická fakulta UK, Pedagogická fakulta UK, Fakulta matematiky, fyziky a informatiky UK, Katolícka univerzita v Ružomberku, Prešovská univerzita).

Tvorbu bibliografických dokumentov pre zdravotne postihnutých občanov – nevidiacich a slabozrakých – realizuje iba SKN v Levoči. Knižnica vydala dve bibliografie pre nevidiacich a slabozrakých: personálnu bibliografiu *Nora Baráthová v dielach SKN* a výberovú tematickú bibliografiu *Drsný diktát drogy*. Okrem toho SKN pripravuje ku každému súboru zvukových kníh bibliografické súpisy, ktoré sa expedujú do pobočiek pre nevidiacich a slabozrakých vo verejných knižniciach. Všetky bibliografie sa vydávajú vo zväčšenom type čiernotlačového písma a v Braillovom písme. V štádiu rozpracovania je bibliografia notového materiálu pre nevidiacich učiteľov hudby.

K odstraňovaniu informačných bariér istým spôsobom pomáha aj Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR v rámci podpory činnosti občianskych združení tým, že poskytuje finančné prostriedky na vydávanie obsahovo účelovo zameraných a špecifických časopisov. Združenia, hlavne Únia nevidiacich, si potom objednávajú ich výrobu a tlač v SKN M. Hrebendu v Levoči.

Výsledkom priamej spolupráce knižníc s občianskymi združeniami zdravotne postihnutých občanov, so špeciálnymi školami a pod. sú špecializované podujatia, napr. akcie pre zverencov Centra sociálnej pomoci v Hornonitrianskej knižnici v Prievidzi, realizovaný projekt Herne pre postihnuté deti v Tekovskej knižnici v Leviciach, stredisko pre znevýhodnených v Knižnici P. O. H v Prešove či množstvo aktivít pre deti v Mestskej knižnici v Piešťanoch, v regionálnych knižniciach Žilinského kraja a v Knižnici pre deti a mládež v Košiciach. Prácu s mentálne postihnutými používateľmi vykazuje 34 regionálnych knižníc.

Pri zabezpečovaní knižnično-informačných služieb pre národnostné menšiny a etnické skupiny knižnice tradične zohľadňujú v doplňovaní knižničného fondu aj jazykové potreby týchto občanov.

Sociálne slabšie skupiny obyvateľstva (deti, dôchodcovia, študujúca mládež a pod.), ale aj zdravotne znevýhodnení majú zľavnené alebo úplne odpustené registračné poplatky v 27 regionálnych a v 2 vedeckých knižniciach. Knižnice osobitnými formami reagujú aj na existenciu nezamestnaných, informačné centrum pre nich je zriadené napr. v Hornozemplínskej knižnici vo Vranove nad Topľou.

4. Program záchrany, stabilizácie a konzervácie tradičných nosičov informácií v SR

Stručná charakteristika úlohy:

Cieľom úlohy je zabezpečiť kultúrne a dokumentárne dedičstvo zhmotnené v knihách,

archívnych dokumentoch, umeleckých dielach a ostatných artefaktoch vyhotovených na tzv. kyslom papieri, ktorý spôsobuje ich starnutie a rozpad. Ide o knižničné a archívne dokumenty vyhotovené približne od polovice 19. storočia až po súčasnosť v rozsahu približne 4, 3 milióna kníh a asi 25 – 120 km archívnych dokumentov.

Plnenie:

Na zabezpečenie úlohy vláda SR prerokovala a uznesením č. 766/2002 schválila **Program záchrany, stabilizácie a konzervovania tradičných nosičov informácií v Slovenskej republike**. Program je zameraný na vytvorenie novej vlastnej technológie záchrany a vývoja príslušného technologického zriadenia. Minister školstva zaradil program do tematického štátneho programu výskumu²⁰ a vývoja Aktuálne otázky rozvoja spoločnosti, tematický okruh 3: Kultúrne a prírodné dedičstvo a jeho ochrana. Hlavným riešiteľom úlohy je Slovenská technická univerzita – Fakulta chemickej a potravinárskej technológie v Bratislave, Slovenský národný archív v Bratislave a Ústav polymérov Slovenskej akadémie vied v Bratislave.

5. Ochrana a sprístupňovanie knižničného fondu

Stručná charakteristika úlohy:

Strategickým zámerom je zabezpečiť trvalé uchovanie a sprístupňovanie všetkých druhov a typov knižničných dokumentov. Prvoradáú pozornosť venovať domácej produkcii dokumentov a umožniť ich využívanie súčasnej a budúcim generáciám.

Prioritne je potrebné sa venovať:

- správe a ochrane historických knižničných dokumentov a fondov (vrátane pasportizácie, výskumu dejín knižnic a knižnej kultúry aj so zameraním na fondy vyvezené zo Slovenska, mikrofilmovania a digitalizácie),
- ochrane periodických publikácií (Projekt národného programu ochranného mikrofilmovania periodík v SR),
- fyzickej ochrane knižničných dokumentov, ktoré sa sprístupňujú verejnosti.

Plnenie:

Podľa zákona č. 183/2000 Z. z. o knižniciach Ministerstvo kultúry SR postupne realizovalo zabezpečenie právnej ochrany vzácných rukopisov, starých tlačí a vzácných slovacikálnych dokumentov, ako aj významných starých knižničných fondov prostredníctvom ich **vyhlasovania za historické knižničné dokumenty a historické knižničné fondy**. Ministerstvo kultúry SR vyhlásilo 13 knižničných fondov (6 818 knižničných dokumentov) za historický knižničný fond a 197 jednotlivín (knižničných dokumentov) za historický knižničný dokument.

Slovenská národná knižnica v oblasti **pasportizácie historických knižničných dokumentov** zrealizovala:

- Ukončená pasportizácia Banskobystrickej a Spišskej diecézy
Počet: 25 890 zväzkov
- Ukončená pasportizácia historických knižnic Pravoslávnej cirkvi na Slovensku
Počet: 573 zväzkov

- Ukončená pasportizácia historických knižníc Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku
Počet: 83 zväzkov
- Prebieha pasportizácia farských knižníc ECAV
Počet: 3 500 zväzkov
- Príprava, spracovanie a prijatie projektov na záchranu historických knižníc (Kremnica – františkáni, farské knižnice ECAV na celom Slovensku, Liptovský Mikuláš – Tranoscusius)

P. č.	Rok	Názov dokumentu/fondu	Počet ks:	
			HKD	HKF
1	2001	Zbierka prvotlačí z reštituovaných piaristických knižníc		18
2		Fond osobnej knižnice biskupa Rimelyho		103
3		Vzácné tlače 16. a 17. storočia – Knižnica Rímskokatolíckeho farského úradu v Nižnej Myšli	26	
4		Fond osobnej knižnice A. Chalúpku – SNK		98
5		Fond osobnej knižnice M. Rešetku – SNK		123
6		Osobná knižnica biskupa Berchtolga – SNK		175
7		Osobná knižnica M. Hamuljaka – SNK		854
8		Zbierka prvotlačí – SNK		669
9		Prvotlač DICTONARIUM – SLDK TU Zvolen		1
10	2002	Tlače 16. a 17. st. – Trenčianske múzeum	74	
11		Časť fondu Lyceálnej knižnice v Bratislave		2 372
12		Prvotlače – ŠVK Košice		36
13		Tlače 16. st. – Slovenská pedagogická knižnica v Bratislave		35
14	2003	Bardejovský katechizmus – SNK	1	
15		Osobná knižnica I. Štúra – SNK		80
16	2004	Staré tlače – SNM v Bratislave (knižnica)	23	
17		Osobná knižnica A. Kmeťa – SNK		800
18		Časť fondu knižnice Evan. gymnázia v B. Bystrici		1 258
19	2005	Tlače zo 16. st. – Gemersko-malohontského múzea v R. Sobote	70	
20		Tlače zo 16. storočia – ECAV Tmava	2	
			Spolu:	6 621
			Celkom spolu:	6 818

Všetky informácie o obsahu, rozsahu a stave historických dokumentov a fondov sú archivované v elektronickej podobe a slúžia v prvom rade ako podklady pre proces vyhlasovania zbierok a jednotlivín za historické knižničné dokumenty alebo fondy.

Z pohľadu používateľov je dosť nepochopiteľná skutočnosť, že napriek deklarovanej existencii elektronických databáz tieto nie sú uverejnené na webe. Samozrejme, nie je možné zverejniť všetky údaje, ktoré súvisia s vlastníkami a umiestnením dokumentov, ale keď môže byť verejne prístupná časť zoznamu národných kultúrnych pamiatok, nie je dôvod, aby neboli prístupné vybrané údaje o HKDaF a výsledky pasportizácie.

Pozitívne je, že vyšli publikácie:

- SABOV, Peter a kol.: Sprievodca po historických knižniciach na Slovensku. 1. zväzok. Martin, Slovenská národná knižnica 2001. 164 s.
- SABOV, Peter a kol.: Sprievodca po historických knižniciach na Slovensku. 2. zväzok. Martin, Slovenská národná knižnica 2001. 110 s.

V súčasnosti je na MK SR predložená základná verzia koncepčného materiálu *Národný program komplexnej ochrany historických knižničných dokumentov a fondov*. Materiál je

nevyhnutné dopracovať o časti „Digitalizácia HKDaF“ a „Konzervovanie a reštaurovanie HKDaF“. Obe časti úzko súvisia s dobudovaním Detašovaného pracoviska Slovenskej národnej knižnice – Vrútky s ohľadom na veľkokapacitný celoslovenský charakter spomínaných procesov.

Dôvody, ktoré neumožňujú zásadnejšie zintenzívniť proces ochrany kultúrneho dedičstva v oblasti HKDaF:

- Neexistujú dostatočné páky na vlastníkov a správcov historických knižníc, ktoré by zaväzovali vlastníka alebo správcu spolupracovať pri pasportizácii (najmä v oblasti cirkevných knižníc, kde viaceré dekanáty nespřístupnili ani jedinú knižnicu).
- Nie je doriešený mechanizmus vyhlasovania fondov a jednotlivín za HKD a HKF (nie je reálna úloha zintenzívniť tento proces z dôvodov vyťaženie pracovníkov MK SR; vlastníci a správcovia HKD a HKF nemajú zbierky v elektronickej forme, pričom nemajú reálne možnosti na zabezpečenie tejto eventuality).
- Odbor HKDaF SNK nie je dostatočne personálne a vecne vybudovaný, a to aj napriek tomu, že podľa vládneho materiálu na jeho vybudovanie mali ísť osobitné finančné prostriedky.

Gestorom **Národného program ochranného mikrofilmovania periodík** v Slovenskej republike je Slovenská národná knižnica v Martine, pričom na ňom kooperujú aj Univerzitná knižnica v Bratislave, Štátna vedecká knižnica v Košiciach a Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici. V roku 2002 dostala SNK na tento program prostriedky z VPS vo výške 660 tis. Sk. Program je rozvrhnutý na roky 2001 – 2009 a je členený na 3 etapy:

1. etapa: záchrana a sprístupnenie najvýznamnejších kultúrno-spoločenských a historických periodík s celoslovenskou pôsobnosťou (r. 2001 – 2004),
2. etapa: záchrana a sprístupnenie najvýznamnejších regionálnych novín a časopisov (r. 2005 – 2007),
3. etapa: záchrana a sprístupnenie najvýznamnejších odborných časopisov (r. 2008 – 2009).

V rámci prvej a druhej etapy SNK previedla na mikrofilm 23 periodických titulov. V súčasnosti je k dispozícii kompletný súpis archívnych a matričných mikrofilmov z knižníc kooperujúcich na programe v tlačenej a písomnej podobe, ako aj v elektronickej podobe²¹.

V bleskovom prieskume vykázalo 5 vedeckých knižníc, že z niektorých dokumentov zabezpečuje mikroformy, rovnako 5 vedeckých knižníc uvádza aktivity v oblasti reštaurovania fondov a 3 knižnice aj digitalizujú, z toho ÚK SAV nie vlastnými kapacitami.

Z regionálnych knižníc takýto spôsob ochrany dokumentov nezabezpečuje ani jedna knižnica. Verejná knižnica J. Bocatia v Košiciach v roku 2005 v spolupráci so župnou knižnicou v Míškolci digitalizovala 4 tituly viazané ročníky periodík z prelomu 19. a 20. storočia z regionálnej zbierky.

V UKB bolo v rokoch 2001 – 2005 **zreštaurovaných** a konzervovaných asi 800 ks historických knižných tlačí štandardnými reštaurátorskými metódami s prihliadnutím na nové technológie a materiály v tejto oblasti. Odbor ochrany dokumentov UKB v uplynulom roku spolupracoval so SNK v Martine, Slovenským národným archívom

a FCHPT STU v Bratislave a podieľal sa na dvoch výskumných projektoch: *Vplyv viditeľného svetla a UV svetla ako degradačného faktora na papier a Degradácia dokumentu vplyvom železo-dubienkového atramentu*. Obidva tieto projekty boli ukončené a ich výsledky sa spracovávajú.

Ústredná knižnica SAV reštaurovala zbierku anabaptistických rukopisov zo Sobotišťa a z grantových prostriedkov zabezpečila reštaurovanie prvého kusa unikátnej zbierky glóbusu z Lyceálnej knižnice v Bratislave.

V SNK v Martine v rokoch 2001 – 2005 zreštaurovali 1 457 historických kníh, z toho 222 veľmi náročných reštaurátorských zásahov na najstarších fondoch SNK, pričom sa uplatnili najprísnejšie kritériá na zachovanie ich historickej identity. Súčasťou reštaurátorských prác bolo zhotovovanie špeciálnych ochranných obalov pre najvzácnejšie dokumenty a výroba faksimilií na výstavné účely (ročne asi 40 ks). Konzervačnými procesmi prešlo v tomto období 59 911 dokumentov. Odbor intenzívne spolupracoval s UKB v Bratislave, SNA v Bratislave a s Národnou knižnicou a Národným archívom v Prahe. Odbor je od roku 2003 spoluriešiteľom 5-ročnej štátnej úlohy výskumu a vývoja *Záchrana, stabilizácia a konzervovanie tradičných nosičov informácií v Slovenskej republike (KNIHA.SK)*.

Retrospektívne zobrazenie hlavných ukazovateľov

Ukazovateľ	1999	2000	2001	2002
Počet reštaurovaných kníh	375	263	236	348
Z toho náročných reštaurovaní na úplný protokol	42	40	56	35
Počet konzervovaných kníh	8 776	8 691	16 848	21 751

Ukazovateľ	2003	2004	2005	2006
Počet reštaurovaných kníh	308	304	261	
Z toho náročných reštaurovaní na úplný protokol	38	45	48	
Neutralizácia listov	25926	25762	18230	
Ochranné obaly	29	81	47	
Počet konzervovaných kníh	5924	7319	8069	
Počet konzervovaných novinových papierov		1073	2833	
Dolievanie listov		4726	3166	
Výroba faksimilií		50	45	

V oblasti **digitalizácie národného dokumentárneho dedičstva** sme zaznamenali v rokoch 2001 až 2005 posun vpred, aj keď neporovnateľne menší v porovnaní s inými európskymi knižnicami a neprimerane slabý vzhľadom na potreby krajiny.

Na základe predloženého projektu záchranu a sprístupnenia dokumentov ohrozených degradáciou papiera a v súlade s programom záchranu a ochranu národného dokumentárneho dedičstva získala SNK v roku 2002 finančné prostriedky na zakúpenie hybridnej kamery na mikrofilmovanie a digitalizáciu dokumentov v hodnote 3,5 mil. Sk. SNK využíva hybridnú kameru na záchranu dokumentov poškodených fyzickou degradáciou papiera (noviny a časopisy) mikrofilmovaním (70 %) a ochranu dokumentov (staré a vzácne tlače, rukopisy, archíválie atď.) skenovaním (30 %).

Knižnica vytvorila systémové kroky k plánovaniu národnej informačnej infraštruktúry:

- stanovila kritériá výberu dokumentov navrhovaných na digitalizáciu vo vzťahu k fyzickému stavu, intelektuálnej hodnote a ku koncovému užívateľovi,
- spracovala výsledky dotazníkového prieskumu vytypovaných dokumentov na mikrofilmovanie a digitalizáciu v rámci pamäťových inštitúcií SR,
- stanovila dátové formáty a popisné zdroje v jednotnom informačnom prostredí z hľadiska dlhodober dostupnosti digitalizovaných dokumentov.

Dodávateľsky sa v rámci **Programu UNESCO Pamäť sveta** v SNK zrealizovali projekty digitálnej edície vzácných stredovekých antifonárov nazvanej Memoria Slovaciae – medii aevi manuscripta a vydané CD-ROM-y Bratislavský antifonár II, I a III, v realizačnej fáze je príprava antifonárov IV a V.

Univerzitná knižnica v Bratislave po dlhej príprave zabezpečila vyhotovenie céderomu digitalizovanej bibliografie rukopisov Bašagičovej knižnice. Konceptiou zvolenej formy prezentácie fondu sa sledoval cieľ predstaviť širokej odbornej verejnosti celú zbierku rukopisov. Realizácia projektu sa uskutočnila na základe tlačeného katalógu islamských rukopisov z roku 1961 od Karola Petráčka, Jozefa Blaškoviča a Rudolfa Veselého, ako aj aktualizáciou bibliografických údajov a odborných informácií.

Slovenská republika poslala do UNESCO aj ďalšie nominácie na zaradenie vzácných a jedinečných dokumentov do projektu Pamäť sveta, ale zatiaľ neboli prijaté.

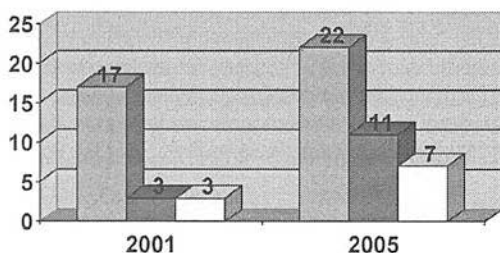
V roku 2004 sa v **Univerzitetnej knižnici v Bratislave vybuďovalo prvé knižničné digitalizačné pracovisko** na Slovensku. Snímacie pracovisko je vybavené najnovšou technológiou tretej generácie, využíva posledný model kamery BetterLight 6000 v kombinácii štúdiovej fotografickej kamery Cambo Digital s osvetľovacími telesami Grigul. Digitalizačné pracovisko prioritne digitalizuje pre vnútornú potrebu UKB, ale podľa dohody aj pre iné subjekty. Spolupracuje na projekte Manuscriptorium.cz. Pracovníci digitalizačného strediska realizujú ochranné digitalizovanie vzácného a ohrozeného knižničného fondu a sprístupňujú ho širokej kultúrnej verejnosti, čím sekundárne vytvárajú nové zdroje informácií. Okrem digitalizácie a obsluhy skenera Bookeye pracovníci aktualizujú podstránky Pamäť sveta na www.ulib.sk, na ktorej je možné pozrieť si digitálne dokumenty „Zlatej nite slovenskej literatúry“. Medzi ojedinelé digitalizované dokumenty patria rukopisné časopisy. Z fondu UKB boli zdigitalizované tri zväzky rukopisných časopisov z prvej polovice 19. storočia: *Národný zábavník*, *Prostonárodný zábavník* a *Věvec*. Najväčším zdigitalizovaným dokumentom bol rukopis Missale Romanorum. Podľa písma a vnútornej štruktúry misála sa jeho vznik predpokladá v 2. polovici 14. storočia. Správcom rukopisu je Ústredná knižnica Slovenskej akadémie vied. Rukopis je napísaný na pergamene, ktorý je dosť náročný na digitalizáciu.

Akademické knižnice začali v roku 2004 riešiť centrálny rozvojový projekt Budovanie digitálnych knižníc. Cieľom projektu je sprístupnenie úplných textov publikácií slovenských univerzít, v prvej etape s dôrazom na záverečné práce. Autori projektu sa snažia riešiť túto oblasť koncepčne a systematicky tak, aby mohli všetky univerzity – na celonárodnej úrovni – postupovať pri sprístupňovaní úplných textov jednotne.

Niektoré akademické knižnice sa dlhšie obdobie venujú digitalizácii, zväčša s cieľom archivácie dokumentov (napr. Technická univerzita v Košiciach – digitalizácia publikačnej činnosti zamestnancov, Prešovská univerzita – digitalizácia vinylových platní, magnetofónových pásov).

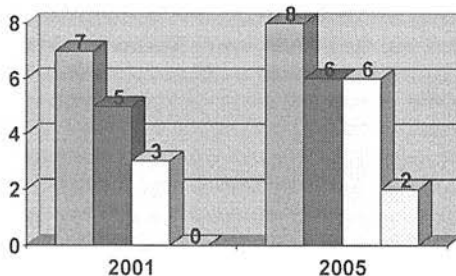
Uvedené aktivity sa týkajú skôr veľkých knižničných inštitúcií s konzervačnou funkciou, ktoré sú často aj vlastníčkmi rukopisov, starých a vzácnych tlačí a ďalších historických dokumentov. Nemenej dôležitá je však ochrana knižničných fondov v knižniciach, ktoré majú fond vo voľnom výbere. Fyzická ochrana fondu sa začína elektronickým a požiaro-poplachovým zabezpečovacím systémom, ktoré v knižniciach nie sú samozrejmosťou. Napojenia na pulty policajnej ochrany ako platenú službu knižnice využívajú len sporadicky. Zabezpečenie objektov formou EZS alebo priemyselnými kamerami vykazuje v roku 2006 25 verejných knižníc (v roku 2001 len 18), EPS v súčasnosti prevádzkujú len 4 regionálne knižnice. Progres aj vďaka grantovej podpore MK SR (v rokoch 2004 – 2005 1 333 tis. Sk) zaznamenávame v oblasti priamej ochrany dokumentov. Kým v roku 2001 takéto ochranný systém vlastnili 3 regionálne knižnice, v roku 2006 má 1 knižnica rádiový frekvenčný systém a 10 regionálnych knižníc elektromagnetický systém na zabezpečenie fondov na absenčné vypožičiavanie, ktoré sú vo voľnom výbere. Vo vedeckých knižniciach je súčasný stav takýto: EZS: 8 knižníc, EPS: 6 knižníc, ochrana dokumentov študovní: 6 knižníc, ochrana dokumentov na absenčné vypožičiavanie: 2 knižnice. Progresívnu technológiu RFID využíva z anketovaných knižníc len Slovenská národná knižnica.

RK (37) - zabezpečovacie systémy

■ EZS v budove ■ absenčný KF □ KF študovní

vedecké (9) - zabezpečovacie systémy

■ EZS ■ EPS □ KF študovní □ absenčných KF

Vysoké ceny knižničných dokumentov, nedostatok zamestnancov, nevyhovujúce priestory a v tomto prípade negatívna kreativita používateľov, ktorí kradnú knihy, nútia knižnice obmedzovať voľný prístup ku knižničným fondom. Tento trend je však v rozpore s európskou knižničnou praxou.

K tomuto celému bloku by sa žiadalo zdôrazniť niekoľko vecí:

- Začala sa realizovať právna ochrana HKF, jej účinok zatiaľ nevieme reálne zhodnotiť.
- **Komplexné** pracovisko HKF čaká na vybudovanie.
- Prvé profesionálne digitalizačné pracovisko v knižnici na Slovensku sa nachádza v UKB.
- Digitalizácia z hľadiska množstva nedostatočná. Potreba vstupu do medzinárodných projektov financovania.

6. Vzdelávanie zamestnancov knižníc a rozvoj ľudských zdrojov

Stručná charakteristika úlohy:

Jedným zo základných predpokladov poskytovania kvalitných knižnično-informačných služieb je aj zabezpečenie kvalifikovaných ľudských zdrojov. Ani najmodernejšie technológie nezaručia úspech, ak nie sú pripravení kvalitní zamestnanci na ich obsluhu. Postupne treba iniciovať a finančne podporiť projekty na vybudovanie moderných školiacich stredísk zameraných predovšetkým na permanentné vzdelávanie a preškolenie knihovníkov v oblasti aplikácie štandardov v knižnično-informačných procesoch, nových informačných technológií a kvalifikovanej obsluhy a poradenstva pri využívaní informačných zdrojov prostredníctvom internetu. Takéto pracovisko by malo prioritne vzniknúť v Slovenskej národnej knižnici.

Plnenie:

Napriek tomu, že všetky vedecké, regionálne a akademické knižnice sa snažia v rámci svojich finančných možností vysielat' svojich zamestnancov na porady, semináre, konferencie a školenia, a napriek tomu, že knižnice stojace na čele regionálnych alebo odvetvových knižničných systémov majú ambície realizovať isté základné formy odborných podujatí, môžeme oprávnene konštatovať, že táto strategická úloha sa musí preniesť do štruktúry nového plánovacieho obdobia v reálnejšej forme, lebo nepriniesla očakávané výsledky.

Tzv. neformálnemu vzdelávaniu knihovníkov chýba systematickosť. Ako poznamenali niektoré knižnice v svojich podkladoch, väčšina podujatí problematické oblasti, v ktorých knihovníkom absentujú najnovšie vedomosti a zručnosti, len naznačí, ale neanalyzuje do hĺbky a neprináša odpovede na kladené otázky. Je to preto, lebo stretnutia nemajú charakter vzdelávacích podujatí, skôr operatívnych porád či informačných stretnutí.

V prostredí verejných knižníc sa najviac realizuje forma metodických inštruktáží a zaučení obecných knihovníkov, ale to nemôže nahradiť odborné vzdelávanie, navyše niektoré obce na to nemajú čas a peniaze, iné neprejavujú záujem.

Knižnice nevyužívajú na realizáciu vzdelávacích podujatí vlastné doškoľovacie pracoviská, pretože ich nemajú. V rámci viacúčelových miestností sa snažia o vybavenie technikou, ktorú potom využívajú aj pre kolektívne formy práce s čitateľom. V prie-

skume vlastné doškoloňovacie pracovisko vykázali: Slovenská národná knižnica, ŠVK Banská Bystrica a Prešov (2005 z MK SR účelovo 666 tis. Sk), SPgK a CVTI SR. CVTI SR je pritom jediná knižnica, ktorá realizuje základné, od októbra 2004 opäť akreditované Knižnícke odborné minimum. Nedá sa jednoznačne povedať, že jeho absolvovanie nahrádza odbornú kvalifikáciu, pretože nie je naviazané na systém odmeňovania knihovníkov. Ale to súvisí aj s tým, že katalóg pracovných činností vo verejnej službe vôbec nerozlišuje všeobecné a odborné vzdelanie z hľadiska platového zatriedovania knihovníkov. V rokoch 2001 až 2005 podľa prieskumu absolvovalo kurzy CVTI SR 58 knihovníkov regionálnych a 9 knihovníkov vedeckých knižníc.

Slovenská národná knižnica v roku 2002 investovala 3,7 mil. Sk do technického vybavenia priestorov, v ktorých sa dajú realizovať vzdelávacie podujatia. Zrekonštruovala bývalú kinosálu na konferenčnú miestnosť s kapacitou 120 miest, ako aj priestor bývalej výpočtovej sály. V odbornej činnosti školiла zamestnancov knižníc v oblasti nových štandardov, technológií i knižničných systémov. Školenia operátorov systému Virtua sa končili testovaním knihovníkov a vydávaním certifikátov, ktoré oprávňujú vstup a prácu v ostrých databázach. V roku 2003 sa vydala *Príručka pre knihovníka malej knižnice*, ktorá je pomôckou najmä pre zamestnancov malých obecných a školských knižníc. Akreditáciu svojho pracoviska a spracovanie jednotného projektu ďalšieho vzdelávania zamestnancov knižníc Slovenská národná knižnica dosiaľ nerealizovala.

Knižnice vysielali svojich zamestnancov na dištančné knižnícke vzdelávanie v rámci projektu ProLib, využívali možnosti návštev, exkurzií a stáží v zahraničí.

Nové možnosti vzájomnej výmeny skúseností a vzdelávania otvorili nové priestory Univerzitnej knižnice, ktorá organizuje podujatia pre knihovníkov takmer týždenne. Systematické vzdelávanie síce nenahrádzajú, ale štruktúru odborných podujatí rozširujú aktivity profesijných združení: Slovenskej asociácie knižníc a Spolku slovenských knihovníkov, ktorý na seba prevzal budovanie vynikajúceho knižničského portálu INFOLIB, pričom jeho správu a obsahové zameranie zabezpečuje CVTI SR.

Slovenská pedagogická knižnica ako knižnično-informačné, metodické, vedecko-výskumné a vzdelávacie centrum siete školských knižníc podporovala program špecializačného kvalifikačného štúdia školského knihovníka, ktorý priebežne realizuje Metodicko-pedagogické centrum v Prešove aj v kooperácii s knižnicou P. O. Hviezdoslava. SPgK iniciovala a spolupracovala pri organizovaní priebežného vzdelávania pre školských knihovníkov v ostatných metodicko-pedagogických centrách, ako aj pri realizácii základných knižničných kurzov v CVTI SR. V rámci svojich vzdelávacích aktivít sa zamerala na vzdelávanie školských knihovníkov aj formou individuálnych konzultácií. V roku 2005 pripravila odborný kurz (Vzdelávanie školských knihovníkov) vo forme elektronického vzdelávania, ktorý bude sprístupnený od školského roku 2006/2007 školským knihovníkom prostredníctvom portálu INFOVEK. Aktívnu účasť v systéme vzdelávania školských knihovníkov knižnica potvrdzuje i budovaním vlastného školiaceho strediska, ktoré je vybavené pracovnými stanicami pripojenými na internet a projekčnými prístrojmi. Školiace stredisko sa v budúcnosti zameria na preškoloňovanie školských knihovníkov s inou ako knižnično-informačnou kvalifikáciou a doškoloňovanie školských knihovníkov s knižnično-informačnou kvalifikáciou v oblasti aplikácie knižničného softvéru pre malé a stredné knižnice, nových informačných technológií a kvalifikovanej obsluhy a poradenstva pri využívaní informačných zdrojov prostredníctvom internetu.

V rámci formálneho vzdelávania sme zaznamenali pozitívne zmeny, ktoré sa už pomaly prejavujú vo vzdelanostnej štruktúre zamestnancov knižníc. Ide o zriadenie Katedry knižnično-informačných vied a didaktiky informatiky na Fakulte prírodných vied Žilinskej univerzity. Fakulta v spolupráci so Slovenskou národnou knižnicou zabezpečuje denné a externé bakalárske štúdium a denné magisterské štúdium. Vďaka odbornému a personálnemu zázemiu, ktoré pre fakultu poskytuje Slovenská národná knižnica, sú na fakulte riadne akreditované študijné programy: (1) Dokumentácia kultúrneho dedičstva a (2) Mediamatika. O štúdium je záujem najmä z mimobratislavských regiónov Slovenska.

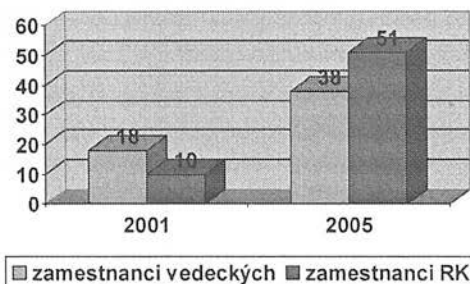
Počty študentov

Bakalárske štúdium			
Forma štúdia		denná	externá
1. ročník	Mediamatika	76	39
	Dokumentácia kultúrneho dedičstva	36	18
2. ročník	Mediamatika	46	-
	Dokumentácia kultúrneho dedičstva	25	-
3. ročník	Mediamatika	23	-
	Dokumentácia kultúrneho dedičstva	17	-
Magisterské štúdium			
4. ročník	Dokumentácia kultúrneho dedičstva	14	-

Popri zriadení študijného odboru knižničná a informačná veda na Žilinskej univerzite sa vyvinula iniciatíva na zriadenie podobného študijného odboru na Prešovskej univerzite. V roku 2005 sa na Fakulte humanitných a prírodných vied zriadila Katedra knižničných a slovackistických štúdií, kde je možné študovať odbor knižničné a informačné štúdiá.

V súčasnosti si diaľkovým štúdiom nielen knihovníctva zvyšuje kvalifikáciu 51 zamestnancov regionálnych a 22 zamestnancov vedeckých knižníc (s výnimkou UKB, ktorá údaj nevedela vykázat). V porovnaní s rokom 2001 je tu evidentný nárast, a to hlavne v regionálnych knižniciach, na pätnásobok. Dosiachnutie vyššieho stupňa vzdelania je vlastne jedinou formou zvyšovania kvalifikácie, ktorá sa prejavuje aj v odmeňovaní zamestnanca. O jeho výške a statuse knihovníckej profesie skonštatujeme len toľko, že je nedostatočný, napriek tomu, že odvolaním sa na zákon o knižniciach sa podarilo pre zamestnancov knižníc presadiť v roku 2002 osobitnú platovú stupnicu.

študujúci popri zamestnaní

Informácie o dobudovaní Školy knihovníckych a informačných štúdií a Katedry knižničnej a informačnej vedy na FIF UK v Bratislave v súlade so stratégiou nemáme.

7. Výstavba a rekonštrukcia budov knižníc

Stručná charakteristika úlohy:

Strategickým zámerom je zlepšiť priestorové podmienky knižníc, pokiaľ ide o ich veľkosť a kvalitu. Z hľadiska verejných zdrojov sa v horizonte budúcich piatich rokov treba zamerať predovšetkým na veľké investičné akcie:

- dostavbu novostavby Centra vedecko-technických informácií Slovenskej republiky (CVTI SR) a vybudovanie Multifunkčného kultúrneho a knižničného centra – obnovu a revitalizáciu historických budov Univerzitetnej knižnice v Bratislave (ďalej len „MKKC“),
- zabezpečenie odťažovacieho depozitného skladu pre knižnice v Bratislave a okolí,
- prípravu prístavby účelovej budovy Slovenskej národnej knižnice v Martine využiteľnej pre potreby správy a uloženia konzervačných slovacikálnych fondov,
- rozšírenie priestorových možností vedeckých a akademických knižníc.

Plnenie:

Na prvý pohľad je zrejmé, ako sa ťažiskové úlohy v tejto oblasti podarilo alebo nepodarilo realizovať. I keď u nás, na rozdiel od iných európskych krajín alebo susedného Česka, nestavíme pre knižnice novostavby, progres sme v ostatných rokoch zaznamenali. Žiaľ, situácia sa u nás vždy rieši až v kritickej situácii, takže s dlhom z minulosti sa v kamenných knižniciach budeme ešte dlho vyrovnávať.

MK SR v súvislosti s prijatím stratégie a plnenia tejto úlohy listom č. MK 1837/2001-1 oslovilo Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja SR, aby pri spracúvaní Súhrnného programu verejných prác akceptovalo požiadavky na výstavbu a obnovu knižničných budov. V prílohe sa mu zaslal prehľad o navrhnutých stavbách, resp. rekonštrukciách knižničných budov, ktoré by sa mali realizovať do roku 2005.

Prehľad o navrhnutých stavbách, resp. rekonštrukciách knižničných budov v období rokov 2002 – 2005 sa spracoval na základe podkladov získaných z odborov kultúry krajských úradov.

Krajský úrad v Banskej Bystrici

Pokračovanie rekonštrukcie Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici (rekonštrukcia krovu, podkrovia a strechy na Lazovnej č. 9 v objeme 10 mil. Sk, rok 2002).

REALIZOVANÉ

Stavebné úpravy detského oddelenia Novohradskej knižnice v Lučenci po spadnutom strope (v objeme 480 tis. Sk, rok 2002).

REALIZOVANÉ

Rekonštrukcia podkrovia a krovu budovy Novohradskej knižnice v Lučenci v roku 2003 (v objeme 1,150 mil. Sk, rok 2002).

NEREALIZOVANÉ

Krajský úrad v Košiciach

Pokračovanie rekonštrukcie Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach III. etapou (rok 2002).

NEREALIZOVANÉ

Krajský úrad v Prešove

Rekonštrukcia strechy Vihorlatskej knižnice v Humennom (v objeme 1 mil. Sk).

REALIZOVANÉ

Rekonštrukcia budovy a výmena okien Okresnej knižnice D. Gutgesela v Bardejove (v objeme 1,8 mil. Sk).

REALIZOVANÉ

Rekonštrukcia budovy Podtatranskej knižnice v Poprade – budova v Spišskej Sobotě (v objeme 800 tis. Sk).

NEREALIZOVANÉ

Rekonštrukcia budovy Ľubovnianskej knižnice v Starej Ľubovni – zriadenie bibliografického a informačného oddelenia (v objeme 1,5 mil. Sk).

NEREALIZOVANÉ

Rekonštrukcia budovy Podduklianskej knižnice vo Svidníku (v objeme 2 mil. Sk).

NEREALIZOVANÉ

Rekonštrukcia budovy Štátnej vedeckej knižnice v Prešove (v objeme 5 mil. Sk).

NEREALIZOVANÉ

Krajský úrad v Trenčíne

Rekonštrukcia plynového vykurovania objektu budovy Považskej knižnice v Považskej Bystrici (v objeme 1 mil. Sk, rok 2002).

REALIZOVANÉ

Rekonštrukcia podkrovia objektu hlavnej budovy Považskej knižnice v Považskej Bystrici (v objeme 2 mil. Sk, rok 2004).

NEREALIZOVANÉ

Prístavba pavilónov k objektu Hornonitrianskej knižnice v Prievidzi (v objeme 15 mil. Sk, rok 2005).

NEREALIZOVANÉ

Rekonštrukcia fasády budovy Štátnej krajskej knižnice M. Rešetku v Trenčíne na Hasičskej ulici (v objeme 800 tis. Sk, rok 2002).

REALIZOVANÉ

Rekonštrukcia podkrovia objektu Štátnej krajskej knižnice M. Rešetku v Trenčíne na Hasičskej ulici (v objeme 4 mil. Sk, rok 2005).

NEREALIZOVANÉ

Krajský úrad v Trnave

Výkup pozemku pre Záhorskú knižnicu v Senici (v objeme 500 tis. Sk, rok 2005).

REALIZOVANÉ (vydržanie)

Výstavba novej budovy Galantskej knižnice v Galante (v objeme 15 mil. Sk, rok 2005).

NEREALIZOVANÉ

Krajský úrad v Žiline

Začatie rekonštrukcie Oravskej knižnice v Dolnom Kubíne (v objeme 40 mil. Sk, rok 2003).

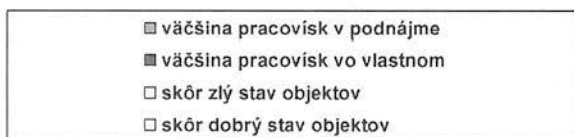
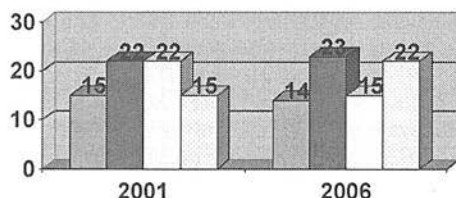
REALIZOVANÉ

Treba však povedať, že do programu priorít verejných prác sú zaraďované len stavby s objemom nad 40 miliónov Sk, pričom rezorty sú vládou zaviazané nezačínať stavby s objemom nad 20 miliónov Sk bez súhlasu MF SR a nad 100 miliónov Sk bez súhlasu vlády SR.

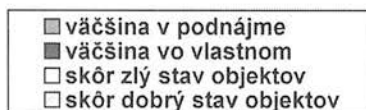
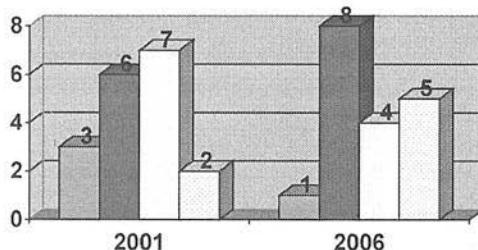
Podľa prieskumu užíva prevažne vlastné budovy 23 regionálnych a 8 vedeckých knižníc, v podnájme je 14 regionálnych a 1 vedecká knižnica – CVTI SR. (Pozn.: ÚK

SAV považuje za vlastné objekty všetky objekty SAV, ktoré užíva, teda nielen tie, ktoré ako majetok štátu spravuje.) V rokoch 2001 až 2005 sa v 26 regionálnych knižniciach realizovali nejaké stavebné akcie v objeme asi 88 miliónov Sk a vo všetkých vedeckých knižniciach stavebné akcie v objeme 488 mil. Sk bez novostavieb. Napriek tomu skôr zlý stav objektov pre svoju činnosť vykazuje 15 regionálnych a 4 vedecké knižnice. V regionálnych knižniciach to bolo v roku 2001 presne v opačnom pomere: 22 : 15, pričom 15 knižníc uvádzalo skôr dobrý stav svojich objektov. Nedostatočné kapacity na umiestnenie fondov bez akejkoľvek ďalšej rezervy pociťuje 70 % regionálnych a 80 % vedeckých knižníc. Tento údaj potvrdzuje aj skutočnosť, že strategické úlohy *vybudovať depozičné sklady v Martine a v Bratislave* sa nepodarilo zrealizovať.

RK (37) - stav knižničných objektov

vedecké (9) - stav knižničných objektov

Vďaka úveru z Rozvojovej banky Rady Európy v apríli 2005 otvorila zrekonštruované priestory komplexu troch bratislavských historických objektov Univerzitná knižnica, ktorá

v projekte stavebnej časti Multifunkčného kultúrneho a knižničného centra – obnovu a revitalizáciu historických budov Univerzitnej knižnice v Bratislave investovala 388 mil. Sk. Knižnica pred rekonštrukciou za 18 mil. zakúpila a upravila skladové priestory na Továrenskej ulici a v súčasnosti dokončuje pozemné sklady priamo v objekte v Starom Meste ako novostavbu v objeme 78 mil. Sk.

Novostavba Centra vedecko-technických informácií SR doteraz nie je ukončená. Prestavaných bolo od roku 1998 bežmála 230 mil. Sk, na rok 2006 je pridelených 150 mil. Sk a potrebné náklady na dokončenie sa odhadujú na asi 160 mil. Sk.

V období rokov 2001 až 2005 sa priestorová situácia zlepšila takmer vo všetkých vedeckých knižniciach:

- Napriek celkovému zanedbávaniu potrieb SNK sa najmä vďaka úsiliu manažmentu a podpore MK SR v čiastkových riešení podarilo realizovať niektoré inovačné úlohy a odstrániť niektoré havárie. Výstavba nového knižničného skladu sa nezačala, ale v roku 2004 knižnica získala do správy bývalé vojenské objekty vo Vrútkach, ktoré sa v prípade úspešnosti grantovej žiadosti v štruktúrálnych fondoch budú rekonštruovať. Existuje alternatíva, podľa ktorej sa nový depozit vystavia pri hlavnej budove v Martine a technologické prevádzky budú umiestnené na detašovanom pracovisku SNK vo Vrútkach. Celková nevyhnutná modernizácia, rekonštrukcia a prístavba budovy sa odhaduje na 600 mil. Sk. Náklady na modernizáciu a rekonštrukciu technologického parku na detašovanom pracovisku SNK vo Vrútkach sa odhadujú na 250 mil. Sk.

Prehľad vybraných nákladov SNK na modernizáciu, rekonštrukciu a odstránenie havárií (2001 – 2005)

Akcia	Náklady
Rekonštrukcia univerzálnej študovne „Zlatá nit“ (2001)	3 400 000
Rekonštrukcia kinosály (2002)	3 700 000
Modernizácia výpočtového – vzdelávacieho strediska (2002)	760 000
Oprava kultúrnej pamiatky Slovenské národné literárne múzeum (2003)	4 000 000
Štruktúrovaná kabeláž študovni SNK (2002)	949 000
Realizácia a montáž EPS (PTV), systému priemyselnej televízie, a poplachového systému na hlásenie narušenia (PSN) (2002)	937 000
Rekonštrukcia budovy SNK – podlaha v tlačiarňi (2003)	426 000
Oprava havárie rozvodov vykurovania (2003)	880 000
Oprava rozvodov vody a sociálnych zariadení (2003)	595 000
Oprava rozvodov vody a sociálnych zariadení (2004)	595 000
Rekonštrukcia elektr. inštalácie – odstránenie havárie (2004)	591 000
Oprava havárie rozvodov vykurovania (2004)	343 000
Výmena okien (2004)	595 000
Výmena okien – severné priečelie budovy (2005)	2 380 000
Výmena vysokonapäťového transformátora po havárii (2005)	517 000
Rekonštrukcia kotolne a výmenníkovej stanice po havárii (2005)	4 400 000
Oprava mostíka v areáli parku v Brodzanoch po havárii (2005)	312 000
Oprava rozvodov vody a sociálnych zariadení (2005)	1 495 000
Spolu	26 875 000

- V rokoch 2002 až 2004 sa realizovali rekonštrukčné práce v budove Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici (rozpočet 54 mil. Sk).

- Na súčasne sa realizujúcu rekonštrukciu priestorov Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach na Pribinovej 1 nadväzuje plán rekonštrukcie hlavnej historickej budovy na Hlavnej 10, z ktorej by sa vyťahovali sklady KF, čím by vznikol multifunkčný kultúrno-vzdelávací priestor pre používateľov. Rekonštruovať by sa mal aj objekt Pri Miklušovej väznici, v ktorom sídli oddelenie historických fondov. V súčasnosti sa pripravuje rekonštrukcia prístavby oddelenia historických fondov, v ktorých bude zriadená reštaurátorská a konzervátorská dielňa.
- Slovenská lekárska knižnica dostala do správy objekt na Lazaretskej 26, popri prácach zahrnutých v rámci bežných opráv a údržby, ktoré pokračujú aj v súčasnosti, investičné rekonštrukčné práce stáli 500 tis. Sk. Treba veriť, že využitie priestorov sa nezmení vzhľadom na zložité postavenie SILK v súčasnosti. Od 1. 2. 2006 Slovenská lekárska knižnica stratila právnu subjektivitu a stala sa odborom Národného centra zdravotníckych informácií. Majetok sa takisto delimitoval pod túto organizáciu.
- Slovenská pedagogická knižnica získala do správy objekt v Petržalke na Hálovej ulici, rekonštruované priestory, do ktorých investovala 10 mil. Sk, otvorila v roku 2005.
- Rekonštrukciu a prebudovanie priestorov výpočtovej sály na Patrónke na účelový knižničný sklad Ústredná knižnica SAV realizovala v objeme 1,3 mil. Sk v roku 2003 a generálnu revitalizáciu používateľských priestorov na Klemensovej 19 za 8,9 mil. Sk na prelome rokov 2005 a 2006.
- Slovenská poľnohospodárska knižnica v Nitre rekonštruuje novonadobudnutý objekt od roku 1998, rekonštrukcia v celkovom objeme 165,6 mil. Sk mala byť podľa uznesenia vlády SR č. 902/2005 ukončená v roku 2005.
- ŠVK v Prešove nikdy nemala vlastnú účelovú budovu a doterajšie podmienky na vykonávanie jej poslania sa dajú charakterizovať ako provizórne, pretože všetky rozvojové aktivity môže realizovať len veľmi obmedzene. Začiatkom roka 2005 knižnica získala do vlastníctva pozemok na výstavbu novej budovy a predložila žiadosť o zaradenie investičného zámeru jej výstavby do Rozvojového programu priorít verejných prác na roky 2006 – 2008 ako prioritu stavieb pre kultúru. MK SR zaradilo výstavbu ŠVK v Prešove medzi priority rezortu, čo sa potvrdilo aj uznesením vlády č. 550 z 13. júla 2005. Výstavba ŠVK schválená so začiatkom prác v roku 2007.

Sanácie havarijných stavov si vynútili rekonštrukčné práce vo viacerých regionálnych knižniciach. Zdá sa, že najsystematickejšie tieto problémy riešili Žilinský a Prešovský kraj, veľké investičné akcie v Košickom VÚC boli v Rožňave a Spišskej Novej Vsi, v Banskobystrickom samosprávnom kraji investovali do Novohradskej knižnici v Lučenci, v Trenčianskom do knižnice v Považskej Bystrici a v Nitrianskom samosprávnom kraji do úprav pre Krajskú knižnicu K. Kmet'ku, avšak nie do jej, ale do cudzieho majetku (budova Mediahausu).

Príklady:

- Statické zabezpečenie a realizácia opravy striech v Kysuckej knižnici v Čadci v celkovom objeme 7,5 mil. Sk.
- Adaptácia školskej budovy pre potreby Gemerskej knižnice P. Dobšinského v Rožňave v celkovom objeme 15,5 mil. Sk.
- Prestavba a výstavba Spišskej knižnice v Spišskej Novej Vsi na moderný informačný a kultúrny stánok v objeme 22 mil. Sk.

- Prestavba podkrovia Oravskej knižnice v Dolnom Kubíne.
- V súčasnosti realizovaná rekonštrukcia a modernizácia Turčianskej knižnice v Martine spojená s debarierizáciou, pričom termín ukončenia projektu závisí od pridelenia finančných prostriedkov vo výške 23 mil. Sk.
- Novohradská knižnica v Lučenci dostala 3 mil. Sk od zriaďovateľa na rekonštrukciu priestorov bývalého M-klubu a na prvotné vybavenie. Rekonštruované priestory umožnili presťahovanie fondov oddelenia náučnej literatúry dosiaľ umiestnených v katastrofálnych priestoroch (2005).
- Z iniciatívy zriaďovateľa mali knižnice v Prešovskom samosprávnom kraji možnosť predložiť žiadosti na rekonštrukciu budov pre Projekt rekonštrukcie a zabezpečenia energetickej efektívnosti kultúrnych zariadení patriacich pod Úrad PSK. Takto sa podarilo dokončiť rekonštrukciu a fasádu Okresnej knižnice D. Gutgesela v Bardejove, z kapitálových prostriedkov VÚC vymeniť strechu a vymalovať priestory vo Vihorlatskej knižnici v Humennom, rekonštruovať strechu v Knižnici P. O. Hviezdoslava v Prešove a vymeniť okná v Podtatranskej knižnici v Poprade.
- V Komárne sa zo štrukturálnych fondov rekonštruuje historický objekt bývalej župnej stolice, ktorý bude slúžiť aj múzeu.
- Rekonštrukcie a opravy budov zaznamenali aj v Trnave, Senici, Trenčíne, Žiline, Liptovskom Mikuláši, Svidníku atď.

Pomerne rozsiahle rekonštrukčné práce sa realizovali aj vo viacerých akademických knižniciach, napr. v Univerzitnej knižnici Technickej univerzity v Košiciach, v Univerzitnej knižnici Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach (priestory na 2 fakultách), na Univerzite M. Bela v Banskej Bystrici (viaceré knižničné priestory), na Stavebnej fakulte Slovenskej technickej univerzity v Bratislave (komplexná rekonštrukcia), na Prešovskej univerzite (postupná rekonštrukcia a rozširovanie priestorov), Evanjelická bohoslovecká fakulta UK, na Právnickej fakulte UK, na Fakulte matematiky, fyziky a informatiky UK atď.

V štádiu prípravy sú už spracované projekty na stavebné úpravy ďalších, predovšetkým akademických knižníc, dokonca je naplánovaná i výstavba nových účelových budov (ŠVK Prešov, Univerzitná knižnica Technickej univerzity v Košiciach, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre). Knižnice sa pripravujú na možnosti čerpania finančných prostriedkov aj zo štrukturálnych fondov.

8. Informačná výchova a vzdelávanie detí a mládeže

Stručná charakteristika úlohy:

Strategickým zámerom je zabezpečiť efektívne presahy knižnično-informačného sektora do informačnej prípravy detí a mládeže pre informačnú spoločnosť, ale tiež dôsledne dbať na zvyšovanie čitateľských návykov. Nevyhnutnými krokmi, ktoré sú priority potrebné v knižničnej oblasti, sú:

- pripraviť textové, audiovizuálne a elektronické pomôcky pre informačnú výchovu vo vyučovaní a v knižničnej praxi,
- pripraviť novelizáciu smerníc o činnosti školských knižníc a projekt revitalizácie školských knižníc ZŠ a SŠ,

- definovať postavenie Slovenskej pedagogickej knižnice ako knižnično-informačného, metodického, vedeckovýskumného a vzdelávacieho centra siete školských knižníc,
- podporovať projekty, ktoré budú integrovať knižnično-informačné systémy do informačných systémov škôl a zabezpečiť prepojenie internetu so školskou knižnicou v rámci projektu INFOVEK.

Plnenie:

Predovšetkým regionálne knižnice vykázali v tejto oblasti nespočetné množstvo aktivít, ktoré organizujú vo svojich priestoroch pre žiakov základných a stredných škôl, poprípade aj pre študentov vysokých škôl. Prakticky nebolo knižnice, ktorá by na túto úlohu nereagovala pozitívne: 100 % regionálnych i vedeckých knižníc udáva, že realizuje informačnú výchovu vo vlastných priestoroch, 14 verejných knižníc uvádza, že realizuje takéto aktivity priamo v školách, pričom v porovnaní s rokom 2001 nastal v roku 2006 pokles o 1. Z vedeckých knižníc podľa prieskumu von do škôl chodí iba SPgK a ŠVK v Banskej Bystrici. Stav čítania detí a mládeže, zručnosti a informačná gramotnosť mladej generácie však s týmto odpočtom nekorešponujú dostatočne.

Naozaj pozitívne treba hodnotiť činnosť Slovenskej pedagogickej knižnice, ktorá sa na základe legislatívnej podpory MK SR a podpory vládnych materiálov rovnako z dielne MK SR 1. 7. 2001 opätovne stala špecializovanou vedeckou knižnicou s celoslovenskou pôsobnosťou so zameraním na oblasť výchovy, vzdelávania, školstva a príbuzných vied a metodickým centrom pre školské a akademické knižnice. S obmedzeným počtom odborného personálu, navyše počas vlastnej organizačnej i stavebnej rekonštrukcie sa za päť rokov s podporou Ministerstva školstva SR, ktoré v poslednom období venuje knižniciam zvýšenú pozornosť, podarilo veľa.

SPgK vypracovala **Model školskej knižnice na základe medzinárodného odporúčania (Manifest UNESCO a IFLA)** a legislatívnych noriem platných na Slovensku. Model školskej knižnice bol ako metodické odporúčanie pre školské knižnice schválený ministrom školstva Slovenskej republiky 24. 2. 2004 a stal sa súčasťou projektu Otvorená škola, konkrétne podprogramu Školská knižnica. Model školskej knižnice definuje školskú knižnicu, stanovuje funkcie školskej knižnice vo výchovno-vzdelávacom procese, upravuje postavenie školskej knižnice v organizačnej štruktúre škôl a obcí, odporúča spôsoby financovania školskej knižnice, vymenúva jej odborné činnosti, popisuje knižničný fond, služby školskej knižnice, personálne obsadenie, priestorové, technické a technologické vybavenie školskej knižnice.

Výraznou snahou knižnice bola aj podpora zlučovania školských knižníc a obecných knižníc, výsledkom ktorej bolo v kooperácii so SNK vydanie **usmernenia k zlučovaniu školských a obecných knižníc** Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky. V prieskume sa uvádza, že popri 35 pobočkách regionálnych knižníc v školách sa model integrovanej knižnice zatiaľ realizuje na 7 miestach.

Ďalšou pozitívnou iniciatívou knižnice bolo zapracovanie problematiky školských knižníc do pedagogicko-organizačných pokynov pre školy na jednotlivé školské roky.

Dôležitosť novelizácie právneho predpisu potrebného na revitalizáciu školských knižníc na Slovensku dosvedčila SPgK svojou iniciatívnosťou a v spolupráci s Ministerstvom školstva Slovenskej republiky vypracovala **Smernicu o činnosti školských knižníc**, ktorá nadobudla účinnosť 1. mája 2006.

Aktívnu účasť v procese revitalizácie školských knižníc na Slovensku dokázala aj začiatkom roka 2006, keď v spolupráci s MŠ SR vypracovala Program pre financovanie rozvojových projektov školských knižníc *Elektronizácia a revitalizácia školských knižníc 2006*. V rámci tohto programu budú podporované aktivity zamerané na elektronizáciu vnútorných knižničných procesov, kooperáciu a výmenu informácií s inými knižnicami, aplikáciu informačných a komunikačných technológií, skvalitnenie knižnično-informačných služieb žiakom, pedagogickým zamestnancom, nepedagogickým zamestnancom školy, prípadne členom miestnej komunity, zvyšovanie čitateľskej kultúry žiakov, oživenie akvizičnej činnosti, sprístupnenie čiastkových fondov a ochranu knižničného fondu. Súčasťou programu bude aj pripojenie školskej knižnice na internet školy (celoplošné napojenie základných a stredných škôl v Slovenskej republike sa uskutočnilo v rámci už spomínaného projektu INFOVEK Slovensko). Zavedením internetu na školy sa informačne zabezpečil vyučovací proces a jeho možným využívaním v školských knižniciach sa zase skvalitní poskytovanie knižnično-informačných služieb, zlepši sa práca školských knihovníkov a umožní sa im zvyšovať si kvalifikáciu aj prostredníctvom elektronického vzdelávania, ktoré Slovenská pedagogická knižnica zavedie od školského roku 2006/2007.

Informačnej výchove svojich používateľov (nielen študentov, ale aj pedagógov) sa venuje aj väčšina akademických knižníc. Ich aktivity v tejto oblasti sú zamerané najmä na orientáciu v knižniciach, vyhľadávanie v online katalógoch a prácu s elektronickými zdrojmi, plnotextovými databázami. Úroveň informačnej výchovy je však rôzna, chýbajú vhodné metodické materiály, jednotná koncepcia. Akademické knižnice si to uvedomujú, vytvorili pracovnú skupinu, ktorá sa bude danej problematike venovať a pripraví východiskový koncepčný materiál s cieľom dosiahnuť zavedenie informačnej výchovy do niektorého predmetu na začiatku štúdia.

Absencia pomôcok pre informačnú výchovu pretrváva. Niektoré knižnice (Turčianska knižnica v Martine, Žilinská knižnica – pre prácu so špeciálnymi školami) si preto vypracovali vlastné metodické materiály pre informačnú výchovu.

Záver

Päť rokov od schválenia *Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006* ukázalo, že možno vykázať veľa čiastkových výsledkov pri naplňaní jednotlivých úloh. Pozitívna zmena prístupu verejných autorít, ktoré financujú knižnice, k ich činnosti sa dá preukázať v rezorte kultúry, školstva a v regionálnej samospráve, hlavne v Košickom, Prešovskom a Banskobystrickom kraji, ktoré však rozvoj najviac potrebovali. Negatívne zmeny spôsobené reformnými krokmi a s tým súvisiacimi rozhodnutiami kompetentných orgánov sa najviac prejavili v rezorte zdravotníctva. Najmenej saturovanou oblasťou v knižniciach vo vzťahu k medziročnému nárastu sa paradoxne javí zabezpečenie doplňovania knižníc klasickými knižničnými dokumentmi. Zámery deklarované v stratégii sa nenaplnili úplne pre pretrvávajúci nedostatok finančných prostriedkov, čím sa prehľbujú rozdiely medzi jednotlivými knižnicami.

Dúfame, že možnosti čerpania finančných prostriedkov zo štrukturálnych fondov EÚ pozitívne ovplyvnia v ďalšom období plnenie strategických úloh v oblasti Knižničného systému SR v budúcom programovacom období.

Poznámky:

¹ Zákon č. 183/2000 Z. z. o knižniciach, o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti a o zmene a doplnení zákona č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej

² Návrh Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006
<http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/CCD98CC7DE36CE13C1256A2300400B14?OpenDocument>

³ Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 310 z 11. apríla 2001 k návrhu Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006
<http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/90BF9FA5DDB7E2FFC1256A310027E8B6?FILE/Zdroj.html>

⁴ Zákon č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky

⁵ Program elektronizácie knižníc v Slovenskej republike
<http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/BBD5C0CC0F4ACAD5C1256BF300466FB8?OpenDocument>

⁶ Program zachrany, stabilizácie a konzervovania tradičných nosičov informácií v Slovenskej republike
<http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/3CA6EB5AB1895EA2C1256BE90042FFF6?OpenDocument>

⁷ *Anglo-americké katalogizačné pravidlá*. Z anglického originálu prel. Andrea Jančoškova, Jarmila Majerová, Mária Okálová, Jana Voštiarová. Martin : Slovenská národná knižnica, 2003. ISBN 80-89023-38-X

⁸ *MARC 21 : Bibliografický formát*. Z anglického originálu prel. Dušan a Martin Katusčák, red. Jarmila Majerová. Martin : Slovenská národná knižnica, 1999-2004. 871 s. Dostupné:
<http://www.viks.sk/digitus/kis3g/INST/Catalog/easybib.htm>

⁹ ROHOŇOVÁ, Ľudmila – GAŠPAROVÁ, Mária: *Metodika popisu článkov vo formáte MARC 21 s interpretáciou Pravidiel AACR2 : príručka používateľa : verzia V 2.1*. Martin : Slovenská národná knižnica, 2006. 219 s. 80-89023-69-X. Dostupné:
http://www.kis3g.sk/dokumenty/metodika_clanky.doc

¹⁰ MAJEROVÁ, Jarmila – PEŤOVÁ, Anna a kol.: *Metodika spracovania dokumentov vo formáte MARC 21/Bibliografický formát : Knihy. Príručka používateľa. Verzia 1*. Martin : Slovenská národná knižnica, 2006. 130 s. Dostupné:
http://www.kis3g.sk/dokumenty/metodika_knih.doc

¹¹ KATUŠČÁK, Dušan: *Projekt informatizácie knižníc Slovenskej republiky : Vykonávací projekt implementácie spoločného integrovaného systému Virtua v Knižničnom systéme Slovenskej republiky*. – Martin : Slovenská národná knižnica, 2005. – 226 s. – Projekt schválený oponentúrou na MK SR dňa 14. 9. 2005. – Dostupné:
http://www.kis3g.sk/dokumenty/Informatizacia_kniznic_projekt_na_oponenturu.doc

¹² KATUŠČÁK, Dušan et. al.: TEL-ME-MOR (Hlavný koordinátor slovenskej časti projektu 6. rámcového programu EÚ pre výskum a vývoj TEL-ME-MOR) na pripojenie národných knižníc nových členských štátov do Európskej knižnice (TEL). Vytvorenie podmienok na pripojenie Slovenskej knižnice do Európskej knižnice v termíne február 2006. – Informácie o projekte:
<http://sunrayserver1.chtf.stuba.sk:8080/telmemor/index.php>

¹³ KATUŠČÁK, Dušan: *Záväzné zásady spracovania dokumentov vo Virtue*. Martin : Slovenská národná knižnica 2004. Druhú verziu zásad spracoval 21. 11. 2004 Dušan Katusčák s použitím pripomienok a návrhov posudzovateľov: Jarmila Majerová, Erika Poloncová, Anna Peťová, Lýdia Sedláčková, Jana Ilavská, Gabriela Panáková. Tretia verzia bola spracovaná na základe pripomienok, ktoré účastníci zaslali do 25. 10. 2005. Dostupné: <http://www.kis3g.sk/dokumenty/zasady.html>

¹⁴ KATUŠČÁK, Dušan: *Stratégia kooperácie pamäťových inštitúcií na Slovensku. Možnosti konvergenzie spracovania dokumentov v knižniciach, múzeách, galériách a archívoch. Možnosti interoperability*.

Pravidla a formát používané v knižniciach a múzeach. Pravidla CCO. – Konferencie Archivy, knihovny, muzea v digitálnom svete 2005. 30. listopadu a 1. prosinec 2005 Praha 4, v konferenčnom sále Národného archivu v Praze, Archivní 4, Praha 4 – Chodovec. Prednáška, prezentácia. (*.ppt, 2,5 MB). Dostupné: <http://skip.nkp.cz/KeStazeni/Archivy05/Katuscak.ppt>; Stratégia kooperácie pamätových inštitúcií na Slovensku. – Bratislava : Nostalgia Expo, 2005. – 25 snímkov ppt.

¹⁵ Digitalizácia kultúrneho a vedeckého dedičstva. Dostupné: <http://www.viks.sk/digitus/>

¹⁶ *Tvorba záznamu v súbornom katalógu periodík* / zost. Lýdia Sedláčková. – Bratislava : Univerzitná knižnica v Bratislave 2002. – 73 s., 3 príl.

Príručka pre prácu s klientom ALEPH 500 verzia 14.2 / zost. Jana Jelínková. – Bratislava : Univerzitná knižnica v Bratislave 2002. – 26 s.

Záznam periodika v súbornom katalógu periodík : príručka / zost. Lýdia Sedláčková. – Bratislava : Univerzitná knižnica v Bratislave, 2003. – 95 s. (Metodika)

Katalogizácia periodika vo formáte MARC21 / zost. L. Sedláčková – H. Vildnerová – T. Kišová. – Bratislava : Univerzitná knižnica v Bratislave, 2005. – 153 s.

Medzinárodné desiatinné triedenie : aktualizácia vybraných znakov MDT pre súborný katalóg / zost. Lýdia Sedláčková, Hana Vildnerová, Eva Filipová. – Bratislava : Univerzitná knižnica v Bratislave, 2004. – 74 s.

Adresár knižnic a informačných inštitúcií SR / zost. L. Sedláčková, L. Bednárová, E. Filipová. – Bratislava : Univerzitná knižnica v Bratislave 2005. – 154 s.

¹⁷ Návrh stratégie informatizácie spoločnosti v podmienkach SR a Akčného plánu. – Bratislava : Úrad vlády SR, 2003. – Materiál UV-10939/2003, predložený MDPT SR (R.č.: 1141/M-2003). Prerokované vo vláde SR 21.01.2004. Schválené uznesenie č. 43/2004.

¹⁸ Pozri adresu: <http://www.kis3g.sk>

¹⁹ <http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/04D620E5AE588FBBC1256DEB003ABA33?OpenDocument>

²⁰ Štátny program výskumu a vývoja. KNIHA.SK. Projekt č. 2003SP200280301. Zmluva č. 661/2003. Zadávatel: Ministerstvo školstva SR, 2003.

²¹ http://www.snk.sk/katalogy/snk_main_katalogy.html

Z podkladov knižnic spracovala Mgr. Andrea Doktorová, odznelo v Martine 7. 6. 2006

II. Strategický plán knižníc 2007 – 2013

Návrh stratégie pre Konferenciu SAK konanú v SNK v Martine dňa 7. júna 2006

Strategické ciele:

1. Knižnice pre znalostnú spoločnosť
2. Informatizácia knižníc
3. Knižnično-informačné služby znevýhodneným používateľom
4. Program zachrany, stabilizácie a konzervácie tradičných nosičov informácií v SR
5. Vzdelávanie zamestnancov knižníc a rozvoj ľudských zdrojov
6. Výstavba a rekonštrukcia budov knižníc
7. Informačná výchova a vzdelávanie detí a mládeže

Strategický cieľ 1

Knižnice pre znalostnú spoločnosť

- a) *Presadzovať na národnej a lokálnej úrovni politické a profesionálne odporúčania a rozhodnutia EÚ, WSIS, Unesco, IFLA a pod., týkajúce sa úlohu knižníc v znalostnej spoločnosti.*
- b) *Aktívne sa podieľať na realizácii rozhodnutí a projektov vlády v oblasti informatizácie spoločnosti.*
- c) *Aktívne sa zapojiť a podieľať na realizácii úloh a projektov strategického referenčného rámca pre roky 2007 – 2013, najmä priorit v oblasti infraštruktúry, znalostnej ekonomiky a rozvoja fondových a pamäťových inštitúcií a systémov.*
- d) *Presadzovať aktívnu účasť regionálnych, verejných, mestských a obecných knižníc na programoch rozvoja a infraštruktúry kultúry, informatizácie, cestovného ruchu, vzdelávania a informačnej podpory malého a stredného podnikania na lokálnej úrovni.*
- e) *Vytvárať partnerstvá so samosprávnymi orgánmi na národnej a lokálnej úrovni (ZMOS, VÚC, obce, mestá a pod.) v záujme zlepšovania služieb knižníc a ich aktivizáciu pre znalostnú spoločnosť.*
- f) *Vytvárať na lokálnej úrovni partnerstvá s privátnym sektorom, kultúrnymi, informačnými a vzdelávacími inštitúciami v záujme zlepšovania kultúrnych, knižničných a informačných služieb občanom.*
- g) *Presadzovať zahrnutie rozvoja Knižničného systému Slovenskej republiky do stratégie rozvoja informačnej spoločnosti v Slovenskej republike.*
- h) *Podporovať aktivity, technické procesy a technologické postupy vnútri knižníc, zlepšenie technického stavu ich infraštruktúry a dobudovanie chýbajúcich zariadení.*
- i) *Zabezpečovať činnosť a rozvoj verejných knižníc a knižnično-informačných služieb ako súčasť programov miestneho a regionálneho rozvoja.*
- j) *Vytvárať zo strany zriaďovateľov krajským a regionálnym knižniciam podmienky na aktívnu účasť pri realizácii regionálnych a celoštátnych knižničných programov a pri kooperácii v rámci knižničného systému Slovenskej republiky (priebežne).*
- k) *Podporovať zachovanie a rozvoj regionálnych knižničných systémov vrátane metodologickej a bibliografickej činnosti (priebežne).*

- l) *Spolupracovať s primátormi miest a starostami obcí, orgánmi miestnej správy a samosprávy pri získavaní prostriedkov na nákup novej literatúry do knižníc (doplňovanie fondov) a pri zlepšovaní personálnych a priestorových podmienok verejných knižníc.*
- m) *Rozvíjať služby knižníc ako súčasť informačných systémov verejnej správy.*

Strategický cieľ 2

Informatizácia knižníc

a) Elektronizácia vnútorných procesov organizácií

- *Rozširovať používanie IKT vo vnútorných procesoch knižníc.*
- *Integrovať IKT vnútorných procesov knižníc so systémami v ekonomických agendách, agendách akvizície (napr. Edifact) a so systémami evidencie a ochrany zbierok.*
- *Vpracovať a realizovať plány systematickej modernizácie a obnovy IKT v záujme plynulej modernej prevádzky systémov vo vnútorných procesoch organizácií.*

b) Integrované kooperačné produkčné a prezentačné systémy a služby

- *Realizovať projekt „Vytvorenie siete s informačným prepojením vedeckých, akademických a špecializovaných knižníc vrátane ich modernizácie“ v oblasti služieb vedeckých a akademických knižníc pre potreby vedy, vzdelania, inovácií, techniky a podnikateľského sektora.*
- *Rozširovať a skvalitňovať využívanie spoločného softvéru realizáciou projektu KIS3G.*
- *Zabezpečiť účasť knižníc participujúcich na projekte KIS3G v Európskej knižnici TEL (The European Library).*
- *Na úrovni lokálnych systémov zabezpečiť súlad informačných systémov so štandardami pre informačné systémy verejnej správy.*
- *Redukovať duplicity a multiplicity spracovania dokumentov a znižovať náklady na spracovanie dokumentov v knižniciach knižničného systému podstatným zvýšením podielu katalogizácie kopirovaním.*

c) Internetizácia

- *Realizovať projekt „Informatizácia knižníc – Verejný internet v knižniciach SR“ (110 knižníc a 760 verejne prístupných informačných bodov vo verejných knižniciach SR).*
- *Zabezpečiť pripojenie všetkých verejných knižníc na internet.*
- *Zabezpečiť v obciach priestorové, technické a personálne podmienky pre krajské a regionálne knižnice na vybudovanie verejne prístupných miest na internet.*
- *Zabezpečiť v obciach priestorové, technické a personálne podmienky pre krajské a regionálne knižnice na vybudovanie verejne prístupných miest na zverejňovanie informácií v zmysle zákona č. 211/2000 Z. z.*
- *Zabezpečiť v obciach priestorové, technické a personálne podmienky pre krajské a regionálne knižnice na vybudovanie verejne prístupných miest na sprístupňovanie vonkajších informačných zdrojov prostredníctvom internetu/globálnych sietí.*

d) Digitalizácia

- Implementovať a realizovať na národnej úrovni Dynamický akčný plán na koordináciu digitalizácie kultúrneho a vedeckého obsahu v Slovenskej republike.
- Vypracovať a postupne realizovať projekt digitalizácie kultúrneho, vedeckého a technického obsahu v Slovenskej republike a podporovať vytvorenie siete špecializovaných digitalizačných pracovísk na Slovensku.
- Vybudovať v Slovenskej národnej knižnici Slovenskú digitálnu knižnicu ako pilotné pracovisko a kompetenčné centrum so zameraním na digitalizáciu slovacikálnych dokumentov a kultúrnych objektov SNK.
- Digitalizovať v Slovenskej národnej knižnici slovacikálne dokumenty, zabezpečiť dlhodobú archiváciu a sprístupňovanie digitálneho obsahu pre potreby vedy, vzdelania, kultúry.
- Dopracovať a realizovať v akademických knižniciach projekt ETDSK zameraný na digitalizáciu a sprístupňovanie záverečných a kvalifikačných prác.

e) Externé informačné zdroje

- Dosiadnuť dohodu subjektov vedy, techniky, výskumu, vzdelania kultúry v záujme koordinácie nákupu externých informačných zdrojov a databáz pre potreby Slovenska.

f) Ľudské zdroje a vzdelávanie

- Zabezpečiť, aby každý odborný zamestnanec každej knižnice absolvoval kurzy a školenia ECDL a získal certifikát odporúčaný v rámci Európskej únie ako štandard základnej informačnej gramotnosti.
- Zabezpečiť v Slovenskej národnej knižnici akreditáciu vzdelávacích programov, ako aj organizačné a personálne podmienky na realizáciu systematického ďalšieho vzdelávania knihovníkov a iných zamestnancov knižníc, školenia, kurzy pre oblasti informatizácie.

Strategický cieľ 3

Knižnično-informačné služby znevýhodneným používateľom

- Odstraňovať informačné bariéry a sprístupňovať knižničné a informačné služby zdravotne postihnutým, ale aj inak znevýhodneným občanom.
- Profilovať knižničné fondy s ohľadom na zdravotné postihnutie.
- Modernizovať nosiče informácií a podnecovať rozvoj špecifických technológií.
- Podieľať sa na realizácii Programu dostupnosti knižnično-informačných služieb pre používateľov so zdravotným postihnutím.
- Podieľať sa na realizácii Národného programu rozvoja životných podmienok pre zdravotne postihnuté osoby.
- Rozširovať a zlepšovať poskytovanie osobitných typov dokumentov zrakovo znevýhodneným používateľom.
- Zriadiť v knižniciach miesta pre občanov so sluchovým postihnutím so sústredením výroby a dostupnosti videotéky.
- Rozšíriť ponuky dokumentov v posunkovej reči.
- Riešiť odstraňovanie informačných bariér v spolupráci s Ministerstvom práce, so-

ciálnych vecí a rodiny SR a získavaním prostriedkov na vydávanie obsahovo účelovo zameraných a špecifických časopisov.

- Rozvíjať priamu spoluprácu knižníc s občianskymi združeniami zdravotne postihnutých občanov, špeciálnymi školami.
- Rozvíjať knižnično-informačné služby pre národnostné menšiny a etnické skupiny, zohľadňovať v dopĺňovaní knižničného fondu aj jazykové potreby týchto občanov.
- Implementovať odporúčania W3C pre prístupnosť webu znevýhodneným osobám.

Strategický cieľ 4

Program záchrany, stabilizácie a konzervácie tradičných nosičov informácií v SR

- a) Pokračovať vo výskume a realizovať výsledky výskumu Program záchrany, stabilizácie a konzervovania tradičných nosičov informácií v Slovenskej republike <http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/3CA6EB5AB1895EA2C1256BE90042FFF6?OpenDocument>.
- b) Venovať sa systematicky správe a ochrane historických knižničných dokumentov a fondov vrátane pasportizácie, výskumu dejín knižníc a knižnej kultúry aj so zameraním na fondy vyvezené zo Slovenska, mikrofilmovania a digitalizácie.
- c) Venovať sa osobitnej ochrane periodických publikácií prostredníctvom projektov digitalizácie a Projekt národného programu ochranného mikrofilmovania periodík v SR.
- d) Vytvárať technické podmienky na fyzickú ochranu knižničných dokumentov, ktoré sa sprístupňujú verejnosti.
- e) Uplatňovať v praxi profesionálne odporúčania IFLA: Zásady starostlivosti a zaobchádzania s knižničným materiálom (http://www.snk.sk/kniznice/snk_main_kniznice.html).

Strategický cieľ 5

Vzdelávanie zamestnancov knižníc a rozvoj ľudských zdrojov

- Zabezpečiť v Slovenskej národnej knižnici akreditáciu vzdelávacích programov, ako aj organizačné a personálne podmienky na realizáciu systematického ďalšieho vzdelávania knihovníkov a iných zamestnancov knižníc, školenia, kurzy pre všetky oblasti knižničnej práce.
- Pripravovať vo všetkých profesionálnych knižniciach projekty na získavanie prostriedkov z mimorozpočtových zdrojov na rozvoj ľudských zdrojov.
- Podporovať aktivity Slovenskej pedagogickej knižnice ako knižnično-informačného, metodického, vedeckovýskumného a vzdelávacieho centra siete školských knižníc a programy špecializačného kvalifikačného štúdia školského knihovníka, ktorý realizuje Metodicko-pedagogické centrum v Prešove aj v kooperácii s knižnicou P. O. Hviezdoslava.
- Rozvíjať priamu spoluprácu knižníc pri organizovaní a realizácii projektov ďalšieho vzdelávania, školení a kurzov s Univerzitou Komenského v Bratislave (Katedra knižničnej a informačnej vedy).
- Rozvíjať priamu spoluprácu Slovenskej národnej knižnice v Martine so Žilinskou univerzitou (Katedry knižnično-informačných vied a didaktiky informatiky na Fakulte prírodných vied Žilinskej univerzity).

- *Podporovať rozvoj vysokoškolského štúdia v odbore knižničná a informačná veda na Prešovskej univerzite.*

Strategický cieľ 6

Výstavba a rekonštrukcia budov knižníc

- *Realizovať projekt „Vytvorenie siete s informačným prepojením vedeckých, akademických a špecializovaných knižníc vrátane ich modernizácie“ v oblasti modernizácie a rekonštrukcie vedeckých a akademických knižníc.*
- *Postaviť pri Slovenskej národnej knižnici v Martine novú budovu na dlhodobé uskladňovanie a sprístupňovanie zbierok Slovenskej národnej knižnice.*
- *Modernizovať a rekonštruovať detašované pracovisko Slovenskej národnej knižnice vo Vrútkach a umiestniť tam všetky technologické prevádzky SNK, najmä:*
  - ***Digitalizácia** materiálov kultúrneho dedičstva*
  - ***Mikrofilmovanie** materiálov kultúrneho dedičstva*
  - ***Depozity digitálnych** materiálov a mikrofilmov*
  - ***Depozit papierových** dokumentov*
  - ***Konzervovanie a reštaurovanie** dokumentov*
  - ***Masová deacidifikácia** papiera*
  - ***Ateliér reštaurovania** dokumentov*
  - ***Ateliér výstav** Slovenského národného literárneho múzea*
  - ***Ďalšie vzdelávanie, doškolenie a prezentácie***
  - ***Viacúčelové pracovné a prezentačné priestory***
- *Zabezpečiť fyzickú ochranu knižničných dokumentov najmä v SNK, vedeckých, akademických a regionálnych a krajských knižniciach vrátane ochrany dokumentov sprístupňovaných vo výpočítanom procese.*
- *Podporovať výstavbu Štátnej vedeckej knižnice v Prešove.*
- *Podporovať dokončenie novostavby Centra vedecko-technických informácií Slovenskej republiky (CVTI SR).*

Strategický cieľ 7

Informačná výchova a vzdelávanie detí a mládeže

- *Realizovať Model školskej knižnice na základe medzinárodného odporúčania (Manifest UNESCO a IFLA) a platných legislatívnych noriem pre oblasť výchovy a vzdelávania na Slovensku.*
- *Implementovať Smernicu o činnosti školských knižníc, ktorá nadobudla účinnosť 1. mája 2006.*
- *Pripravovať a realizovať vo všetkých druhoch knižníc projekty informačnej výchovy pre deti, mládež a širokú verejnosť.*

Pripravil: doc. PhDr. Dušan Katuščák, PhD.

III. Knižnice pre vedomostnú spoločnosť

Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva 2007 – 2013

Predpokladom demokratického rozvoja, vedecko-technologického pokroku, hospodárskeho rastu, sociálneho zabezpečenia a zvyšovania zamestnanosti je vedomostná spoločnosť. Jednou z jej hlavných charakteristík je rýchly sled zmien, ktoré ovplyvňujú spoločenský život v najširšom ponímaní. Ďalšie charakteristiky zahŕňajú rýchly rozvoj a konvergenciu informačno-komunikačných technológií, ktoré umožňujú súčasnú informačnú revolúciu vrátane internetu a webu. Technológie však neznamenajú nič bez vytvárania, distribúcie a použitia informácií, vedomostí a obsahu. Vedomosťou sa nerozumie kvalitatívny nárast informácií, ale skôr schopnosť pracovať s nimi. Posilnenie postavenia vedomostí v hodnotovej hierarchii spoločnosti vychádza z toho, že vedomosť sa chápe ako univerzálna výhoda, ktorá uľahčuje organizovanie všetkých ostatných zložiek spoločensko-ekonomického života. Dostupnosť vedeckých, technických, ekonomických a kultúrnych informácií je toho najdôležitejším predpokladom.

Vedomostná spoločnosť sa opiera o vzdelanú populáciu, efektívny systém implementácie zmien, o inovácie a o dynamickú informačnú infraštruktúru krajiny, ktorej súčasťou musia byť knižnice. Knižnice sú osvedčenými inštitúciami na zhromažďovanie a uchovávanie informácií, ale ich ťažiskovou úlohou v súčasnosti je práve dôraz na ich usporiadávanie, vyhľadávanie a sprostredkovanie. Je potrebné zabezpečiť stabilitu informačných zdrojov, obzvlášť v prostredí tvorby a uchovávaní digitálneho obsahu.

Podporu Knižničného systému SR deklarovala vláda SR po prvý raz prerokovaním Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006 11. apríla 2001. Skúsenosti z realizácie úloh a cieľov stratégie v programovom období rokov 2001 až 2006 ukázali, že efektívny výsledok implementácie dokumentu tohto druhu je možné zabezpečiť iba prostredníctvom prepojenia a dobrej komunikácie medzi strategickou a operačnou úrovňou.

Stanovenie jasných priorít pre oblasť knihovníctva vyjadruje záujem štátu o zabezpečenie takej funkcionality knižničného systému, t. j. úrovne knižničných služieb, pre ktorú bude vytvárať nielen vhodné legislatívne, organizačné a metodické podmienky, ale aj poskytovať naďalej priamu finančnú podporu z verejných zdrojov. Prítom je dôležitý kľasť dôraz na kontinuitu so všetkým pozitívnym, čo sa v tejto oblasti podarilo dosiahnuť v predchádzajúcom období. Značná časť úloh definovaných v predchádzajúcom strednodobom pláne zostáva platná aj pre nové plánovacie obdobie.

Podstatou plánovania na strategickej úrovni je – okrem definovania vízie, prioritných cieľov a úloh – motivovať a vytvoriť podmienky na zabezpečenie následných procesov v knižničných inštitúciách a zriaďovateľských subjektoch tak, aby implementácia, tvorba akčných a krátkodobých plánov, monitorovanie a hodnotenie výsledkov prebiehali v definovanej línii a koordinovane.

Preto treba považovať všetky súčasti Knižničného systému SR bez ohľadu na zriaďovateľa – národnú, vedeckú, akademickú, školskú, verejnú a špeciálnu knižnicu – za rovnako dôležité pri rozvoji a stabilizácii celku. Iba stabilný systém môže posunúť kvalitu knižnično-informačných služieb pre verejnosť na úroveň zodpovedajúcu potrebám vedomostnej spoločnosti. Základným predpokladom toho je

dôsledné dodržiavanie ustanovení zákona č. 183/2000 Z. z. o knižniciach, o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti a o zmene a doplnení zákona č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej v znení zákona č. 416/2001 Z. z.

Všetky organizačné úrovne a procesy v knižničných inštitúciách treba vnímať komplexne, ale súčasne distribuovať zodpovednosť za ich vykonanie tak, aby boli maximálne využité dostupné a pripravené kapacity. Podpora verejných zdrojov má smerovať k realizácii ťažiskových projektov knižničných inštitúcií, ktoré majú pri zabezpečovaní špeciálnych služieb a jedinečných funkcií excelentné postavenie. Na druhej strane je nevyhnutné vyrovnávať regionálne rozdiely predovšetkým vo sfére verejných knižníc ako dôležitého nástroja zmierňovania nerovností medzi informačne bohatými a informačne chudobnými.

Zriaďovatelia knižníc majú podľa zákona č. 183/2000 Z. z. knižnici poskytovať potrebné organizačné, ekonomické, personálne, materiálne a riadiace zázemie na vykonávanie jej funkcií. Štát musí knižniciam zabezpečiť v zmysle realizácie ústavného práva občanov na informácie príslušné miesto v stratégii štátnej informačnej politiky.

Na to je nevyhnutné:

- o presadzovať na národnej a lokálnej úrovni politické a profesionálne odporúčania a rozhodnutia EÚ, UNESCO, IFLA (International Federation of Library Associations), WSIS (World Summit on the Information Society) a pod. týkajúce sa úloh knižníc vo vedomostnej spoločnosti,
- o aktívne sa podieľať na realizácii rozhodnutí a projektov vlády v oblasti informatizácie spoločnosti,
- o aktívne sa zapojiť a podieľať na realizácii úloh a projektov strategického referenčného rámca na roky 2007 – 2013, najmä priorít v oblasti infraštruktúry, vedomostnej ekonomiky a rozvoja fondových a pamäťových inštitúcií a systémov,
- o presadzovať aktívnu účasť regionálnych, verejných, mestských a obecných knižníc na programoch rozvoja a infraštruktúry kultúry, informatizácie, cestovného ruchu, vzdelávania a informačnej podpory malého a stredného podnikania na lokálnej úrovni,
- o vytvárať partnerstvá so samosprávnymi orgánmi na národnej a lokálnej úrovni (ZMOS, VÚC, obce, mestá a pod.) v záujme zlepšovania služieb knižníc a ich aktivizácie pre vedomostnú spoločnosť.

Knižnice majú strategickú príležitosť ovplyvniť rast kvality života obyvateľstva tým, že budú zabezpečovať slobodný a rovnoprávny prístup k vysokokvalitným informáciám. Výsledkom ich činnosti bude vysoká miera prepojenia a sprístupňovania dát, informácií a poznatkov vo fyzickej alebo digitálnej forme, dlhodobé a bezpečné uloženie dát na rôznych nosičoch a vysoká miera aplikácie týchto poznatkov v oblasti výskumu, vývoja, inovácií, ľudských zdrojov a vzdelávania, cestovného ruchu, kultúry a miestneho a regionálneho rozvoja.

Preto je žiaduce kontinuálne pokračovať v dosahovaní stabilných prioritných strategických cieľoch knižničného systému, ktorými sú:

- a) **uspokojovanie kultúrnych, informačných, vzdelávacích a vedeckovýskumných potrieb používateľov a rozvoj knižnično-informačných služieb a**

b) ochrana a záchrana kultúrneho a vedeckého dedičstva a národného písomníctva.

V rámci prioritných cieľov je potrebné zamerať sa na realizáciu nasledujúcich dlhodobých strategických úloh:

1. informatizácia knižníc,
2. zabezpečovanie informačných zdrojov pre knižnice,
3. knižnično-informačné služby,
4. tvorba, ochrana a sprístupňovanie digitalizovaného kultúrneho a vedeckého dedičstva,
5. pasportizácia a ochrana historických knižničných fondov,
6. rozvoj ľudských zdrojov a systematické vzdelávanie zamestnancov knižníc,
7. podpora celoživotného vzdelávania a zvyšovania informačnej gramotnosti používateľov,
8. výstavba a rekonštrukcia knižníc, ochrana knižničného fondu.

Strategická úloha č. 1

Informatizácia knižníc

Informatizácia spoločnosti je jedným z nevyhnutných predpokladov na dosiahnutie premeny Slovenska na dynamickú vedomostnú ekonomiku a vedomostnú spoločnosť, je základným predpokladom dosiahnutia konkurencieschopnosti SR. Lisabonská stratégia popri ľudských zdrojoch, vzdelávaní a vybudovaní podnikateľského prostredia stanovila ako jednu z priorit vybudovania vedomostnej spoločnosti jej informatizáciu.

Knižnice patria medzi piliere informačnej spoločnosti. Proces ich informatizácie predstavuje dlhodobú celospoločenskú aktivitu, ktorej realizácia vyžaduje vytvorenie vhodných celospoločenských podmienok. Jednou zo základných podmienok je kvalitná a cenovo dostupná informačná a komunikačná infraštruktúra. Zabezpečenie širokej dostupnosti internetu vybudovaním verejných prístupových miest v knižniciach prispieje k zvýšeniu efektívnosti poskytovaných informačných služieb občanom. Cieľom informatizácie knižníc je vytvoriť podmienky pre rýchly a efektívny prístup občanov k informáciám a pre výchovu zameranú na ich informačnú gramotnosť.

Cieľ

Zabezpečiť v knižniciach trvalý, neobmedzený a finančne nenáročný prístup na internet pre všetkých občanov.

Priority

- Podporovať projekty internetizácie knižníc.
- Vytvoriť legislatívne podmienky prístupu na internet pre každého.
- Motivovať zriaďovateľov obecných knižníc, aby pripravili v obciach organizačné, finančné, priestorové, technické a personálne podmienky na vybudovanie verejne prístupných miest na internet, priority v knižniciach, a tak zabezpečili dostupnosť informácií vrátane informácií o štátnej správe, samospráve a miestnej kultúre pre všetkých občanov.
- Zabezpečiť pre verejné knižnice, ktorých zriaďovateľom je regionálna a miestna samospráva, a pre špeciálne knižnice, ktoré nepatria do pôsobnosti MŠ SR, pri-

pojenie na dátovú sieť SANET. Dohodou medzi MŠ SR a MK SR zabezpečiť minimalizáciu, resp. úplné odstránenie mesačných poplatkov za toto pripojenie.

- Podporovať a vytvárať podmienky na prezentáciu knižníc prostredníctvom vlastných webových sídiel a sprístupnenie online katalógov knižníc na internete. Dodržiavať pri tvorbe webových sídiel medzinárodné štandardy a odporúčania združenia W3C pre prístupnosť webu.
- Zabezpečiť ochranu, bezpečnosť a dôveryhodnosť informačných sietí a sprístupňovaných informácií; zvýšiť bezpečnostné povedomie používateľov.

Cieľ

Vytvoriť integrované kooperačné produkčné a prezentačné systémy a služby a zabezpečiť efektívny a rýchly prístup k informáciám, kultúrnemu, vedeckému a technickému dedičstvu pre potreby rozvoja vedomostnej spoločnosti.

Priority

- Vytvoriť sieť s využitím kompatibilného spoločného softvéru so zreteľom na vstupy a výstupy knižnično-informačného systému.
- Pripraviť a realizovať projekt e-infraštruktúry umožňujúcej pracovníkom vedy, výskumu, vzdelávania integrovaný prístup (aj vzdialený) a efektívne získavanie a využívanie informačných zdrojov pre potreby vedy, vzdelávania, inovácií, techniky a rozvoja podnikateľského prostredia.
- Zabezpečiť účasť knižníc používajúcich štandardný formát MARC 21 v Európskej knižnici (TEL – The European Library).
- Na úrovni lokálnych systémov zabezpečiť súlad informačných systémov so štandardmi pre informačné systémy verejnej správy.
- Redukovať duplicity a multiplicity spracovania dokumentov a znižovať náklady na spracovanie dokumentov v knižniciach knižničného systému.
- Rozširovať a skvalitňovať informačný systém súborného katalógu periodík ako základný informačný zdroj o dostupnosti periodík v knižniciach SR a nástroj kooperatívnej katalogizácie.
- Riešiť virtuálne prepojenie a využívanie katalógov a informačných zdrojov pracujúcich v heterogénnych systémoch v knižniciach, archívoch, univerzitách, múzeách, výskumných pracoviskách s cieľom dosiahnuť väčšie zblíženie a súčinnosť všetkých pamäťových inštitúcií.
- Dobudovať systém národných autorít.
- Integrovať informačné a komunikačné technológie vnútorných procesov knižníc s inými systémami, napr. systémami v ekonomických, personálnych agendách atď.

Strategická úloha č. 2

Zabezpečovanie informačných zdrojov pre knižnice

Budovanie knižničných a informačných fondov je základným východiskom pre poskytovanie služieb knižníc obyvateľstvu. Pre slovenské knižnice je v posledných pätnástich rokoch charakteristické sústavné znižovanie počtu nakupovaných dokumentov. Pritom je knižnica jediné miesto, kde sa dlhodobo budujú, uchovávajú a sprístupňujú fondy kultúrneho, vedeckého a informačného dedičstva. Nedostatok

financií na nákup fondov zo strany zriaďovateľov sa v konečnom dôsledku odráža nielen na poklese počtu používateľov knižníc, ale i na poklese celkovej kultúrnej a vzdelanostnej úrovne obyvateľstva.

Aby knižnice mali čím naplňať svoje poslanie vo vedomostnej spoločnosti, je potrebné zastaviť a zvrátiť dlhodobu pretrvávajúci pokles doplňovania fondov knižníc novými informačnými zdrojmi. Pre kvalitný rozvoj vedomostnej spoločnosti sú aktuálne poznatky z domácej i svetovej vedy a výskumu rovnako dôležité ako informácie z regionálneho prostredia a krásna literatúra pre osobnostný rozvoj každého občana.

Cieľ

Zabezpečiť pre knižnice, a teda pre ich používateľov, informačné zdroje v optimálnom množstve a postupne sa priblížiť v doplňovaní fondov knižníc nielen k odporúčaniam IFLA, ale i k vyspelým európskym krajinám.

Priority

- Iniciovať, aby súčasťou štátnej kultúrnej politiky bol záujem štátu na budovaní informačných zdrojov knižníc ako jeden zo základných predpokladov budovania vedomostnej spoločnosti.
- Zabezpečiť dostatočný objem finančných prostriedkov aj prostredníctvom štátnych intervencií na doplňovanie základných informačných zdrojov na tradičných i moderných nosičoch pre všetky typy knižníc.
- V rezortoch, ktoré sú zriaďovateľmi knižníc, účelovo vyčleňovať finančné prostriedky na doplňovanie informačných zdrojov, osobitne sa to týka MK SR a MŠ SR, MZ SR.
- Motivovať orgány samosprávy a navrhnúť uspokojivý model grantového spolufinancovania doplňovania verejných knižníc informačnými zdrojmi.
- Dosiahnuť dohodu subjektov vedy, techniky, výskumu, vzdelávania a kultúry v záujme koordinácie nákupu externých informačných zdrojov a databáz pre potreby Slovenska.
- Pripraviť a realizovať projekt koordinovaného získavania a sprístupňovania elektronických informačných zdrojov a databáz vrátane stanovenia koordináčného orgánu a systému financovania pre potreby vedy, výskumu, vzdelávania a podnikateľského sektora.
- Pri nákupe informačných zdrojov venovať zvýšenú pozornosť zabezpečeniu dokumentov pre znevýhodnených používateľov a pre národnostné menšiny.

Strategická úloha č. 3

Knižnično-informačné služby

Poskytovanie knižnično-informačných služieb je jednou zo základných úloh knižníc. Knižnice svojimi službami uspokojujú kultúrne, informačné, vzdelávacie a vedeckovýskumné potreby občanov, čím podporujú ich osobnostný i odborný rast a rozvoj. Nevyhnutnosťou je slobodný prístup k informáciám a podpora všetkých aktivít, ktoré vedú k odstraňovaniu informačných bariér pre občanov s akýmkoľvek znevýhodnením. Knižnično-informačné služby by mali občania vnímať ako integrálnu súčasť svojho života.

Ciel'

Modernizácia a zvyšovanie úrovne poskytovaných knižnično-informačných služieb všetkým obyvateľom bez rozdielu a odstraňovanie informačných bariér.

Priority

- Podporovať spoluprácu knižníc s ďalšími zbierkovými, pamäťovými a informačnými inštitúciami na národnej aj regionálnej úrovni pri získavaní, spracovávaní, uchovávaní a sprístupňovaní informácií.
- Inicovať, aby MK SR legislatívne a organizačne vyriešilo problematiku poskytovania informácií s ohľadom na súvisiace autorské práva pre všetky typy dokumentov (vrátane multimediálnych a audiovizuálnych dokumentov) a vzťahy knižníc s oficiálnymi autorskými zväzmi a agentúrami.
- Budovať verejné knižnice ako komunitné centrá, a tým posilniť verejné informačné služby. Podporovať aktívnu účasť knižníc na regionálnom rozvoji v oblasti vzdelávania, kultúry, cestovného ruchu a miestnych podnikateľských aktivít.
- Vo vedeckých, akademických a špecializovaných knižniciach podporovať aktivity smerujúce k ich prepojeniu s podnikateľskou sférou a posilňovať rozširovanie špecializovaných typov služieb v odborne zameraných knižniciach v jednotlivých rezortoch.
- Podporovať vytváranie virtuálnych knižníc a knižnično-informačných služieb.
- Podporovať vznik a rozvoj firemných knižníc a informačných stredísk vo firmách, výskumných, vývojových a špecializovaných ústavoch.
- Osobitnú pozornosť venovať dostupnosti knižnično-informačných služieb pre znevýhodnené skupiny občanov:
  - v špecializovaných knižniciach podporovať tvorbu a/alebo transpozíciu tradičných i moderných dokumentov do podoby vhodnej pre občanov so zrakovým a/alebo sluchovým znevýhodnením (pri dodržaní autorských práv) a presadzovať dodržiavanie štandardov, ktoré zjednodušujú prijímanie informácií občanom so zdravotným znevýhodnením,
  - podporovať využívanie technických prostriedkov na sprístupnenie informácií znevýhodneným skupinám občanov:
    - zariadenia a dokumenty pre zrakovo znevýhodnených občanov,
    - zariadenia a dokumenty pre sluchovo znevýhodnených občanov,
    - zariadenia pre zjednodušenie prístupu pre občanov s fyzickým znevýhodnením vrátane možnosti vzdialeného prístupu bez nutnosti fyzickej návštevy knižnice (virtuálne knižnično-informačné služby),
  - podporovať a rozvíjať priamu spoluprácu knižníc so združeniami zameranými na znevýhodnené a menšinové skupiny občanov,
  - podporovať na rezortnej i medzirezortnej úrovni projekty pre znevýhodnené a menšinové skupiny občanov využívaním grantových príležitostí.

Strategická úloha č. 4

Tvorba, ochrana a sprístupňovanie digitalizovaného kultúrneho a vedeckého dedičstva

Digitálne dokumenty sa stávajú významnou súčasťou kultúrneho a vedeckého dedičstva každej krajiny. Ide o dokumenty, ktoré v digitálnom prostredí vznikli („born-digital“) a o digitalizované fyzické (najmä papierové) dokumenty.

Program UNESCO Pamäť sveta bol schválený ešte v roku 1993 ako program zameraný na ochranu a sprístupňovanie dokumentárneho dedičstva prostredníctvom digitalizácie. Akčný plán eEurope 2002 stanovil požiadavku zvyšovania európskeho obsahu v globálnych sieťach. Na podporu realizácie tejto myšlienky schválili experti z členských štátov v roku 2001 Lundské zásady a akčný plán. V roku 2005 bol potvrdený Lundský akčný plán a schválený dokument – Dynamický akčný plán na koordináciu digitalizácie kultúrneho a vedeckého obsahu EÚ.

Digitalizácia slovacikálnych dokumentov, uchovávanie a sprístupňovanie digitálnych dokumentov je mimoriadne náročný proces, ktorému musia tak knižnice, ako aj riadiace orgány venovať veľkú pozornosť. Limitujúcim faktorom je nielen chýbajúce primerané technické a personálne vybavenie, ale aj nedostatok IT špecialistov v knižniciach, no najmä nedostatok finančných prostriedkov.

Cieľ

Prostredníctvom digitalizačných procesov zabezpečiť ochranu, spracovanie a sprístupňovanie dokumentov. Na zabezpečenie dlhodobej archivácie a sprístupňovanie digitálneho obsahu pre potreby vedy, vzdelania a kultúry vytvoriť v slovenských knižniciach technické a technologické podmienky.

Priority

- Implementovať a realizovať na národnej úrovni Dynamický akčný plán na koordináciu digitalizácie kultúrneho a vedeckého obsahu v Slovenskej republike.
- Vypracovať a postupne realizovať projekt digitalizácie kultúrneho, vedeckého a technického obsahu v Slovenskej republike.
- Vytvoriť špecializované digitalizačné pracoviská na Slovensku.
- Vybudovať v Slovenskej národnej knižnici v Martine Slovenskú digitálnu knižnicu ako pilotné pracovisko a kompetenčné centrum so zameraním na digitalizáciu slovacikálnych dokumentov a kultúrnych objektov Slovenskej národnej knižnice.
- Dopracovať a realizovať v akademických knižniciach projekt ETD SK (Electronic Thesis and Dissertations) zameraný na digitalizáciu a sprístupňovanie záverečných a kvalifikačných prác.
- Podporovať iniciatívy a projekty akademických a vedeckých knižníc na budovanie digitálnych zbierok a online prístupu k odbornej literatúre v digitálnej forme.
- Zabezpečiť archiváciu produkcie slovenského webu, vypracovať projekt archivácie slovenského webu a jeho realizáciu.
- Vypracovať a realizovať projekt digitalizácie regionálnych dokumentov.

Strategická úloha č. 5

Pasportizácia a ochrana starých a vzácných tlačí

Ochrana starých a vzácných tlačí a historických knižničných dokumentov a fondov je neoddeliteľnou súčasťou záchrany národného kultúrneho dedičstva, preto je nevyhnutné venovať maximálnu pozornosť správe a ochrane týchto dokumentov v knižniciach, tak ako to ukladá i zákon č. 183/2000 Z. z.

Cieľ

Zabezpečiť fyzickú ochranu, trvalé uchovávanie a sprístupňovanie všetkých druhov a typov knižničných dokumentov so zameraním na staré a vzácne tlače. Prvoradú pozornosť venovať najmä dokumentom domácej proveniencie, ale aj produkcii v širšom geografickom rámci, v kontexte európskeho kultúrneho dedičstva, a umožniť ich využívanie a zachovanie pre súčasnú i budúce generácie.

Priority

- Pokračovať vo výskume a realizovať výsledky výskumu Program záchrany, stabilizácie a konzervovania tradičných nosičov informácií v SR.
- Pokračovať v pasportizácii starých a vzácných fondov s cieľom zaviesť presnú evidenciu zbierok a jednotlivín a vyhotoviť súpisy alebo katalógy historických knižníc a zmapovať ich fyzický stav a potreby. Pokračovať vo výskume dejín knižníc a knižnej kultúry aj so zameraním na fondy vyvezené zo Slovenska.
- Osobitnú pozornosť venovať ochrane periodických publikácií prostredníctvom digitalizácie a realizovať Projekt národného programu ochranného mikrofilmovania periodík v SR.
- Vytvárať technické a priestorové podmienky na fyzickú ochranu knižničných dokumentov, ktoré sa sprístupňujú verejnosti vrátane zabezpečenia budov. Do ochrany zainteresovať policajné zložky.
- V praxi uplatňovať profesionálne odporúčania IFLA: Zásady starostlivosti a zaobchádzania s knižničným materiálom.

Strategická úloha č. 6

Rozvoj ľudských zdrojov a kontinuálne vzdelávanie zamestnancov knižníc

Dôležitým predpokladom poskytovania kvalitných knižnično-informačných služieb je, popri informačných zdrojoch, aj zabezpečenie kvalifikovaných ľudských zdrojov. Nové informačné technológie a elektronické zdroje nemôžu byť dostatočne využívané, ak zamestnanci nebudú mať primerané vedomosti a zručnosti.

Medzi vážne problémy knižníc v oblasti ľudských zdrojov patrí nedostatok nových kvalifikovaných absolventov, pre ktorých je práca v knižniciach – vzhľadom na nízke platové a spoločenské ohodnotenie – nezaujímavá. Najmä z tohto dôvodu je potrebné venovať mimoriadnu pozornosť rozvoju ľudských zdrojov, kontinuálnemu vzdelávaniu súčasných zamestnancov knižníc a zvýšeniu ich spoločenského statusu.

Potreba kontinuálneho vzdelávania zamestnancov bezprostredne a úzko súvisí aj s aplikáciou a využívaním medzinárodných štandardov a noriem v používaných knižnično-informačných systémoch.

Cieľ

Vypracovať model kontinuálneho vzdelávania zamestnancov knižníc, ktorý umožní aj ich kariérny rozvoj. Pripraviť profesijné štandardy, ktoré umožnia cieľavedomú a systematickú profesionalizáciu zamestnancov knižníc.

Priority

- Vytvoriť pracovnú skupinu na úrovni MK SR, ktorá pripraví model riešenia kontinuálneho vzdelávania vo väzbe na kariérny a profesijný rozvoj zamestnancov.
- Skvalitniť priamu spoluprácu knižníc so strednými a vysokými školami pri aktualizácii učebných plánov graduálneho, pregraduálneho a kontinuálneho vzdelávania, profesijného rozvoja v kariérom systéme.
- Zabezpečiť v Slovenskej národnej knižnici v Martine akreditáciu vzdelávacích programov.
- V Slovenskej národnej knižnici v Martine, Centre vedecko-technických informácií SR a Slovenskej pedagogickej knižnici v Bratislave vytvoriť technické, organizačné a personálne podmienky na realizáciu systematického ďalšieho vzdelávania knihovníkov, informačných pracovníkov a ostatných zamestnancov knižníc vrátane dištančných foriem e-vzdelávania.
- Skvalitniť prípravu rozvojových projektov a grantov zameraných na získavanie mimorozpočtových finančných prostriedkov.
- Postupne vytvárať podmienky, aby každý odborný zamestnanec každej knižnice absolvoval kurzy a školenia ECDL a získal certifikát odporúčaný v rámci Európskej únie ako štandard základnej informačnej gramotnosti.
- Motivovať odborných pracovníkov knižníc k ďalšiemu zvyšovaniu odbornej kvalifikácie, napr. formou postgraduálneho či iného štúdia.
- Podporovať účasť odborných zamestnancov na odborných podujatiach – seminároch, stážach, kongresoch a pod. doma i v zahraničí.
- Motivovať zriaďovateľov, aby podporovali zapájanie odborných pracovníkov do činnosti profesijných organizácií.

Strategická úloha č. 7

Podpora celoživotného vzdelávania a zvyšovania informačnej gramotnosti používateľov

Knižnice poskytujú prístup k informáciám a odbornú pomoc pri ich vyhľadávaní, a tak vytvárajú podmienky pre celoživotné vzdelávanie občanov. Všetky formy vzdelávania sa viažu na pracovné metódy rozvíjajúce schopnosti jednotlivca vyhľadávať informácie a získavať vedomosti aktívne a nezávisle. Rezolúcia EÚ o celoživotnom vzdelávaní prijatá Európskou komisiou 27. júna 2002 vyzýva členské krajiny o. i. k tomu, aby využili aj knižnice ako viacúčelové centrá pre celoživotné vzdelávanie.

Nevyhnutnou podmienkou celoživotného vzdelávania sa spolu s počítačovou gramotnosťou stáva informačná gramotnosť, ktorú možno zjednodušene charakterizovať ako schopnosť identifikovať, vyhľadať, hodnotiť a používať informácie. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že kým počítačová gramotnosť sa postupne zvyšuje, informačná gramotnosť prevažnej väčšiny občanov SR nie je na úrovni zodpovedajúcej požiadavkám vedomostnej spoločnosti.

Ciel'

Podporovať rovnosť šancí pri plnení základného ľudského práva na celoživotné vzdelávanie. Vytvoriť podmienky pre prístup občanov k nadobúdaniu nových a obnovovaniu už získaných zručností pri práci s informáciami, ktoré sú potrebné na trvalo udržateľný rozvoj spoločnosti založenej na vedomostiach. Dosiahnuť zlepšenie informačnej gramotnosti všetkých vrstiev obyvateľstva, najmä však absolventov stredných a vysokých škôl.

Priority

- Podporovať dobudovanie verejných a vedeckých knižníc tak, aby mohli v zmysle Koncepcie celoživotného vzdelávania v SR primerane plniť úlohy lokálnych centier vzdelávania.
- Zabezpečovať rozvoj akademických a špecializovaných knižníc ako nevyhnutných súčastí vzdelávacieho procesu (formálneho aj neformálneho).
- V rámci grantových systémov podporovať projekty všetkých typov knižníc, najmä však verejných, vedeckých a akademických, ktoré sú zamerané na vzdelávacie aktivity pre odbornú a laickú verejnosť.
- Zaradiť informačné vzdelávanie do osnov, resp. študijných plánov všetkých stupňov školského vzdelávania, osobitne presadzovať systematické informačné vzdelávanie študentov stredných a vysokých škôl.
- V súlade so Smernicou o činnosti školských knižníc podporovať aktivity školských knižníc smerujúce k informačnému vzdelávaniu.
- V spolupráci s MK SR, vydavateľstvami a ďalšími organizáciami pripraviť a realizovať projekt verejných knižníc na podporu čítania s osobitným zameraním na deti a mládež. Realizovať aj ďalšie projekty a aktivity zamerané na podporu čítania.
- Prostredníctvom verejných knižníc ako všeobecne dostupných miest pre širokú verejnosť podporovať v regiónoch vzdelávanie vybraných cieľových skupín, najmä rómskych komunít, ako východisko ich sociálnej zmeny, dlhodobo nezamestnaných občanov, žien na materskej dovolenke, občanov so zmenenou pracovnou schopnosťou, imigrantov, mládeže, občanov v postproduktívnom veku a občanov s nízkym stupňom vzdelania a nízkym sociálnym statusom. Pri plnení týchto úloh užšie spolupracovať s Ministerstvom sociálnych vecí a rodiny SR a s odborními sociálnych vecí na VÚC.
- Podporovať rozširovanie partnerstiev medzi vzdelávacími ustanovizňami, záujmovými vzdelávacími školskými zariadeniami, klubmi, občianskymi združeniami, neziskovými vzdelávacími organizáciami, podnikmi, výskumnými ústavmi, osvetovými centrami a knižnicami ako nástrojmi celoživotného vzdelávania na miestnej a regionálnej úrovni.

Strategická úloha č. 8

Výstavba a rekonštrukcia knižníc, ochrana knižničného fondu

Väčšina slovenských knižníc má dlhodobo priestorové problémy, mnohé nemajú žiadne ďalšie priestorové kapacity na umiestnenie fondov. V rokoch 2001 až 2005 sa v SR len rekonštruovali existujúce budovy, nepostavila sa žiadna nová účelová budova pre knižnicu.

Ciel'

Zabezpečiť pre knižnice také priestorové podmienky, aby mohli trvale uchovávať a sprístupňovať knižničné fondy a poskytovať služby používateľom na požadovanej úrovni vrátane bezbariérového prístupu.

Priority

- Postaviť pri Slovenskej národnej knižnici v Martine novú budovu na dlhodobé uskladňovanie a sprístupňovanie zbierok Slovenskej národnej knižnice. Modernizovať a zrekonštruovať detašované pracovisko knižnice vo Vrútkach a umiestniť tam všetky technologické prevádzky.
- Urýchlene dostavať budovu Centra VTI SR v Bratislave.
- Podporovať výstavbu účelových budov Univerzitetnej knižnice TU v Košiciach a ŠVK v Prešove a rekonštrukciu historickej budovy ŠVK v Košiciach.
- Preveriť efektivitu depozitného skladovania málo využívannej literatúry a v tejto súvislosti vybudovať spoločný depozitný sklad pre knižnice v Bratislave a okolí.
- V rámci Národného programu podpory zdravia podporovať projekty a poskytovať účelové prostriedky na rekonštrukcie a stavebné úpravy smerujúce k debarierizácii budov a priestorov knižníc.
- Zabezpečiť fyzickú ochranu knižničných fondov vrátane ochrany dokumentov sprístupňovaných vo výpočítanom procese. Postupne vybaviť všetky knižnice zabezpečovacími zariadeniami.
- Vybudovať v Slovenskej národnej knižnici v Martine metodické, konzultačné a informačné pracovisko pre oblasť výstavby, rekonštrukcie a vybavenia knižníc.
- Vypracovať štandardy a odporúčania pre výstavbu knižníc rôznych typov.
- Podporovať princíp viaczdrojového financovania pri výstavbe a rekonštrukcii knižníc, ktoré slúžia rôznym skupinám používateľov, napr. mestu, regiónu, škole a pod.
- V spolupráci s VÚC iniciovať program podpory výstavby knižníc zriaďovaných obcami s názvom „Bezbariérová verejná knižnica“, ktorý umožní zainteresovanie obcí na výstavbe a rekonštrukciách verejných knižníc.
- V maximálnej miere využiť štruktúralne fondy a aktívne vyhľadávať ďalšie grantové zdroje na výstavbu, rekonštrukcie a modernizáciu knižníc.
- Zlepšiť organizačnú a technickú pripravenosť knižníc na zvládnutie krízových situácií v prípade živelných pohrôm. Vypracovať metodiku riešenia mimoriadnych (krízových) situácií v knižniciach.

Materiál spracovala ad hoc skupina odborníkov v zložení: Mgr. Beáta Bellérová, PhDr. Daniela Bírová, Mgr. Andrea Doktorová, PhDr. Daniela Gondová, PhDr. Judita Kopáčiková, PhDr. Dušan Lechner, Ing. Daniela Sližová, Mgr. Ladislav Svršek.